

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
FRITZ NEUMARK’IN HAYATI VE İKTİSADİ GÖRÜŞLERİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdurrahman YILDIRIM

Danışman: Doç. Dr. Türker ŞİMŞEK

TOKAT-2023

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Doç. Dr. Türker ŞİMŞEK danışmanlığında hazırlamış olduğum “FRITZ NEUMARK’IN HAYATI VE İKTİSADİ GÖRÜŞLERİ” adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

...../...../.....

Abdurrahman YILDIRIM

TEŞEKKÜR

Tez konusunun belirlenmesinden çalışmanın tamamlanmasına kadar yürütülen bütün aşamalarda bana yol gösteren ve rehberlik eden değerli tez danışmanım Doç. Dr. Türker ŞİMŞEK'e sonsuz teşekkür ederim.

Çalışmamı değerlendirip tezimin son halinin şekillenmesinde katkı sunan değerli jüri üyeleri sayın Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZDEMİR ve sayın Dr. Öğr. Üyesi Metehan ŞAHİN'e teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarına katılan, zaman ayıran ve manevi olarak destek veren aileme ve arkadaşım Kimya Mühendisi Seda GÜL'e teşekkürlerimi borç bilirim.

ÖZET

FRITZ NEUMARK'IN HAYATI VE İKTİSADİ GÖRÜŞLERİ

YILDIRIM, Abdurrahman

Yüksek Lisans, İktisat Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Türker ŞİMŞEK

Ekim 2023, xi + 123 sayfa

Fritz Neumark, 1900-1991 yılları arasında yaşamış, özellikle iktisat ilmi ve politikası alanlarında uluslararası tanınmış Alman asıllı bir bilim insanıdır. Yahudi kimliği nedeniyle Hitler döneminde yaşadığı zorluklar ve kısıtlamalar sonucunda 1933 yılında Türkiye'ye göç etmiştir. 1936 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin kurulmasına katkı sağlamıştır. İstanbul Üniversitesi'nde ekonomi politikası alanında Profesör olarak görev yapmış ve bu alanda çok sayıda bilim insanı yetiştirmiştir. Bu kişiler arasında Prof. Dr. Sabri Ülgener, Prof. Dr. Orhan Dikmen, Prof. Dr. Sabahattin Zaim, Prof. Dr. Gülten Kazgan, Prof. Dr. Memduh Yaşa ve Prof. Dr. Osman Okyar gibi isimler yer almaktadır. Ayrıca Türk Gelir Vergisi Kanunu'nu hazırlayan kişi olarak da bilinmektedir. İkinci Dünya Savaşı bittikten sonra 1949 yılında Frankfurt Üniversitesi'nden davet alan Neumark, 1952 yılında kalıcı olarak Almanya'ya dönmüştür. 1954/55 ve 1961/62 yıllarında Frankfurt Üniversitesi'nde iki defa rektörlük görevinde bulunmuştur. 1969 yılında Mali Reform Komisyonu'nda görev almış, Avrupa Ekonomik Topluluğu Sosyal Danışma Konseyi ile Vergi ve Finans Komitesi'nde başkanlık yapmıştır. Ayrıca, Hessen'deki Merkez Bankası'nda, Uluslararası Kamu Maliyesi Enstitüsü'nde ve Sosyal Politikalar Derneği kurumlarında da başkanlık yapmıştır. Neumark, ekonomi alanındaki katkılarından, yazdığı eserlerinden, yapmış olduğu siyasi danışmanlık görevlerindeki etkilerden dolayı ölümünden bu kadar zaman geçmiş olmasına rağmen hala isminden çokça söz ettirebilmektedir. Bu çalışmanın amacı, Fritz Neumark'ın hayatını ve ekonomi bilimine katkılarını ortaya koymaktır. Bu çalışmada Neumark'ın hayatına genel bir bakış, akademik yolculuğu, Türkiye yılları ve Türkiye'de ekonomi alanında katkıları, Frankfurt'a geri dönüşü, Enflasyon Teorisi, Bütçe, Vergi gibi Maliye politikası görüşleri ele alınmaya çalışılmıştır. Fritz Neumark'ın hayatı ve iktisadi görüşleri hakkında çok fazla Türkçe kaynak olmadığı için yapılan bu çalışma ayrıca önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bütçe, Fritz Neumark, Vergilendirme, Enflasyon, Frankfurt.

ABSTRACT

FRITZ NEUMARK'S LIFE AND ECONOMIC VIEWS

YILDIRIM, Abdurrahman

Master's Thesis, Department of Economy

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Türker ŞİMŞEK

October 2023, xi + 123 pages

Fritz Neumark, a German scholar who lived between 1900 and 1991, gained international recognition particularly in the fields of economic science and policy. Due to his Jewish identity, he faced difficulties and restrictions during the Hitler era, prompting him to immigrate to Turkey in 1933. In 1936, he contributed to the establishment of the Faculty of Economics at Istanbul University. He served as a Professor of Political Economy at Istanbul University, where he mentored numerous scholars in the field, including names like Prof. Dr. Sabri Ülgener, Prof. Dr. Orhan Dikmen, Prof. Dr. Sabahattin Zaim, Prof. Dr. Gülten Kazgan, Prof. Dr. Memduh Yaşa, and Prof. Dr. Osman Okyar. Additionally, he is known for his role in drafting the Turkish Income Tax Law. After the end of World War II, Neumark received an invitation from Frankfurt University in 1949, and he permanently returned to Germany in 1952. He served as the rector of Frankfurt University in the academic years 1954/55 and 1961/62. In 1969, he participated in the Fiscal Reform Commission and held presidencies in the Social Advisory Council and the Tax and Finance Committee of the European Economic Community. Moreover, he served as the president of the Central Bank in Hessen, the International Institute of Public Finance, and the Social Policies Association. Despite the considerable time that has passed since his death, Neumark's name continues to be prominent due to his contributions to the field of economics, his writings, and his influential roles in political advisory positions. The purpose of this study is to shed light on Fritz Neumark's life and contributions to economic science. The paper provides a general overview of Neumark's life, his academic journey, his years in Turkey, and his contributions to the field of economics in Turkey. Furthermore, it examines his return to Frankfurt, his views on fiscal policies such as Inflation Theory, Budget, Tax, and his impact on political and economic circles. Given the scarcity of Turkish sources on Fritz Neumark's life and economic views, this study holds particular significance.

Key Words: Budget, Fritz Neumark, Taxation, Inflation, Frankfurt.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
İÇİNDEKİLER	vii
RESİMLER LİSTESİ.....	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
BÖLÜM 1: FRITZ NEUMARK'IN HAYATI	3
1.1. HAYATINA GENEL BİR BAKIŞ	3
1.2. AKADEMİK GELİŞİMİ VE KARIYER YOLCULUĞU	12
1.3. TÜRKİYE YILLARI VE TÜRK EKONOMİSİNE KATKILARI	17
1.3.1. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin Kuruluşu	31
1.3.2. Türkiye'de Devalüasyon Sorunu Üzerine Çalışmaları	43
1.3.3. Neumark Raporu	45
1.3.4. 1950 Vergi Reformu	49
BÖLÜM 2: FRITZ NEUMARK'IN DÜŞÜNCE DÜNYASI VE EKONOMİ BİLİMİNE KATKILARI.....	52
2.1. ENFLASYON TEORİSİ: TARİHSEL PERSPEKTİF VE MODERN EKONOMİYE ETKİLERİ	52
2.2. KAMU BÜTÇESİ VE MALİYE POLİTİKASI ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ.....	55
2.3. VERGİ MÜDAHALECİLİĞİ VE EKONOMİ POLİTİKASINDAKİ ROLÜ	61
2.4. BÜTÇE TASARIMI VE MALİYE POLİTİKASININ EVRİMİ.....	70
2.5. GELİR VERGİSİ: TEORİ, TARİH VE UYGULAMA ANALİZİ.....	72
2.6. VERGİLENDİRME PRENSİPLERİ VE RASYONEL VERGİ SİSTEMİ TASARIMI	79

2.7. FRİTZ NEUMARK PERSPEKTİFİNDEN ALMANYA'DA SOSYAL LİBERAL EKONOMİK YAKLAŞIMLAR	81
2.8. EKONOMİK REFAH KAVRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	86
BÖLÜM 3: FRİTZ NEUMARK'IN BİLİM VE POLİTİKA DÜNYASINDA BIRAKTIĞI İZLER.....	91
3.1. FRANKFURT'A GERİ DÖNÜŞ VE ALMAN AKADEMİSİYLE YENİDEN BÜTÜNLEŞME	91
3.2. AKADEMİK BAŞARILAR VE SİYASİ ARENADA DANIŞMANLIK KARİYERİ.....	95
3.3. ÖĞRENCİ VE MESLEKTAŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	104
3.4. AKADEMİ İLE BÜROKRASİ ARASINDA FRİTZ NEUMARK.....	112
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	115
KAYNAKLAR.....	118
ÖZGEÇMİŞ	127

RESİMLER LİSTESİ

Resim No	Sayfa
Resim.1.1: Ord. Prof. Dr. Fritz Neumark (1900-1991)	3
Resim 1.2: Fritz Neumark ve Eşi Erica Neumark (1970).....	6
Resim 1.3: Fritz Neumark Türkiye’de	7
Resim 1.4: Fritz Neumark’ın İstanbul Üniversitesi’ne Atanması, Cenevre (21 Eylül 1933).....	8
Resim 1.5: Fritz Neumark’ın 1956’da verilen ve 1961’e kadar geçerli olan Türk Pasaportu.....	9
Resim 1.6: Neumark’ın Frankfurt Üniversitesi’nden Aldığı Teklifile İlgili Millî Eğitim Bakanlığı’na Hitaben Yazdığı Yazı (15 Eylül 1951).....	10
Resim 1.7: Dr. Gerhard Kessler (1883-1963).....	14
Resim 1.8: Julius Pierstorff (1851-1926).....	15
Resim 1.9: Wilhelm Gerloff (1880-1954)	16
Resim 1.10: Prof. Dr. F.Neumark’ın eşi Erica Neumark’ın Almanya’daki alacakları (30 Mart 1946)	25
Resim 1.11: İktisat Fakültesi Profesörü Fritz Neumark’ın 4 yahudi yakınının Türkiye’ye gelmesine izin verilmesi (27 Haziran 1939)	26
Resim 1.12: Neumark’ın, Kendisinin Türk Vatandaşlığına Kabul Edildiğini Üniversite Rektörlüğü’ne Bildirdiği Yazı (26 Kasım 1943)	27
Resim 1.13: İÜ İktisat Fakültesi'nden Ord. Prof. Dr. Fritz Neumark’ın, Frankfurt Üniversitesi'nde 3 yıl süre ile çalışmasına izin verilmesi (30 Ocak 1952)	28
Resim 1.14: Alman uyruklu Ord. Prof. Fritz Neumark’ın, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde çalıştırılmasına izin verilmesi (16 Nisan 1965).....	29
Resim 1.15: İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü’nün Açılışı Hakkında Cumhuriyet Gazetesi Haberi (12 Nisan 1934).....	32
Resim 1.16: 3492 sayılı Resmi Gazete (Aralık 1936)	38
Resim 1.17: Fritz Neumark İstanbul’daki öğrencilerle	41
Resim 2.1: Müdahaleci Devletin Ekonomik ve Mali Sorunları (1961).....	63
Resim 2.2: John Maynard Keynes (1883-1946)	71
Resim 2.3: Fritz Neumark, Modern Gelir Vergilendirmesinin Teorisi ve Uygulaması Kitabı (1947).....	73

Resim 2.4: Adil ve Ekonomik Açıdan Rasyonel Vergi Politikasının İlkeleri (1970).....	80
Resim 2.5: Ludwig Erhard (1897-1977) (solda) ve Alfred Müller-Armack (1901-1978) (sağda).....	83
Resim 2.6: Thomas Mann (1875-1955), Almanya, Savaş Öncesi.....	87
Resim 2.7: Fritz Neumark ve Rektörün Resmi Zinciri ile İkinci Rektörlüğe Kayıt Törenine Giderken (Mayıs 1962)	90
Resim 3.1: Oskar Gans'ın (1888-1983) Fritz Neumark'a Rektörlük Devri, (Kasım 1954)	95
Resim 3.2: Finansal Bilim El Kitabı (1977)	96
Resim 3.3: Finanzarchiv Dergisi, Cilt 16 (1955/56).....	97
Resim 3.4: İktisat Teorisinin Gelişimine Yönelik Çalışmalar.....	99
Resim 3.5: Federal Maliye Bakanlığı 40. Yıl Dönümü (1989)	100
Resim 3.6: Röpke'nin Neumark'a Mektubu, 1950.....	106
Resim 3.7: Ekonomi İşleri Bakanı Ludwig Erhard (1897-1977) (solda) ile Federal Şansölye Konrad Adenauer (1876-1967) (sağda).....	107
Resim 3.8: Fritz Neumark'ın 70. Yaş Günü İçin Hazırladığı Makale Koleksiyonu (1970)	114

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo No	Sayfa
Tablo.1.1: İktisat Fakültesi Dört Senelik Ders Programı ve Ders Saatleri	35
Tablo.1.2: İktisat Fakültesi Dört Senelik Ders Programı ve Ders Saatleri	38

KISALTMALAR LİSTESİ

AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AJC	Alman Yahudi Komitesi
ASMMMO	Ankara Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Doç.	Doçent
Dr.	Doktor
FA	Public Finance Analysis
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
IMF	International Monetary Fund
İ.Ü	İstanbul Üniversitesi
KDV	Katma Değer Vergisi
NORD/LB	Norddeutsche Landesbank
Ord.	Ordinaryüs
Prof.	Profesör
SoFFin	Finansal Piyasa İstikrar Fonu

GİRİŞ

Ulusal ve uluslararası arenada önemli bir yeri olan Fritz Neumark, 20. Yüzyılın ekonomistlerinden biri olarak tarihe damgasını vurmuştur. 1900-1991 yılları arasında yaşamış olan Neumark, savaş sonrası dönemin Alman finans bilimi üzerindeki etkisi ile tanınırken, aynı zamanda bir bilim insanı ve politika danışmanı olarak Federal Cumhuriyet'in ekonomik düzenine dair modern finans politikası için kritik prensipler ve ilkeler geliştirmiştir. Neumark'ın özellikle vergilendirme sistemleri ve maliye politikası üzerine olan yaklaşımları, dönemin ekonomik zorluklarına ve sosyal gereksinimlerine çözümler sunmuştur. Ayrıca, onun Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri, bu çalışmanın temelini oluştururken, Neumark'ın Türkiye'deki ekonomi politikaları ve akademik yaşam üzerindeki etkisi, uluslararası bir perspektifte değerlendirilmektedir.

Neumark, 1950'lerde Goethe Üniversitesi'nde entelektüel atmosferi şekillendiren ve aynı zamanda üniversitenin yönetimine de aktif olarak katılan remigrasyon (ülkesine geri dönen göçmenler) grubunun bir parçasıydı. 1933 yılında, Adolf Hitler'in iktidara gelmesiyle birlikte artan Nazi zulmü ve Yahudi kökenli bireylere yönelik sistemli baskılar sebebiyle Neumark, Goethe Üniversitesi'nden ayrılmak ve Almanya'yı terk etmek durumunda kalmıştır. Bu süreç, onun kariyeri ve düşünsel yapısı üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk tarafından oluşturulan modern ve laik bir devlet yapısının bulunduğu İstanbul'a aldığı davet, yeni bir başlangıç noktası olmuştur. İstanbul'da, gelir vergisinin modernleştirilmesi de dahil olmak üzere çeşitli konularda önemli çalışmalara imza atmıştır.

1952 yılında Frankfurt'a gerçekleştirdiği dönüş, geçmişin kasvetli gölgeleri ile dolu olmasına rağmen, Neumark bu süreci başarıyla yönetmiştir. Ekonomi bilimine ve politikasına dair görüşleri ve tavsiyeleri hem ulusal hem de uluslararası düzeyde büyük bir talep görmüştür. Neumark, Alman Federal Maliye ve Ekonomi Bakanlıkları için bilimsel danışma kurullarında görev almıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) Katma Değer Vergisi'nin (KDV) uygulanmasına dair bir raporun hazırlanmasını yönetmiş ve Federalizm reformu ile Stabilitate ve Büyüme Yasası'nın hazırlanmasını kapsayan Finans Reformu Komisyonu'nda da yer almıştır.

Bu çalışma, Fritz Neumark'ın yaşamını, akademik kariyerini ve ekonomik

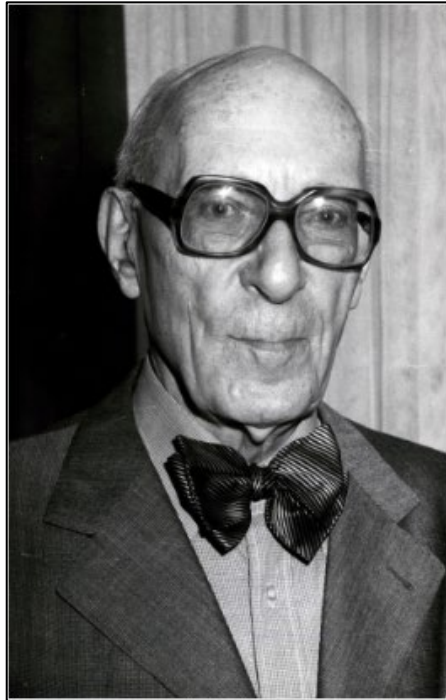
teorilerini, özellikle Almanya ve Türkiye’deki finans politikaları ve vergi sistemleri üzerindeki etkileri bağlamında incelemeyi hedeflemektedir. İlk bölüm, Neumark’ın gençlik yıllarını, akademik kariyerini, Türkiye’de geçirdiği dönemi ve bu süre zarfında Türk ekonomi politikaları ve akademisyenlerle olan etkileşimlerini ele almaktadır. İkinci bölüm, Neumark’ın ekonomik düşünce dünyasını, vergi müdahaleciliği ve ekonomi politikasındaki rolünü, bütçe tasarımı ve maliye politikasının evrimini, gelir vergisi üzerine olan teorilerini ve vergilendirme prensiplerini kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Üçüncü bölüm, Neumark’ın bilim ve politika dünyasında bıraktığı izleri, öğrenci ve meslektaşları üzerindeki etkisini ve bilim ile politika arasındaki yaşamını, onun bilimsel mirası ve ekonomi politikasındaki rolü üzerinden analiz etmektedir. Çalışma, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak, Neumark’ın ekonomik teorilerinin ve bu teorilerin uygulamadaki yansımalarının, Almanya ve Türkiye’deki finans politikaları ve vergi sistemleri üzerindeki etkisinin ne olduğunu literatür taraması ve doküman analizi ile incelemekte, ardından bu teorilerin Almanya ve Türkiye’deki uygulamalarını, tarihsel veriler ve mevcut uygulamalar ışığında analiz etmektedir.

BÖLÜM 1: FRITZ NEUMARK'IN HAYATI

Bu bölümde, Fritz Neumark'ın hayatı, akademik kariyeri ve siyasi arenadaki danışmanlık kariyeri incelenerek, başarılarının ve etkilerinin detaylı bir şekilde ele alınması amaçlanmaktadır. Birinci bölümde, Fritz Neumark'ın erken yaşamına, eğitime ve akademik kariyerinin ilk adımlarına odaklanılacaktır. Neumark'ın genç yaşlarda gösterdiği akademik potansiyel, ailesinin sosyo-ekonomik durumu ve bu faktörlerin onun kariyerine ve düşünce yapısına olan etkileri vurgulanacaktır. Ayrıca, Neumark'ın genç bir bilim insanı olarak karşılaştığı zorluklar ve bu zorlukların onun kariyeri ve düşünce yapısı üzerindeki etkileri de bu bölümün ana eksenleri olarak incelenecektir. Bu bölümün ilerleyen alt başlıklarında, Neumark'ın akademik kariyerinin evrimi, Nazi Almanyası'ndan kaçışı, Türkiye'de yapmış olduğu ekonomik katkıları ve kariyerinin ilerleyen yılları, emekliliği ve bıraktığı miras ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

1.1. HAYATINA GENEL BİR BAKIŞ

Fritz Neumark, 1900-1991 yılları arasında yaşamış olup, maliye ilmi ve politikası alanlarında uluslararası düzeyde tanınmış bir Alman Yahudi bilim insanıdır. Türkiye'ye göçen ilk göçmen profesörler arasında yer almaktadır.

Resim.1.1: Ord. Prof. Dr. Fritz Neumark (1900-1991)

Kaynak: Goethe Üniversitesi Arşivleri

Fritz Neumark, 20 Temmuz 1900 tarihinde Hannover’de doğmuştur. Wittmundlu Yahudi bir tüccar soyundan gelen Neumark ailesi, yüzyıllardır Hannover’de ikamet etmiş ve Napolyon’un isim kararnameleri sonrasında günümüzdeki soyadlarını almışlardır. Neumark ailesine mensup kişilerin çoğunluğu Wittmund’da ikamet etmiştir. Fritz Neumark’ın büyükbabası Jakob ve onun kardeşi Philipp, ‘Manufaktur- und Colonialwaren Gesellschaft A. J. Neumark & Söhne’ adında bir işletmeyi yönetmişlerdir. Bu dönemde, Wittmund zaman zaman Hannover’e, zaman zamanda Prusya’ya bağlıydı. 1840’ların ortalarında Hannover’de yaşayan Yahudilere vatandaşlık hakları tanıyan yeni kanun onlara ikamet yerlerini, mesleklerini serbestçe seçme olanağı sağlamıştır. Bu değişiklikte birlikte, Fritz Neumark’ın babası Jacob Philipp Neumark (1861-1931) ve kardeşi Moritz Neumark (1866-1943) dahil birçok aile üyesi Wittmund’dan göç etmeye karar vermiştir (Grossekettler, 2013, s. 17).

Antonie Mengers (1870-1954) ile evlenmiş olan Fritz Neumark’ın babası, evliliklerinin ardından kısa bir süre içinde Hannover’e taşınma kararı almıştır. Hannover’e taşınmasının ardından, burada moda ve imalat üzerine yeni bir işletme açmıştır. Fritz, Hannover’de kız kardeşi Else ile birlikte büyümüş; ancak kardeşi Paul küçük yaşta hayatını kaybetmiştir. Fritz’in eğitim hayatı Hannover’de Realgymnasium’da devam etmiştir. Realgymnasium, Almanya’da ve bazı diğer Avrupa ülkelerinde 19. ve 20. yüzyıllarda kullanılan bir ortaöğretim kurumu türüdür. Fritz, Realgymnasium’a devam ederken Birinci Dünya Savaşı’nın zor koşulları altında Haziran 1918’de acil okul bitirme sınavına girmiş ve buradaki eğitimini tamamlamıştır. Temmuz 1918 ortasında askere alınmış ve 1 Şubat 1919 tarihinde er rütbesiyle terhis edilmiştir (Grossekettler, 2013, s. 17).

Fritz Neumark’ın ailesinde yalnızca amcası Moritz Neumark akademik bir kariyere sahiptir. Kimyager olan amcası Moritz Neumark madencilik endüstrisinde katkılarda bulunmuştur. Ayrıca amcası 1905 ile 1934 yılları arasında, Hansa şehri Lübeck’in Herrenwyk bölgesinde faaliyet gösteren ve o dönemin en büyük işletmelerinden biri olan Lübeck AG adındaki yüksek fırın işletmelerinin yönetim kurulu üyesi olarak tanınmıştır. Nitekim, Moritz Neumark’ın bu katkıları, İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Lübeck’te bir caddeye adının verilmesiyle onurlandırılmıştır (Hinrichs, 1997, s. 256-257).

Amcasını rol model olarak benimseyen Fritz Neumark, Almanca eğitimi almak için Münih, Hamburg ve Berlin gibi şehirleri tercih etmiştir. Daha sonrasında, meslektaşı Gerhard Kessler'den (1883-1963) esinlenerek, Jena'da hukuk ve siyaset bilimi eğitimi almıştır (Grossekettler, 2013, s. 18). Neumark'ın anılarından aktaracak olunursa (Neumark, 1982/2017, s. 78):

“...Esasen Alman dili ve edebiyatı, özellikle edebiyat bilimi okumayı düşünüyordum, ki bu eğilimi hâlâ içimde barındırırım...Ön planda sosyal politikayla ilgilenen Kessler'in tesiri altındaki bu konu bana derhal çekici gelmiştir, Germanistikten (Alman dili ve edebiyatı) iktisat bölümüne geçtim –ilk iktisadi araştırmamın konusu, ‘Konut Sorunu’ olmuştur.”

O dönemin eğitim pratiği incelendiğinde, ekonomi alanında ilerlemek isteyen öğrenciler, genellikle Almanca konuşulan ülkelerdeki hukuk ve siyaset bilimi fakültelerine yönelmeleri ve eğitimlerini Latince'den türetilen “Doctor rerum politicarum” ifadesinin kısaltması olan ve siyaset bilimi doktoru anlamına gelen “Dr. rer. pol” derecesi ile tamamlamışlardır.

1921 yılında doktorasını başarıyla tamamlayan Fritz Neumark, doktora danışmanı Prof. Dr. Julius Pierstorff'un (1851-1926) yanında 1922 yılına kadar asistan olarak çalışmıştır. Bu dönemin ardından, 1923-1925 yılları arasında Berlin'de bulunan Reich Maliye Bakanlığı'nda “araştırma görevlisi” unvanı ile görev almıştır. Kısa bir özel sektör deneyiminin ardından, 1925 yılından 1927 yılına kadar Frankfurt Üniversitesi'nde Prof. Dr. Wilhelm Gerloff'un (1880-1954) asistanlığını üstlenmiştir. 1927 yılında, “Ekonomi” dalında bir akademisyenin öğretim yetkisi alması anlamına gelen “venia legendi” ödülünü elde etmiştir. Bu bağlamda, deneme dersinde “Savaşın Patlak Vermesinden Bu Yana Fransız Ulusal Ekonomisi” konusunu işlemiş ve açılış dersini “Vergi Sistemi Doktrinine Katkılar” başlığı altında gerçekleştirmiştir (Grossekettler, 2013, s. 18).

Habilitasyon, bir araştırmacının üniversitede profesör olabilmesi için geçmesi gereken üst düzey bir akademik yeterlilik sınavıdır. Fritz Neumark, bu yeterlilik sınavını geçtikten sonra 1929 yılına kadar asistan olarak görevine devam etmiş ve uluslararası ekonomi ve finans politikası üzerine dersler vermiştir. 1932 yılında “kadrosuz doçent” unvanını almıştır. Bu unvan, bir araştırmacının ders verebilme yeteneğine sahip olduğunu göstermekte ancak araştırmacının belirli bir kadroya bağlanmadan çalışmasına olanak tanımaktadır. (Grossekettler, 2013, s. 18).

1926 yılından itibaren Fritz Neumark, dini bağlamda mezhepsiz olarak tanınmıştır. 15 Kasım 1924 tarihinde Protestan bir kadın olan Erica Sievers (1900-1987) ile evlenmiştir. Erica, Hamburg'dan gelen prestijli bir tüccar ailesine mensuptur. Çiftin Matthias (1927-) ve Veronica (1931-) adlarında iki çocuğu olmuş ve bu çocuklar Frankfurt'ta bir öğrenci papazı tarafından Protestanlık ritüelleri ile vaftiz edilmiştir (Reisman, 2006, s. 120).

Resim 1.2: Fritz Neumark ve Eşi Erica Neumark (1970)

Kaynak: Grossekkettler, 2013, s. 20

1933 yılında çıkarılan Profesyonel Kamu Hizmetinin Yeniden Yapılandırılması Yasası, üniversitelerde büyük bir etki yaratmıştır. Bu yasa sonucunda, özellikle ekonomi fakülteleri, öğretim kadrolarının ortalama %25'ini kaybetmiştir. Frankfurt, Heidelberg ve Kiel gibi prestijli üniversitelerin ekonomi bölümlerinde bu oran %50'ye kadar yükselmiştir. Nasyonal Sosyalist dönemdeki Almanya'da, Fritz Neumark gibi profesyoneller için alternatif kariyer olanakları böylelikle sınırlı kalmıştır. Fritz Neumark için bu durum, kariyerinde büyük bir gerilemeye yol açabilecek ve ekonomik olarak geçim sıkıntısı yaşayabileceği anlamına gelmektedir (Grossekkettler, 2013, s. 21).

Neumark'ın işten çıkarılma süreci iki aşamada gerçekleşmiştir: İlk olarak Nisan 1933'te ücretli öğretim üyeliği görevi sonlandırılmış ve ardından 1 Eylül 1933'te akademik öğretim yetkisi geri alınmıştır. Ancak, dönemin Ekonomi ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanı Fritz Schmidt'in (1882-1950) üniversitenin yönetim kuruluna yazdığı bir mektupla, Neumark'ın ders ücretlerinin bir süre daha ödenmesi sağlanmıştır. Neumark, bu süreci şöyle aktarmaktadır (Neumark, 1982/2017, s. 40):

“Hitler kabilesinin, Devlet Başkanı Hindenburg sayesinde yasalara uygun bir şekilde oluşturulmasından hemen sonra, demokratik temel hakları pratikte rafa kaldıran ilk yasalar çıkmaya başladı. Bunlar arasında ‘Devlet Memuriyetinin Meslek Olarak İfasına Yeniden Dönüş Kanunu’ da bulunuyordu ki bu yasanın esas amacı, kağıt üzerindeki tam zıt olarak devlet mekanizmasının, okul ve yükseköğrenim kurumlarının en kısa zamanda yeni rejime sadık, ona körü körüne itaat edecek parti mensuplarıyla doldurulmasıydı. İlk ve henüz nispeten kısa olan bugünden yarına işten çıkarılacak profesörler listesinde benim adımdan başka Marbuglu dostum ve aynı daldan meslektaşım Wilhelm Röpke’ nin (1899-1966) de adı bulunuyordu.

Benim gibi memuriyet statüsü dışında öğretim görevlisi olarak çalışan genç doçentlerin geliri, oldukça az bir aylık ve o zamanlar talebelerin girdikleri her ders için ödedikleri ‘ders ücretinden’ ibaretti ki bu ‘ders ücreti’ henüz profesör olmayan ve bu yüzden de öğrencisi az olanlar için çok ‘mütevazı’ bir miktar tutuyordu. Bu kadar az bir gelirle geçinme mecburiyetinde olan bir kişinin, ay sonu gelince birdenbire işsiz ve gelirsiz kalmasının ne demek olduğunu bugün tasavvur etmek çok güçtür. Öte yandan, kısa bir zaman içinde, hiç olmazsa biraz eşdeğerli bir çalışma imkanı bulabilme ümidi kesinlikle mevcut değildi. Eski bir doktora öğrencisinin -Fritzlar şehriden Hildegard Dietrich’in- aracı olduğu tek şansım, bir tuz toptancısı için bir nevi seyyar satıcı olarak çalışmaktı. Böylelikle içimde yurt dışına göç düşüncesi yavaş yavaş oluşmaya başlıyordu. Aylarca çaresizlik içinde bu düşüncüyü ‘imkansız’ diye reddetmeme rağmen, sonunda göç kaçınılmaz bir zorunluluk olarak ortaya çıktı.”

Tüm bu olumsuzlukların ardından Neumark, 1933 yılında Türkiye’ye taşınmış ve İstanbul’a yerleşmiştir. Neumark, İstanbul’a ilk adım attığı anı şu cümlelerle ifade etmektedir (Neumark, 1982/2017, s. 59):

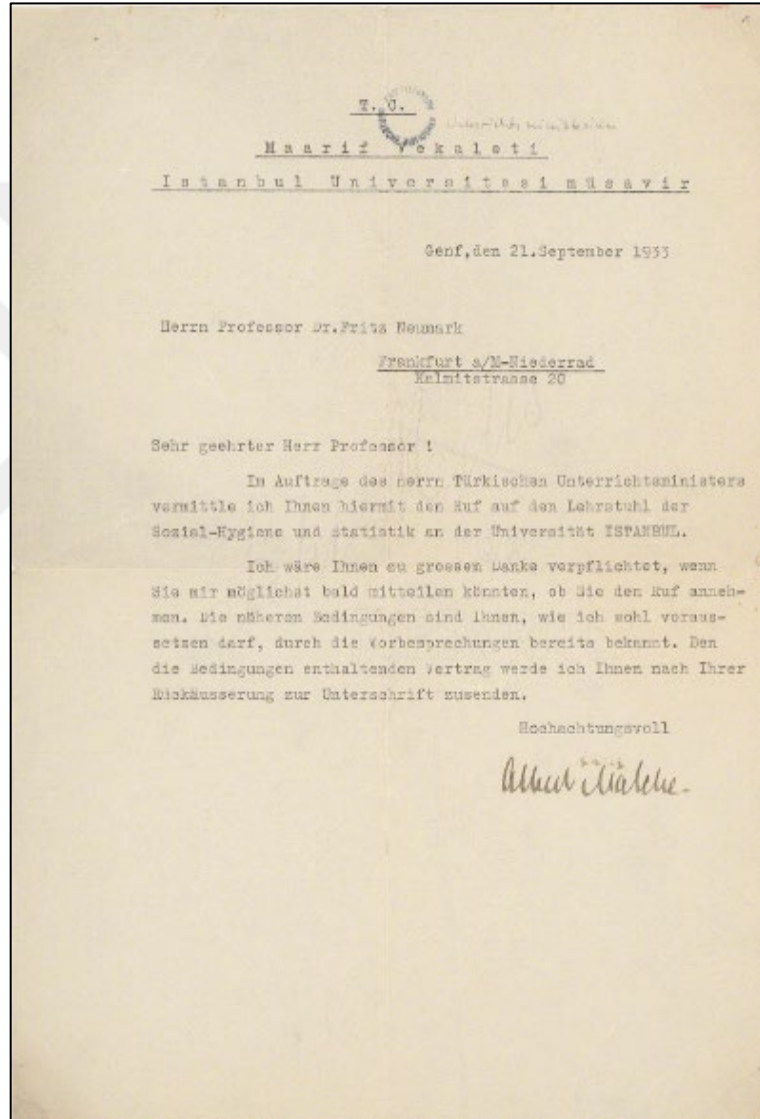
“Cenova’dan bir gemiyle sisli bir sonbahar sabahında İstanbul’un o eşsiz güzelliğini ilk kez gördüğümde, aramızdan çoğunun bu şehirde on, hatta yirmi yıl geçireceğini hiç düşünmemiştik. Çünkü vatanda kalan ve Nazi olmayan birçok kişi gibi ben de, ilk Hitler kabinesinde güçlü muhafazakar çevrelerin de yer aldığını göz önünde bulundurarak, Hitlerciliğin en kötü ihtimalle iki ya da üç yıl sürecek bir kabul olduğunu sanıyordum. Bu yanlış değerlendirmemiz 1934 Rohm darbesiyle daha da pekişti. Ancak zamanla, durumu daha gerçekçi değerlendirmeye başladık ve içimizden çoğu “Bin Yıllık İmparatorluğun” (Hitler Almanya’sının) bin yıl olmasa bile, on veya daha fazla yıl sürebileceği kanısına vardı.”

Resim 1.3: Fritz Neumark Türkiye’de

Kaynak: Alman Milli Kütüphanesi’nin Alman Sürgün Arşivi 1933–1945

İstanbul Üniversitesi'nde profesörlük pozisyonuna atanan Fritz Neumark, kısa süre içerisinde Türkçe öğreniminde dikkate değer bir başarı göstermiştir. Bu başarısı, derslerini Türkçe olarak vermeye başlamasında kendini göstermiştir. Ayrıca, Neumark'ın İstanbul Üniversitesi'nde gerçekleştirdiği çalışmaları Türkçe, Almanca, İngilizce ve Fransızca olmak üzere dört farklı dilde yayınlaması, onun dil yeterliliğini ve akademik kapasitesini ortaya koymaktadır (Aldemir ve Atağan, 2018, s. 94).

Resim 1.4: Fritz Neumark'ın İstanbul Üniversitesi'ne Atanması, Cenevre (21 Eylül 1933)

Kaynak: Alman Milli Kütüphanesi'nin Alman Sürgün Arşivi 1933–1945

Fritz Neumark, Türkiye'deki üniversitelerin başarısı açısından kritik bir öneme sahiptir. 1933 yılında Türkiye'ye gelen Neumark, 1951 yılına kadar burada yaşamış ve

Türk vatandaşı olmuştur. 1956 yılında Türk pasaportunu yenileyen Neumark, bu pasaportu 1961 yılına kadar uzatmıştır. 1954 yılında ise, zaten çifte vatandaşlık hakkına sahipken, Almanya’da yeniden vatandaşlığa alınmıştır. Ancak bu süre zarfında Türk pasaportunu da muhafaza etmiştir.

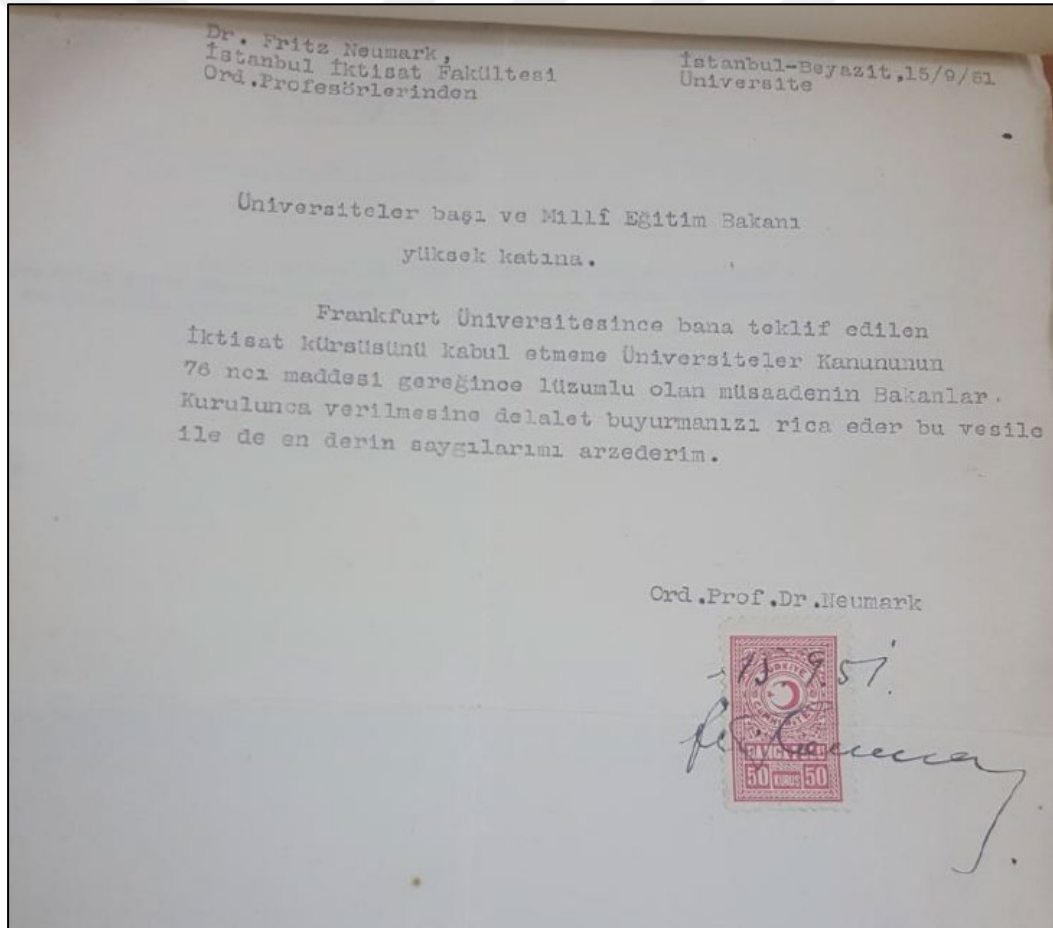

Resim 1.5: Fritz Neumark’ın 1956’da verilen ve 1961’e kadar geçerli olan Türk Pasaportu

Kaynak: Alman Milli Kütüphanesi’nin Alman Sürgün Arşivi 1933–1945

Fritz Neumark, 1950 yılına kadar sadece ders vermekle kalmayıp, aynı zamanda Atatürk’ün üniversite reformlarına ve Türk hükümetinin gelir vergisi yasası düzenlemesine önemli katkılarda bulunmuştur. Ayrıca, Neumark’ın kamu sektörü modernizasyonu ve Türkiye’deki kamu mali yönetimi konularındaki katkıları, onun bu dönemde önemli bir hükümet danışmanı olarak itibar kazanmasını sağlamıştır (Aldemir ve Atağan, 2018, s. 94). Söz konusu itibarı, Türk İktisatçılar Cemiyeti’nin onursal başkanlığı gibi önemli pozisyonlara atanmasıyla da pekiştirilmiştir (Peukert, 1999, s. 500).

Avrupa’da savaşın 1945 baharında sona ermesi ile Almanya’ ya geriye dönüş yoluna adım atılmaya başlanmasına özellikle vatan özlemi ve yaşlı olanlar için maddi gelecekleri ile kaygıları etkili olmuştur. Bu süreçte Türkiye’yi terk etme ve yeni Almanya’nın nasıl bir görünüme sahip olacağı hususundaki şüpheleri olan Neumark’ın, 1949’ da Hessen Eyaleti Eğitim Bakanlığı’nın resmi göreve çağrı yazısı ile bu şüpheleri daha da artmıştır. Bu dönemlerde Almanya’ ya birkaç bilimsel seyahat yapmış olan Neumark, seyahatleri sırasında eski arkadaş ve tanıdıkları ile görüşmüş, Heidelberg ve Frankfurt’ta konferanslar vermiştir. 1951 yılında Frankfurt Üniversitesi’nde iktisat kürsüsü için aldığı teklifle memleketi Almanya’ ya geri dönmüş ve Frankfurt Üniversitesi’nde çalışmalarına devam etmiştir (Neumark, 1982/2017, s. 223-224).

Resim 1.6: Neumark’ın Frankfurt Üniversitesi’nden Aldığı Teklif İlgili Millî Eğitim Bakanlığı’na Hitaben Yazdığı Yazı (15 Eylül 1951)

Kaynak: İ. Ü. Rektörlüğü Personel Dairesi Başkanlığı Arşivi, Eylül 2023

Fritz Neumark, Nisan 1952’de daha önce misafir profesör olarak görev yaptığı Frankfurt Üniversitesi’nde tam zamanlı profesör olarak görevlendirilmiştir. Bu atama,

onun, uzun süreli danışmanı ve akademik rehberi olan Wilhelm Gerloff'un önceki pozisyonuna atanması anlamına gelmektedir. Neumark, duygularını şu sözlerle ifade etmektedir (Neumark, 1982/2017, s. 43):

“Yanında doçentlik tezimi yazdığım ve 1952 yılında yani Almanya'yı terk etmemden yirmi yıl sonra yerine geçeceğim hocam Wilhelm Gerloff'u özel bir şükranla anmak isterim. Eski ekolden bu dürüst ve liberal insan, bana karşı örnek bir tutumla, neredeyse arkadaşça bir tutumla davrandı.”

Eşi Erica ve kızı Veronica, Neumark'ın bu yeni görevini desteklemek amacıyla onunla birlikte Almanya'ya taşınmışlardır. Oğlu Matthias ise, savaşın ardından Amerika Birleşik Devletleri'nde Harvard Üniversitesi'nde İşletme Yönetimi yüksek lisans programına başlamış ve bu programı başarıyla tamamlamıştır. Veronica ise, Münih'te psikoloji eğitimini tamamladıktan sonra bir Amerikalı ile evlenmiştir (Grossekettler, 2013, s. 21).

Neumark, Almanya'da kısa bir süre zarfında uluslararası arenada tanınmış bir akademisyen haline gelmiştir. Bu prestijli konum, pek çok danışma kurulu üyeliği, atama ve ödülle desteklenmiştir. 1966 ile 1975 yılları arasında Federal Ekonomi ve Maliye Bakanlıklarındaki danışma kurullarında liderlik pozisyonlarına getirilerek etkin görevlerde bulunmuştur. Ayrıca 1969 yılında Mali Reform Komisyonu'nda görev almış ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) Sosyal Danışma Konseyi ile Vergi ve Finans Komitesi'nde başkanlık yapmıştır. Ek olarak, Neumark Heidelberg, Münih ve Basel Üniversiteleri'nden gelen tekliflerin yanı sıra, Hessen'deki Merkez Bankası başkanlığı ve buna bağlı olarak Merkez Bankası Konseyi üyeliği tekliflerini de reddetmiştir (Hauser, 1981). Basel, Bonn, Kiel, Halifax ve New York'taki Columbia Üniversitesi'nde misafir profesör olarak eğitim vermiştir. Freie Universität Berlin (1961), Paris'teki Sorbonne Üniversitesi (1962), İstanbul Üniversitesi (1965) ve Göttingen Üniversitesi (1982) ise kendisine fahri doktora unvanını layık görmüşlerdir (Grossekettler, 2013, s. 21). Almanya'nın önde gelen eğitim kurumlarından biri olan Goethe Üniversitesi, ona onursal senatör unvanını vermiştir. Ayrıca, Hessen eyaleti, sosyal katkılarından dolayı onu Wilhelm Leuschner Madalyası ile ödüllendirmiştir. Kamu finanslarına odaklanan uluslararası bir organizasyon olan “Institut International de Finances Publiques -Uluslararası Kamu Maliyesi Enstitüsü”nde başkanlık görevini üstlenmiş ve sonrasında Onursal Başkanlık yapmıştır. Aynı zamanda Uluslararası Ekonomi Birliği'nin Onursal Başkanı olmuş ve sosyal politikalarla ilgilenen “Verein für

Socialpolitik - Sosyal Politikalar Derneği” kurumunun başkanlığını yapmıştır. 1963 yılında Neumark, Fransa’nın eğitimde mükemmeliyeti ödüllendirmek amacıyla bireylere verdiği sivil bir liyakat nişanı olan Ordre des Palmes Académiques’in Komutan Haçı ile onurlandırılmıştır. Bu ödül, Alman Bilim ve Sanat Nişanı’na benzer prestije sahiptir. Sorbonne Üniversitesi’nden aldığı fahri doktora unvanına ek olarak, bu ödülü almasında “Colloque franco-allemand” adlı Fransız-Alman iş birliği konferansında François Perroux (1903-1987) ile birlikte gerçekleştirdiği değerli katkılar etkili olmuştur. 1975 yılında, Neumark’a Federal Almanya Cumhuriyeti Liyakat Nişanı Büyük Haçı takdim edilmiştir. Bunun yanında, 1986 yılında Federal Cumhurbaşkanı Richard von Weizsäcker (1920-2015), Alman akademisyenlerin katkılarını onurlandırmak amacıyla düzenlenen bir anıt plaket açılışı için Neumark’ı İstanbul’a davet etmiştir. Bu davet, oğlunun ifadesine göre, Neumark’ı çok mutlu etmiştir (Reisman, 2011, s. 120).

Neumark’ın alışılmışın dışında bu kadar çok sayıda yüksek onur ödülüne layık görülmesi, onun Frankfurt’ta gerçekten de en prestijli profesörlerden biri olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Normal şartlar altında, 1968 yaz dönemi sonunda 68 yaşına girdiğinde Neumark’a “emeritus statüsü” verilmesi beklenmiştir. “Emeritus statüsü” akademik bir kariyerde, bir profesörün emekli olduktan sonra bile unvanını koruma hakkı elde ettiği, bilgi birikimi ve uluslararası saygınlığı, akademik bilgi birikiminden faydalanıldığı bir statüdür. Ancak Neumark, kendi talebiyle emekliliğini 1970 yaz döneminin sonuna kadar ertelemiş ve fakültenin talebi üzerine, 1970/71 kış döneminde de görevine devam etmiştir (Grossekettler, 2013, s. 25).

Neumark, 1 Haziran 1987 tarihinde eşini kaybetmiştir. Yaşamının son yıllarında, 1990 yılında 90. doğum gününü basın, radyo ve televizyon temsilcilerinin katılımıyla büyük bir coşku içinde kutlamıştır. Fakat bu büyük kutlamadan kısa bir süre sonra, 9 Mart 1991 tarihinde Baden-Baden şehrindeki “Parkstift Hahnhof” huzurevinde hayatını kaybetmiştir (Grossekettler, 2013, s. 25).

1.2. AKADEMİK GELİŞİMİ VE KARIYER YOLCULUĞU

Fritz Neumark, bilim insanı olarak kariyerinde, özellikle Gerhard Kessler, Julius Pierstorff ve Wilhelm Gerloff gibi bilim insanlarının yaptığı çalışmalardan önemli ölçüde etkilenmiştir. Ayrıca, Max Weber (1864-1920), Werner Sombart (1863-1941),

Georg Friedrich Knapp (1842-1926), Joseph A. Schumpeter (1883-1950), Erwin v. Beckerath (1889-1964) ve Walter Eucken (1891-1950) gibi ekonomistler de Neumark'ın bilimsel düşüncelerinin şekillenmesinde etkili olmuşlardır (Grossekettler, 2013, s. 29).

Fritz Neumark, tanınmış ekonomist Gerhard Kessler'in ulusal ekonomi üzerine verdiği derslerden etkilenmiş ve bu etkiyle hukuk ve siyaset bilimi alanında akademik çalışmalara yönelmiştir. Kessler, kariyerine başlarken farklı alanlarda eğitim almıştır. Tarih, coğrafya ve ekonomi alanlarında derinlemesine çalışmalarda bulunan Kessler, doktora çalışmasını “Die Tradition über Germanicus - Germanicus Hakkındaki Gelenek” başlıklı tezle tamamlamıştır. Kessler, doktora tezinde M.Ö. 15 – M.S. 19 tarihleri arasında yaşamış Romalı general Germanicus Julius Caesar Claudianus'un Ren nehri kıyılarındaki ve doğudaki hayatı ile komutanlığından ölümüne kadar olan süreci incelemiştir (Kessler, 1905, s. 104).

Kessler'in interdisipliner geçmişi, ulusal ekonomi konusundaki derslerine zengin bir perspektif kazandırmıştır. İktisat alanındaki ilk önemli katkısı, 1907'de “Die deutschen Arbeitgeberverbände - Alman İşveren Kuruluşları” başlıklı detaylı çalışmasıdır. Bu çalışma, Sosyal Politika Derneği'nin desteğiyle gerçekleşmiş titiz bir araştırma sürecinin ürünüdür. Kessler, eserinde işveren kuruluşlarının tarihsel evrimini ve organizasyonel yapılarını detaylı bir şekilde analiz etmiştir. 1911 yılında Braunschweig Teknik Yüksek Okulu'nda İktisat ve Sosyal Bilimler alanında hazırladığı “Die Arbeitsnachweise der Arbeitgeberverbände - İşveren Birliklerinin Çalışma Biçimleri” başlıklı metinle doçentlik unvanını kazanan Kessler, takip eden yıl, 1912'de, Jena Üniversitesi'nde sosyal politika ve ulusal ekonomi alanlarında profesör unvanını elde etmiştir. 1927'de Leipzig Üniversitesi'nden sosyal politika odaklı ulusal ekonomi profesörlüğü için bir teklif alarak bu göreve atanmıştır. Kessler, 1933'te Nasyonal Sosyalistlerin baskılarına maruz kalmış ve görevinden alınmıştır. Frankfurt'ta kısa bir süre Fritz Neumark ile birlikte saklanmak zorunda kalan Kessler, aynı yılın sonunda İstanbul'da akademik bir pozisyona atanmıştır. Kessler 1946 yılında, Jena ve Leipzig Üniversitelerinden gelen ders verme davetlerini, bu kurumlardaki akademik özgürlük kısıtlamaları sebebiyle reddetmiştir. 1950 yılında Göttingen Üniversitesi'ne fahri profesör olarak atanan Kessler, yaş hasebiyle tam profesörlük için uygun olmasa da tazminat maaşı almıştır (Baş, 2015).

Resim 1.7: Dr. Gerhard Kessler (1883-1963)

Kaynak: Nadir Müzayede, Lot:15 (Ocak 1951)

Neumark'ın akademik gelişiminde Kessler'in etkisi Jena Üniversitesi'nde 1922 yılında tamamladığı "Begriff und Wesen der Inflation - Enflasyon Kavramı ve Özü" başlıklı doktora tezi üzerine yapılan çalışmalarda da kendini göstermektedir. Neumark'ın bu çalışması, özellikle ulusal ekonomi alanında önemli bir yere sahiptir. Neumark'ın tezinin doktora danışmanlığını yapan Julius Pierstorff, 1851-1926 yılları arasında yaşamıştır. Pierstorff, Göttingen Üniversitesi'nde eğitim almış ve 1879'da dışarıdan atanmış profesör anlamına gelen Ekstraordinaryüs, 1883'te ise Ordinaryüs unvanlarıyla Jena Üniversitesi'nde görev yapmıştır (Grossekettler, 2013, s. 28). 1923 yılında emeritus profesör unvanını alan Pierstorff, akademik kariyerini taçlandırmış ve aynı zamanda sosyo-politik alanda da aktif bir rol üstlenmiştir. Pierstorff'in etkisi, Neumark'ın akademik ve ideolojik görüşlerinin şekillenmesinde, yalnızca ulusal ekonomi tezinde değil, aynı zamanda sosyal liberal anlayışta da belirgin olmuştur. Bu, Neumark'ın sadece Kessler'den değil, aynı zamanda doktora danışmanı Pierstorff'tan da önemli ölçüde etkilenmiş olduğunu ortaya koymaktadır (Grossekettler, 2013, s. 29).

Resim 1.8: Julius Pierstorff (1851-1926)

Kaynak: Grosseketler, 2013, s. 28

Neumark'ın Werner Sombart hakkındaki görüşleri karışık görünmekteydi. Onu teşvik edici bir figür olarak görmesine rağmen, aynı zamanda Sombart'ı biraz kendini beğenmiş olarak tanımlamıştır. Sombart'ın 1934 yılındaki "Alman Sosyalizmi" adlı eseri, Neumark için Nazilere karşı "iftiracı" bir metin olarak görülmektedir. Neumark, şahsi tanışıklığı olan ve doktora tezinde "Devlet Para Teorisi" (1921) adlı kitabına sık sık değindiği Georg Friedrich Knapp'ı (1842-1926) "muazzam bir çekiciliğe" sahip olarak nitelendirmiştir. Neumark'ın Knapp'ın 1921 yılındaki "Paranın Devlet Teorisi" eserine sıkça alıntı yapması onun üzerindeki etkisini göstermektedir (Neumark, 1922).

Neumark'ın Joseph A. Schumpeter hakkındaki görüşü son derece olumludur. Onu ekonomi disiplininin önde gelen isimlerinden biri olarak tanımlamıştır. Erwin v. Beckerath, Neumark tarafından "usta" olarak nitelendirilmiştir. Walter Eucken, hakkındaki görüşü de olumlu olup, onu bir "büyük" olarak tanımlamıştır. Neumark'ın akademik yolculuğunu şekillendiren birçok önemli figür bulunmaktadır. Özellikle oğlunun ifadesine göre, babasının gözünde Wilhelm Gerloff'nin yeri oldukça önemlidir. Gerloff, 1908 yılında Tübingen'de Friedrich Julius von Neumann (1835-1910) gözetiminde ekonomi, finans ve istatistik konularında uzmanlaşmış ve Avusturya'nın batısında Innsbruck şehrindeki bir üniversitede, profesörlük yapmıştır. 1922'de Gerloff,

Almanya'nın önde gelen eğitim kurumlarından Frankfurt Üniversitesi'nde ekonomi ve finans üzerine profesör olarak atanmıştır. Bu dönemde iki kez üniversitenin rektörlüğüne seçilen Gerloff'un etkileyici kariyerini ve Nasyonal Sosyalistlere olan kararlı direncini, Neumark anılarında şu şekilde anlatır (Neumark, 1982/2017, s. 46):

“Hocam Wilhelm Gerloff 1932 yılında, tüm akademik yeteneklerine aykırı olarak, kısa bir süre içinde Frankfurt Üniversitesi rektörlüğüne ikinci defa seçilmişti. Bu seçim, oldukça fırtınalı geçmeye aday olan önümüzdeki öğretim yılında, üniversite yönetiminin başında demokratik düşünceli ve aynı zamanda kişiliği kuvvetli bir kimseyi görmek istediğinden kaynaklanıyordu. “İktidara el koyuşun” hemen sonrasında ihtiyar mareşal-cumhurbaşkanıyla onun atadığı genç şansölyesinin gelecekteki sıkı iş birliğini sembolize edecek olan meşhur “Potsdam Günü” gelmiş çatmıştı. Bu vesileyle üniversite salonunda, esas olarak Hindenburg ve Hitler'in Büyük Friedrich'in tabutu başında yaptıkları konuşmaların naklen yayınlanmasından oluşan bir kutlama töreni düzenlendi. Arkasından Gerloff, rektör sıfatıyla kısa bir hitapta bulundu. İçerik olarak, biraz önce Potsdam ruhunu anan sözler duyduğumuzu, fakat bunun yanında bir de Weimar ruhunun var olduğunu ve Johann Wolfgang Goethe adını taşıyan üniversitenin rektörü olarak, bu dakikada onu anımsatmadan geçemeyeceğini belirtti. Kulağı olan duyacağını duymuştu. Gerçekten de aynı günün akşamı akademik senatonun bir delegasyonu Gerloff'un evine gelerek, onu yeni hükümete karşı yönelttiği ‘sinsi hareketlerinden’ dolayı görevinden çekilmeye çağırdı. İlk başta bunu geri çeviren Gerloff, yapılan baskılara uzun süre karşı koyamadı. Yerine önceleri de gülünç milliyetçi tavır ve sözleriyle göze çarpmış olan, ama inanmış bir nasyonal sosyalist olacağını ummadığımız genç tarihçi Walther Plathhoff getirildi.”

Resim 1.9: Wilhelm Gerloff (1880-1954)

Kaynak: Grossektler, 2013, s. 30

Bertram Schefold'un (1943-) anılarına dayanarak, 1925-1933 yılları arasında Neumark'ın Gerloff'a bir dizi akademik yayın gönderdiği belirtilmektedir. 1925 yılında, Gerloff'un Reich Maliye Bakanlığı'ndaki danışmanlık görevi sırasında Neumark ile ilk

karşılaşması gerçekleşmiş; ikili, bir yemek esnasında bilimsel meseleler hakkında derinlemesine bir diyalog sürdürmüştür. Bu etkileşim sonucunda Gerloff, Neumark’a asistanlık ve habilitasyonunda destek olma teklifinde bulunmuştur. Ancak Gerloff, bu teklifin içinde yer alan pozisyonun bir makamın veya görevin yalnızca gelir getiren, ancak karşılığında özel bir hizmet veya çalışma gerektirmeyen bir görev olduğu anlamına gelen “sinekür” niteliğinde olmadığını belirtmiştir. Neumark, Gerloff ve Praglı Hofrat Franz Meisel tarafından editörlüğü yapılan “Handbuch der Finanzwissenschaft - Finans Bilimi El Kitabı” başlıklı eserin 1926-1929 yılları arasında editörlüğünü üstlenmiştir (Grossekettler, 2013, s. 31).

1.3. TÜRKİYE YILLARI VE TÜRK EKONOMİSİNE KATKILARI

31 Mayıs 1933 tarihinde Türkiye’de Üniversite Reformu Kararnamesi ilan edilmiştir. Bu kararname, Darülfünun’un kapatılması ve yerine modern bir üniversite kurulması amacını taşımaktadır. Bu bağlamda, Nazi rejimi sebebiyle Almanya’daki görevlerini kaybetmiş olan Yahudi akademisyenler, eski kadroların yerini almışlardır. Söz konusu yıl boyunca, 38 Ordinaryüs Profesör, 4 Profesör ve 43 Asistan olmak üzere toplamda 85 bilim insanı İstanbul Üniversitesi’nde görev almıştır. Bu yabancı bilim insanların İstanbul Üniversitesi öğretim elemanları kadrosunda ve benzer kuruluşlarda görev alması, Türkiye’deki bilimsel anlayışa ve araştırmalara kayda değer bir dinamizm katmıştır (Erdoğan ve Öz, 2017).

Neumark’ın “Zuflucht am Bosphorus - Boğaziçine Sığınanlar” başlıklı kitabı, 1933-1953 yılları arasında Türkiye’ye sürgüne giden Alman bilim adamlarını, siyasetçileri ve sanatçıları ele almaktadır. Kitapta, iki önemli etkenin bu sürgüne neden olduğu vurgulanmaktadır. Birinci etken, Mustafa Kemal Atatürk’ün (1881-1938) modern Türkiye’de Batı standartlarına uygun üniversiteler kurma hedefidir. Bu amaca yönelik olarak, Atatürk, Batı tarzı eğitimi benimseyen üniversitelerin kurulmasını teşvik etmiştir. İkinci etken ise Nasyonal Sosyalist rejim altında birçok Alman akademisyen, sanatçı ve siyasetçinin maruz kaldığı siyasi ve ırksal baskılardır (Grossekettler, 2013, s. 32). Almanya’da yaşanan bilim göçü ile ilgili bu etkenleri Neumark, şu tespitlerle aktarmaktadır (Neumark, 1982/2017, s. 14-15):

“1933’deki Alman-Türk mucizesini yaratabilmek için üç devrim gerekliydi diyebiliriz. Bu devrimlerin ilki, 1905 Rus devrimiydi; ikincisi 1922-23 Türk devrimiydi ve üçüncüsü, devrimci karakteri sık sık haksız yere inkar edilen -ki bu karakter hiç de

inandırıcı olmayan nedenlerle sadece ‘solcu’ ihtilal hareketlerine mal edilir- 1933 Alman Nasyonal Sosyalist devrimi.

1905 Rus devriminin konumuzla ilgili önemi, Alman bilim adamlarının Türkiye’ye gelmesinde çok dolaylı da olsa büyük bir rol oynayan bir tabii bilimler profesörünün, bu devrimi takiben diğer birçoklarıyla birlikte İsviçre’ye iltica etmiş olmasıdır. Sözü edilen kişi, Zürih’e gelişinden 20 yıl sonra Frankfurt’lu patalog Philipp Schwartz’ın kayınpederi Profesör Tschulok’tur.

İkinci devrim, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Paşa veya -sonradan anıldığı gibi- Kemal Atatürk tarafından başlatıldı. Bu devrim, Almanca konuşan profesör ve sanatçıların Türkiye’ye çağrılmalarında büyük önem taşımıştır. Çünkü Atatürk, eski Osmanlı İmparatorluğu’nun yerine Cumhuriyeti getirdikten sonra, bilinçli bir şekilde çoğunlukla ihmallerden ibaret olan geçmişin günahlarını düzeltmeye yönelik bir politika güdüyordu. Bu politika, halifeliğin kaldırılmasıyla ve laiklik ilkesinin, yani İslam diniyle devletin ayrılmasının anayasal olarak temellendirilmesiyle kendisini önyargısız ve bağımsız bir bilime adamıştı. Gerçekten de Atatürk, sadece ateşli ve duygusal bir vatan ve bağımsızlık sevgisindeki değişmezlik dışında, her alanda ilerici-rasyonel düşünen bir insan olarak kendini ispat etmiştir. Her şeyden önce ekonomiyi ve adaleti temelinden yenilemedikçe diğer ilerici amaçlarını gerçekleştiremeyeceğinin de tamamen bilincindeydi.

Ve üçüncü devrim olan nasyonal sosyalizm veya Hitlerizm (devrimci olmayan, hatta gerici yönleri hiçbir şekilde inkar edilemez ise de ben onu önceden değindiğim gibi bir devrim olarak görüyorum) 1933’ün başlarında iktidarı ele geçirdiğinden daha birkaç hafta sonra korkunç bir istihzayla ‘Devlet Memuriyetinin Meslek Olarak İfasına Yeniden Dönüş Kanunu’ adı verilen, gerçekte bu müesseseyi temelinden sarsan bir yasa çıkararak, amaçlarının bir bölümüne ulaşmaya çalışıyordu.”

Bu etkenlerin birleşmesiyle Atatürk’ün yüksek kalibreli akademisyenlere duyduğu talep, Almanya’da baskı altında olan bilim insanlarının yaşadığı zorluklarla birleşmiştir. Bu süreçte, Philipp Schwartz’ın (1894-1977) liderlik ettiği “Notgemeinschaft deutscher Wissenschaftler im Ausland - Yurt Dışındaki Alman Bilim Adamları Yardımlaşma Derneği” ve Cenevre Üniversitesi Pedagoji Profesörü Albert Malche (1876- 1956), köprü görevi görmüştür. Ayrıca, Cenevre Şehir Konseyi üyesi olan Malche, kadro planları, fakülte, ders ve sınavların düzenlenmesi, enstitü, klinik ve benzeri müesseselerin kurulması veya genişletilmesi gibi konularda geniş bir ön çalışma yapmıştır. Almanya’da bilim adamlarının işten atılmalarının başladığı dönemde Malche bu olağanüstü durumun yol açtığı olanakları hemen görerek Alman devriminden birkaç hafta sonra komünistlikle suçlanarak Frankfurt Patoloji Bölümü’ndeki işini kaybeden ve Zürih’e kayınpederinin yanına gelen Philipp Schwartz ile ilişki kurmak ve Alman bilim adamlarını Türkiye’ye çağırmak için yollar aramıştır. Neumark, bu süreçte Malche ve Schwartz’ın çalışmalarını şu şekilde aktarmaktadır (Neumark, 1982/2017, s. 19):

“... 1933’te Profesör Philipp Schwartz’ın girişimiyle Zürih’te kurulan ‘Yurt Dışındaki Alman Bilim Adamları Yardımlaşma Derneği’, bu ilişkide bir yerleştirme merkezi olarak işlev görüyordu. Uygun elemanların, sadece profesör ünvanı taşıyanların değil asistanların da bulunmasında son derece yararlı ve yardımcı olan bu dernek, Ekim 1933’te yeni İstanbul Üniversitesi’nin açılışına kadar, Türk hükümetine yabancıların alınacağı kürsüler için çok sayıda profesör önerilmesinde, böylece kontratların kısa

zamanda imzalanmasında ve yeni üyelerin akademik çalışmalarına hemen başlamalarında oldukça önemli rol oynamıştır. Nispeten çok az sayıda boş yer kalmıştı ki onlar da daha sonra dolduruldu.”

Türk hükümeti ile 4 Ekim 1933 tarihinde imzaladığı anlaşma kapsamında Türkiye’ye gelen Neumark, net 550 TL maaş ve kendisine ödenen yol masrafları karşılığında İstanbul Üniversitesi’nde göreve başlamıştır. Neumark, anlaşılan maaş ve masraflar hakkında şunları aktarmaktadır (Neumark, 1982/2017, s. 21-22):

“Medeni hali ve çocuk sayısına göre hafif farklı olan aylık gelirlerimiz, net olarak, yani ödemekten tamamen muaf tutulduğumuz vergiler göz önüne alınmaksızın, 500 ile 600 TL arasındaydı. O zamanki döviz kuruna göre bu tutarın karşılığı 1.000 RM (Rayh Mark) idi, fakat bir liranın satın alma gücü, resmi döviz kuruyla hesaplanandan çok yüksekti...”

Şahsi seyahat masrafları götürü olarak kişi başına 2500 lira (=500 RM) üzerinden kabul edilmişti ki böylece geriye yalnızca eşya nakil masrafları kalıyordu. Daha önce de belirtildiği gibi hükümet, taşıma masraflarının bu kadar çok tutacağını göz önünde bulundurmadığı için, anlaşma yoluyla tahmin edilen toplam masrafların yüzde doksanı üzerinde karar kılındı. Aynı anlaşmaya göre, özel durumlarda daha az veya hiçbir masraf ortaya çıkmazsa söz konusu ‘tasarruf’ bir ek ödeme olarak aramızda paylaşılacaktı.”

İstanbul’da yeni kurulan bir üniversitenin Hukuk Fakültesi İktisat Enstitüsü’ne tanınmış ulusal iktisatçılar Gerhard Kessler, Wilhelm Röpke, Alexander Rüstow (1885-1963), Josef Dobretsberger (1903-1970) ve işletme iktisatçısı Alfred Isaac (1888-1956) atanmışlardır. Bu akademisyenler kısa süre içinde İktisat Enstitüsü’nü ayrı bir İktisat Fakültesi’ne dönüştürmüşlerdir (İstanbul Üniversitesi, 2023). İlgili atamalarla Türkiye’ye gelen bu akademisyenler, Türkçeyi hızla öğrenmek ve Türkçe ders kitapları yazmakla yükümlü tutulmuşlardır. Genellikle beş yıllık sözleşmelerle çalışmaya başlamışlardır; bazıları bu süreden daha az, bazıları ise daha uzun süre görevde kalmışlardır (Çam, 2012).

Neumark için kadroda Sosyal Sağlık Bilgisi ve İstatistik Profesörlüğü öngörülmüştür. Ancak kendisi, Sosyal Sağlık Bilgisinden hiçbir şey, İstatistikten ise çok az şey bildiğini belirterek bunu protesto etmiştir. Fakat Türk tarafı, kürsünün adının ne olduğunun değil, iktisat bilimi ile ilgili seviyeli dersler vermek için yetenekli ve istekli olup olmadığının önemli olduğu gerekçesini sunarak onu ikna etmiştir. Bu gelişmeler neticesinde hiçbir sosyal bilgisi dersi ve uygulaması yapmak zorunda kalmamıştır. Neumark, istatistik derslerini birkaç dönem boyunca yan görev olarak üstlenmiştir. Ardından bu görevi Almanya’da öğrenim görmüş ve Werner Sombart’ın yanında doktora yapmış olan Türk meslektaşı ve istatistikçi Ömer Celal Sarc (1901-1988)’a

devretmiştir. Ayrıca Röpke ve Türk Profesörü Şükrü Baban (1890-1980) ile Teorik ve Politik Ekonomi derslerini vermiştir. Bununla birlikte Fransa’ da eğitim görmüş olan Türk meslektaşı İbrahim Fazıl Pelin (1886-1944) tarafından verilen maliye derslerine de girmiştir. Neumark’ın Pelin hakkındaki görüşleri şu şekildedir (Neumark, 1982/2017, s. 84):

“Başlangıçtaki bazı zorluklardan sonra, öğrencileri tarafından sınavlarda acımasız olduğu düşünülerek korkulan ama aslında yumuşak kalpli bir kişi olan Pelin ile iyi diyebileceğimiz bir arkadaşlık ilişkisi kurduk. Pelin’in ölümünden sonra maliye tamamen bana kaldı.”

Hocası Gerloff’dan aldığı uyarıları da dikkate alarak Neumark, maliye derslerinin yanı sıra İktisat Teorisi ve Politikası dersleri de vermiştir. Neumark, verdiği dersler arasında İktisadi Düşünce Tarihi’ni çok sevdiğini ve bu dersi Türk eğitim sistemine uygun olarak düzenli bir şekilde işlediğini belirtmektedir (Neumark, 1982/2017, s. 84).

Magdeburg ve Berlin’in eski belediye başkanı olarak tanınan Ernst Reuter (1889- 1953), Hitler’in iktidara geldiği yıllarda Magdeburg belediye başkanıydı. 1935 yılında ülkesinden ayrılmak zorunda kalmış ve önce İngiltere’de yaşamış sonra da Türkiye’ye gelmiştir. Kariyerine Türkiye’de Ekonomi Bakanlığı’nda belediye ve ulaşım uzmanı olarak başlamış, ardından da 1939-1945 yılları arasında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde belediye ve finans bilimi profesörlük görevini üstlenmiştir (Yaşar, 2019). Reuter, Neumark ile olan ilişkisi sayesinde birçok ortak projede yer almıştır. Bu profesyonel ilişki, iki aile arasında da sıcak bir bağın oluşmasını sağlamıştır. Öyle ki, Reuter’in oğlu Edzard Reuter (1928-), Neumark’ın oğlu Matthias ile yakın arkadaşlık kurmuştur. Edzard’ın Daimler-Benz’in yönetim kurulunda önemli bir pozisyona gelmesi, bu arkadaşlığı daha da pekiştirmiştir (Grossekettler, 2013, s. 35).

Neumark’ın başka bir değerli dostu, İstanbul Üniversitesi Hijyen Enstitüsü Müdürü Julius Hirsch’tir (1894-1955). Hirsch ile birlikte çalışan tıp doktoru Muhiddin Erel (1889-1986), daha sonraları Türkiye’de ilk defa üniversite bünyesi içinde Hemşirelik Yüksekokulu ve Sağlık Kolejleri kurulması için çalışmalar yapmış ve Neumark’ın Türkiye’deki yakın arkadaşları arasında yer almıştır (Widmann, 1999, s. 81).

Neumark, Türkçe'yi öğrenme konusunda oldukça kararlıydı. Başlangıçta bir öğretmen ve Almanca konuşan asistanlarının yardımıyla Türkçe'ye hızla adapte olmuştur. Bu, Avrupalılar için oldukça farklı ve öğrenilmesi zor bir dildi. Ancak Neumark'ın dil öğrenme becerisi dikkat çekiciydi. İlk iki yılın sonunda dersleri Türkçe vermeye başladı. Bu, onun dildeki yeteneğini gösteren ilk büyük adımdı. Daha önce derslerini, çevirmenler aracılığıyla vermekteydi. Almanca konuşan çevirmen bulmakta zorlandığı zamanlarda dersleri bazen Almanca, İngilizce veya Fransızca olarak anlatmak zorunda kaldı. Ancak kısa süre içerisinde sadece ders vermekle kalmayıp, dili Türkçe olan akademik yayın yapabilecek seviyeye ulaşmıştır. Bu yetenek onun ulusal dilde ders kitapları yazmasına olanak tanıdı. 1936'da Belediye Maliyesi, 1938'de Dış Ticaret Politikası, 1939/40'ta Genel İktisat Teorisi üzerine eserler kaleme almıştır. 1940 ve 1943'te Maliye ve Ekonomik doktrinler, 1945'te ise Ekonomi Politikası konularında kitaplar yazmıştır. Aynı yıl, gelir vergisi üzerine hem Türkiye'de hem de uluslararası alanda kabul gören bir çalışma yayınlamıştır. Bu eserlerden bazıları birkaç kez basıma alınmış, gelir vergisi konulu kitabı, daha sonraları Almanca'ya çevrilerek revize edilmiş ve genişletilmiştir (Neumark, 1982/2017, s. 83).

Neumark, ders kitaplarının yanı sıra Türkiye'de öğrencileri için de birçok eser yayımlamıştır. 1939 yılında Türkiye ve yurt dışında Türkçe, Fransızca, Almanca ve İngilizce dillerinde yayın yapan ve ilk cildi Ekim 1939'da yayımlanan “Revue de la Faculté des Sciences Economiques de l'Université d'Istanbul - İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası”nı kurmuş ve on yıl boyunca editörlüğünü yapmıştır. (Widmann, 1981/1999, s. 195). Neumark, bu derginin yayımlanması aşamalarında modern kalkınma politikası alanında çalışmalar yürüten öğrencisi Süphan Berk Andıç (1927-)'ın kendilerine çok yardımcı olduğunu belirtir. Neumark anılarında, İktisat Fakültesi Mecmuası ile ilgili şu ifadeler yer verir (Dölen, 2010, s. 273):

“Ben şahsen, en büyük çabamı, kaliteli bir iktisat dergisi çıkarmağa yönelttim. Nitekim iki Türk meslekdaşımınla birlikte on kalın cildin başyazarlığını ve yöneticiliğini yaptım. Dergide münhasıran değil ama, birinci planda, Türk üniversiteleri mensuplarının çalışmaları yayınlandı. Her yazı hem Türkçe, hem de İngilizce, Almanca ya da Fransızca tam metin olmak üzere. Geriye doğru baktığımda bana öyle geliyor ki, savaşın izin verdiği ölçüde dış ülkelerle bağımın sürmesini ve uzun mültecilik yılları boyunca, en azından Almanya dışındaki yabancı ülkelerde adımın tamamen unutulmamasını sağlayan şey, özellikle resmi adı “İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası” ya da “Revue de la Faculté des Sciences Economiques de l'Université d'Istanbul” olan bu dergidir. Orijinal yazılarını yayımladığımız Fransız iktisatçılarına örnek olarak, Victor Rouquet la Garrigue, Henry Laufenburger ve François Perroux'u sayıyorum. Son adı geçen yazıları arasından “La generalisation de la ‘General Theory’

(Keynes) adlı çok ilgi çeken ve İstanbul'da verilmiş bir konferanstan kaynaklanan makale de vardır. 1948 Temmuz sayısında da ilk kez olmak üzere Almanya'daki bir Almanın, o sıralar Bank Deutscher Laender mensubu ve daha sonra uzun süre Federal Banka yönetim üyesi olan Heinrich Irmeler'in kaleminden çıkma "Almanya'daki merkez bankacılığının yeniden düzenlenmesi" başlıklı bir makale yayınlandı. Yine aynı sayıda Tilburg'lu maliyeci M. J. H. Smeets'in kaleminden çıkan ve Hollanda'daki yeni gelir vergilendirmesini tanıtan bir yazı da yer aldı."

Neumark, dergide gerçekleştirdiği çalışmalar ve dünya çapındaki yeni bilimsel yayınların da bu platformda yer almasını sağlayarak, Türk eğitim ve bilim dünyasına önemli katkılarda bulunmuştur. Bu çalışmalarının yanı sıra, Neumark özellikle maliye ve vergi sistemleri üzerine çok sayıda ders kitabı ve makale yazmış, bu eserleri kullanıma sunmuştur. Ayrıca, üniversitede görev yapan akademisyenlerin gerçekleştirdiği çalışmalarla ilgili olarak merkezi bir devlet kurumunun oluşturulması gerekliliği konusunda, dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in (1897-1961) talebi üzerine, 28 Nisan 1939 tarihinde gönderdiği resmi yazıda çeşitli önerilerde bulunmuştur (Neumark, 1982/2017, s. 257). Ders yöntemi temelden değiştirilirken Alman dili konuşan bilim insanlarının yardımıyla Malche'nin öngördüğü yöntem izlenmiştir. Hasan Ali Yücel'in öncülüğünde de pek çok edebiyat, bilim, sanat ve klasik eserlerin çevirisi 1939'dan itibaren yapılmıştır (Widmann, 1981/1999, s. 80).

Neumark, bunların yanı sıra nüfusun ve kamu personelinin bilgisini arttırmak ve bunları eğitmek için ülkenin hemen her bölgesinde bir dizi konferans vermiştir. Bu konferans gezileri, kendisine Türkiye'nin ekonomik yapısı hakkında bilgi edinme fırsatı da sağlamıştır ve elde ettiği bilgiler, çeşitli bakanlıklara sunduğu raporlarda yer alan analizlerinde kullanılmıştır. Bu raporlardan en kapsamlı olanı 1949 tarihli "Neumark Raporu" olarak da bilinen ülkenin tarımsal ve endüstriyel sorunlarından, planlama ve devletçilik, kamu yönetimi, para politikası, vergilendirme gibi alanlara dair görüş sunan kapsamlı rapordur (Aldemir ve Atağan, 2018, s. 95). Ayrıca, Türkiye'nin önde gelen gazetelerinden "Cumhuriyet"te de saygın makalelere katkı sağlamıştır (Andıç ve Andıç, 1981, s. 13).

Türkiye'de danışmanlık görevleri sırasında Neumark, farklı ekonomik sektörlerde Türk yönetimi ile sıkı bir iş birliği gerçekleştirmiştir. Ayrıca, yönetim için kapsamlı bir reform planı oluşturmuştur. Ancak onun bu alandaki önemli katkılarından bir tanesi, Türk gelir vergisinin radikal bir biçimde modernize edilmesi sürecine olan aktif katılımıdır. Neumark, bu reform sürecinde önemli bir rol üstlenmiş ve uzman bir

komisyonun üyesi olarak reformun şekillendirilmesinde belirleyici bir etkiye sahip olmuştur (Andıç ve Andıç, 1981, s. 16).

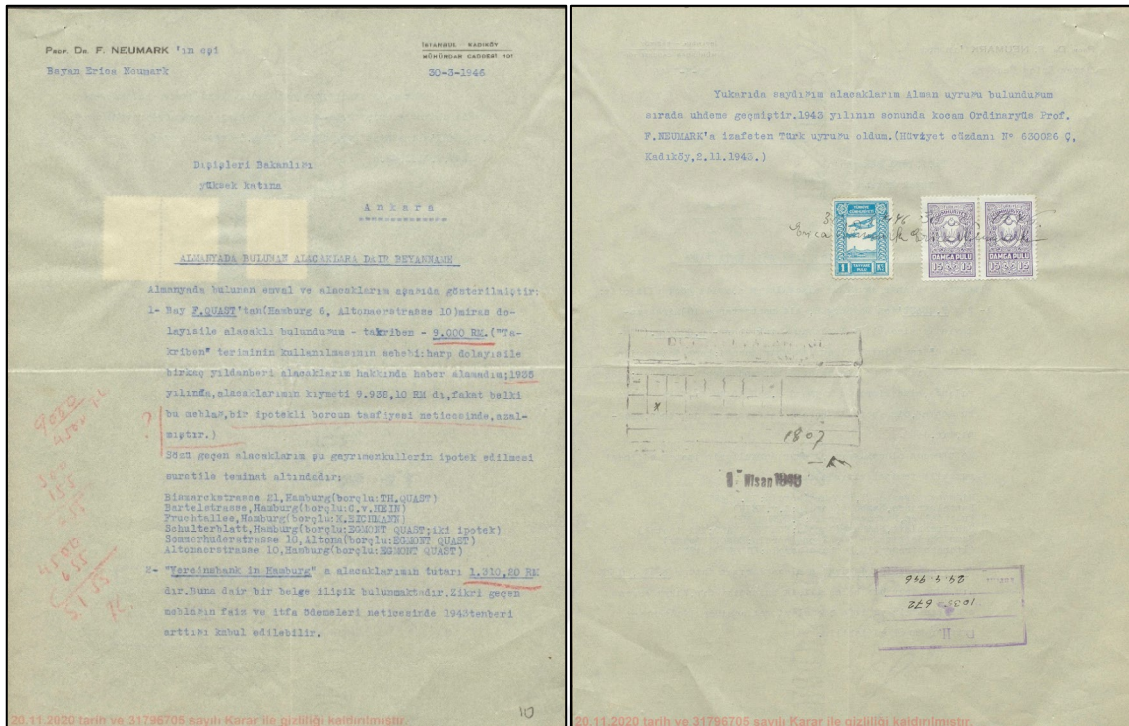
Neumark'ın Türkiye'deki etkisi, çeşitli kaynaklarda farklı perspektiflerden ele alınmıştır. Fuat Andıç ve eşi Süphan, Neumark'ın Türkiye'den ayrılmasını ülke adına bir kayıp olarak görmekte ve bu görüşleriyle Türkiye'deki faaliyetlerinin önemini vurgulamaktadırlar (Andıç ve Andıç, 1981, s. 19). Öte yandan, 1939 tarihli bir raporda Reich Eğitim Bakanlığı'nın üst düzey yetkilisi Herbert Scurla (1905-1981), Alman üniversite öğretim üyelerinin Türk akademik kurumlardaki faaliyetlerini Nasyonal Sosyalist çıkarlara rağmen etkili olarak nitelendirmiştir (Grothusen, 1987, s. 96). Bu tespitlerin ötesinde, Alman profesörlerin Türkiye'deki etkilerinin birkaç nesil Türk akademisyeni ve idari eliti şekillendirdiği yönünde bir görüş birliği bulunmaktadır. Arnold Reisman (1934-) 1990'lara kadar Türk ekonomi ve maliye politikasının Neumark'ın öğretilerinden derinden etkilendiğini ifade etmiştir (Reisman, 2006, s. 11). Bu bağlamda, Harald Hagemann (1947-) da Neumark'ın Türkiye'deki ekonomistler arasında büyük bir etki oluşturduğunu vurgulamaktadır (Hagemann, 2009, s. 34). Bu kapsamda, Neumark'ın Türk vergi sistemi üzerindeki etkisi de unutulmamalıdır. Regine Erichsen (1947-), bu konuda Neumark'ın gelir vergisi reformundaki katkılarını kalıcı bir başarı olarak değerlendirir (Kubaseck ve Seufert, 2016, s. 100). Ayrıca, Neumark kendi yazılarında, Alman göçmenlerin Türkiye'de geniş ve kalıcı bir etkisi olduğuna inanmakta ve bu etkinin özellikle İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerde yoğun olduğunu belirtmektedir. Ona göre, genç akademisyenlerin Almanya'daki Habilitasyon benzeri bir eğitim prosedürüne tabi tutulması, mevcut eğitim sistemine göre bir ilerleme olarak değerlendirilmektedir (Neumark, 1982/2017, s. 129).

Neumark, II. Dünya Savaşı'nın yaklaşmakta olduğu bir dönemde, Türkiye'de bulunmaktaydı ve geleceğe dair belirsizlikler nedeniyle endişe duymaktaydı. Bu bağlamda, 1938 yılında Harvard Üniversitesi'nde görevli olan Avusturyalı iktisatçı Joseph Alois Schumpeter'e (1883-1950) bir mektup yazarak, Amerika'daki çalışma olanaklarını araştırmasını talep etmiştir. Schumpeter'den aldığı yanıt, Amerika'ya şahsen gelmesi ve en fazla bir yıl içerisinde bir pozisyonda çalışma olanağının olması yönündeydi. Neumark, bu teklifi reddetmiş ve 1939 yılında New School for Social Research'de görevli olan iktisatçı arkadaşı Gerhard Colm (1897-1968) ile benzer bir diyalog gerçekleştirmiş, fakat Colm'dan da Schumpeter ile örtüşen bir cevap almıştır.

(Neumark, 1982/2017, s. 184). Bu iletişimlerin ardından, Neumark Türkiye’de kalmaya karar vermiş ve ilk Amerika Birleşik Devletleri ziyaretini, savaş sonrası Columbia Üniversitesi’nde misafir profesör olarak verdiği konferanslar neticesinde gerçekleştirmiştir. 1935 yılında Neumark, Schwartz’ın ardından Yardım Cemiyeti’ni yönetmiş ve Schwartz gibi, insanları Alman hükümetine karşı kışkırtıcı bir politika izlediği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Reich Güvenlik Merkezi yetkilisi ve Alman hukukçu Walter Jagusch (1912-2007) tarafından, Neumark ve ailesinin vatandaşlıktan çıkarılması, ayrıca Neumark’ın Almanya’daki tüm servetine el konulması ve doktorluk unvanının iptal edilmesi yönünde bir öneri sunmuştur (Möckelmann, 2016, s. 158). 11 – 25 Mayıs 1939’da Ankara ve İstanbul’a gelerek Türkiye’deki görev yapan Yahudi asıllı profesörler hakkında geniş bilgi içeren raporu sunmuş olan akademisyen Dr. Herbert Scuria raporunda bu öneriyi şu cümlelerle desteklemiştir (Şen, 2018, s. 202):

“Prof. Neumark, İstanbul’da belirgin bir Alman düşmanı tutum sergilemiş olmasa dahi, vatandaşlıktan çıkartılması hakkındaki görüşüm olumsuz değildir. İstanbul’da çalışan mültecilerden birinin daha vatandaşlıktan çıkartılması, onların Türkiye’deki güçlü konumunu zayıflatmaya katkıda bulunur.”

Bu öneri, Haziran 1940’ta, Nazi hükümetinin Dışişleri Bakanlığı yetkilisi Franz Rademacher (1906-1973) tarafından alınan bir kararla, Neumark ve ailesinin Alman vatandaşlığından çıkarılmasına onay verilmiştir. Neumark’ın Almanya’daki mal varlığı, eşi - bir Alman iş insanının kızı - adına Almanya’daki bir bankada tutulan mütevazı miktardaki para üzerine olup, bu varlığına el konulmuştur.

Resim 1.10: Prof. Dr. F. Neumark'ın eşi Erica Neumark'ın Almanya'daki alacakları (30 Mart 1946)

Kaynak: BCA, 501/ 34142-132989-1

Ayrıca, Neumark'ın akademik unvanları ve emeklilik hakları da iptal edilmiştir. Bu olaydan birkaç ay önce, Mart 1940'ta, Neumark'ın Yahudi olduğunu belirtmek amacıyla pasaportuna “J” (Jude) harfi eklenmiştir (Möckelmann, 2016, s. 160). Sonraki yıllarda İstanbul anılarını kaleme alacak olan Neumark konuyla ilgili, ikinci vatanım dediği Türk hükümetine olan duygularını şöyle ifade etmektedir (Neumark, 1982/2017, s. 180):

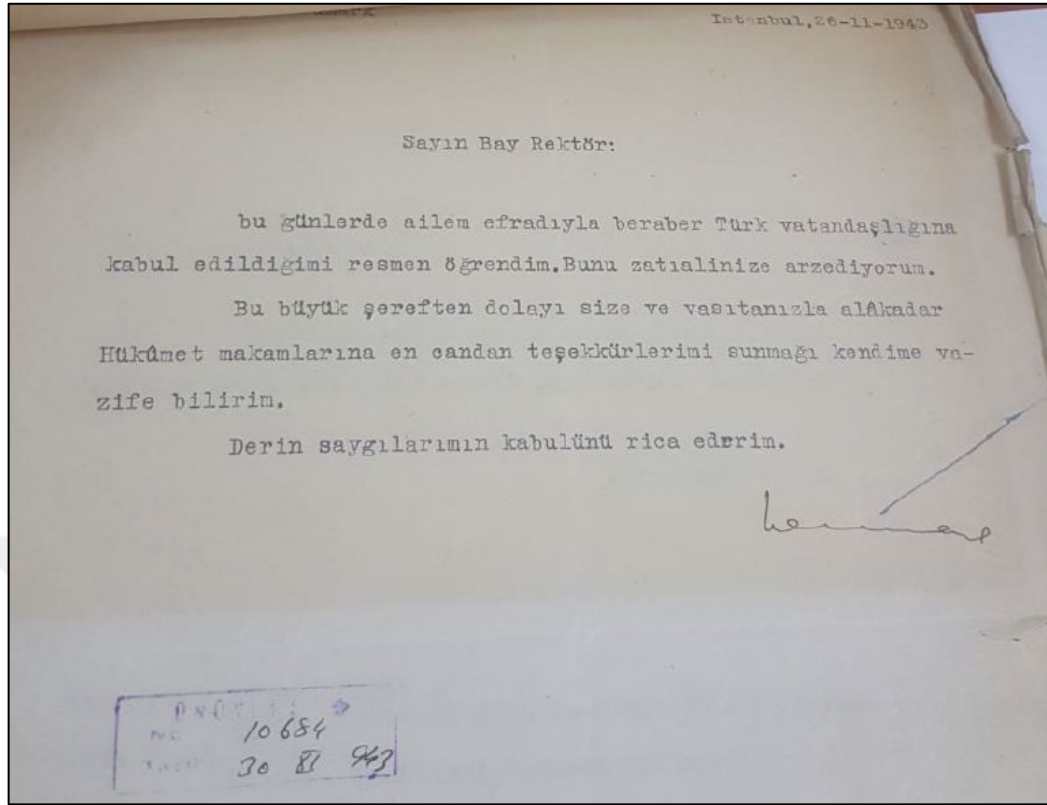
“Günün birinde eşim ve çocuklarımla herhangi bir neden gösterilmeksizin Alman vatandaşlığımdan çıkarıldığımı gayriresmi bir kanaldan haber aldım. İsviçre’de bulunan bir tanıdığım, tesadüfen okuduğu 161 nolu ve 12 Temmuz 1940 tarihli Alman resmi gazetesinde bu habere raslamış....Bu arada, Türk hükümetinin bizlere pasaportsuz kaldığımız süre zarfında da hiçbir zorluk çıkartmadığını, aksine hatta müsamahakârca bu müddeti atlattığımızda yardımcı olduğunu minnetle vurgulamak isterim.”

Neumark'ın ardından 1939 yılında yayınlanan kararname ile Türkiye'ye gelmeleri izin verilen annesi Antonia Mengers, kızkardeşi Else Weinberg, kızkardeşinin eşi Emanuel Weinberg ve çocukları Peter Weinberg'de 1940 yılında Türkiye'ye yerleşmiş ve hayatlarını burada sürdürmüşlerdir (T.C. Başkanlığı Resmi Gazete Arşivi).

T. C. BAŞVEKÂLET KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ Karar sayı: 2		T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ	
11866		Kararname	
Beş senedenberi İktisat Fakültesinde Ordinaryüs Profesörü olarak çalıştırılmakta olan ve mukavelesi müddeti 15/10/943 tarihine kadar uzatılmış olan Alman yahudilerinden Fretze Neumark'ın Almanyada bulunan annesi Toni Neumark, kız kardeşi Else Weinberg, eniştesi Emanoel ve yengesi Marganın 5/9498 sayılı kararnamesden istisnaen Türkiye'ye gelmesine izin verilmesi; Dahiliye Vekillığının 19/6/939 tarih ve 41662 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 27 HAZİRAN 1939 tarihinde kabul olunmuştur.			
REİSİCUMHUR			
İsmail İsmail			
Bş. V.	Ad. V.	M. M. V.	Da. V.
İ. H. Özyolcu		İ. B. M. A. H. Özyolcu	İ. B. M. A. H. Özyolcu
Ma. V.	Mf. V.	Na. V.	İk. V.
İ. B. M. A. H. Özyolcu	İ. B. M. A. H. Özyolcu	İ. B. M. A. H. Özyolcu	İ. B. M. A. H. Özyolcu
G. I. V. ve C. d. V. V.	Zr. V.	Ma. M. V.	Tl. V.
İ. B. M. A. H. Özyolcu	İ. B. M. A. H. Özyolcu	İ. B. M. A. H. Özyolcu	İ. B. M. A. H. Özyolcu
680 18 01 02 87 61 14			

Resim 1.11: İktisat Fakültesi Profesörü Fritz Neumark'ın 4 yahudi yakınının Türkiye'ye gelmesine izin verilmesi (27 Haziran 1939)

Kaynak: BCA, Kararlar Daire Başkanlığı, 30-18-1-2/ 87 - 61 - 14

Resim 1.12: Neumark'ın, Kendisinin Türk Vatandaşlığına Kabul Edildiğini Üniversite Rektörlüğü'ne Bildirdiği Yazı (26 Kasım 1943)

Kaynak: İ. Ü. Rektörlüğü Personel Dairesi Başkanlığı Arşivi, Eylül 2023

Fritz Neumark ve ailesi, Türk hükümetinin sağladığı vize ve oturma izni sayesinde Türkiye'de kalma ve çalışma olanağı bulmuştur. 2 Kasım 1943 tarihinde, ailesiyle birlikte Türk vatandaşlığına kabul edilmiş ve üniversitede 850 Lira maaşla sözleşmeli olarak görev yaparken, kadroya alınarak maaşı 80 Lira olmuştur. Neumark, Türkiye'ye ilk geldiği dönemlerde, meslektaşları ile birlikte, Türk hükümetinin maaş ödemelerinde yaşanan ilk bürokratik gecikmeler sebebiyle başlangıçta finansal konularda kuşku taşımıştır. Ancak, bu durum maaş ödemelerinin sonrasında düzenli ve zamanında yapılmaya başlamasıyla çözümlenmiştir (Neumark, 1982/2017, s. 23). Neumark, mali konuları hiçbir zaman sorun yapmamış ve Türkiye'de çalışmaktan memnuniyet duymuştur. Türk vatandaşlığına geçtikten sonra maaşında yaşanan azalmaya rağmen, buradaki akademik faaliyetlerini sürdürmüştür. Fritz Neumark'ın 1948 yılındaki, Türkiye'den ayrılmadan önceki son ikametgâh adresi Kadıköy, Bahariye İleri Sokak, Numara 17 olarak kayıtlıdır (İ. Ü. Arşiv, 2023).

1951 yılında Frankfurt Üniversitesi'nin daveti ile Almanya'ya dönen Neumark, İstanbul Üniversitesi'nde de 1952 ve 1965 yıllarında misafir profesör olarak görev yapmış ve 1973'te Cumhuriyetin 50. Yıl dönümü kutlamalarına katılmak üzere Türkiye'yi ziyaret etmiştir. 1974-1975 akademik yılında bir dönem boyunca yine İstanbul Üniversitesi'nde misafir profesör olarak akademik faaliyetlerde bulunmuş, 1982 ve 1984 yıllarında ise ara ara Türkiye'ye davetli olarak gelmiştir. Fritz Neumark, Türkiye'den ayrılrsa da, bu ülke ile bağlarını asla koparmamıştır.

T. C.
BAŞBAKANLIK
MUAMELÂT UMUM MÜDÜRLÜĞÜ
Kararlar Müdürlüğü
Karar sayısı:
3
14374

KARAR

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ordinaryüs
Profesörlerinden Dr. Fritz Neumark'ın Frankfurt Üniversitesinde aynı
sıfat ve yetki ve Mart 1952 başından itibaren üç yıl süre ile çalışma-
sına izin verilmesi; Millî Eğitim Bakanlığının 25/1/1952 tarihli ve
687 sayılı yazısı üzerine, 4936 sayılı kanunun 76 ncı maddesine göre;
Bakanlar Kurulunca 30 / I / 1952 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI
C. Demirel

Başbakan <i>A. Menderes</i> Millî Savunma Bakanı <i>M. Köymen</i> Millî Eğitim Bakanı <i>J. ...</i> G. ve Tekel Bakanı <i>J. ...</i>	Devlet Bakanı Başbakan Yardımcısı <i>S. ...</i> İçişleri Bakanı ve Devlet B. V. <i>R. ...</i> Sayışılık Bakanı <i>R. ...</i> Tarım Bakanı <i>R. ...</i>	Devlet Bakanı ----- Dışişleri Bakanı <i>F. Köprülü</i> Eko. ve Ticaret Bakanı <i>M. ...</i> Ulaştırma Bakanı <i>R. ...</i>	Adalet Bakanı <i>A. ...</i> Malîye Bakanı <i>H. ...</i> Sa. ve So. Y. Bakanı <i>D. ...</i> Çalışma Bakanı ve İşler Bakanı <i>M. ...</i>
--	---	--	---

Resim 1.13: İÜ İktisat Fakültesi'nden Ord. Prof. Dr. Fritz Neumark'ın, Frankfurt Üniversitesi'nde 3 yıl süre ile çalışmasına izin verilmesi (30 Ocak 1952)

Kaynak: BCA, Kararlar Daire Başkanlığı, 30-18-1-2/ 128 - 8 - 5

T. C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR VE KARARLAR TETKİK DAİRESİ

Sayı : 6/4587

KARARNAME

Eki

16/8/1943 tarihli ve 2/20447 sayılı Kararnameye ektir.

Alman uyruklu Ord.Prof.Fritz Neumark'ın,İstanbul-Üniversitesi İktisat Fakültesi Umumi İktisat ve Maliye Teorisi Kürsüsünde çalıştırılması; Millî Eğitim Bakanlığının 26/3/1965 tarihli ve 266.2/4715 sayılı yazısı üzerine, 788 sayılı Kanunun 5 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 16 / 4 /1965 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

030 18 01 185 22 151

Dosya No : 27-3 471

Başbakan
Devlet Bakanı ve Başb. Yardımcısı
Devlet Bakanı
Devlet Bakanı
Devlet Bakanı
Adalet Bakanı
Millî Servisleri Bakanı
İçişleri Bakanı
Dışişleri Bakanı
Maliye Bakanı
Millî Eğitim Bakanı
Bayındırlık Bakanı
Ticaret Bakanı
Sağ. ve Sos. Y. Bakanı
Güm. ve Tekel Bakanı
Tarım Bakanı
Ulaştırma Bakanı
Çekirge Bakanı
Sanayi Bakanı
Enerji ve Tabii Kay. Bakanı
Turizm ve Tiyatro Bakanı
İmar ve İskân Bakanı
Köy İşleri Bakanı

Resim 1.14: Alman uyruklu Ord. Prof. Fritz Neumark'ın, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde çalıştırılmasına izin verilmesi (16 Nisan 1965)

Kaynak: BCA, Kararlar Daire Başkanlığı, 30-18-1-2/ 185 - 22 - 19

Neumark, 29 Mayıs 1986'da Alman profesörlerin Türkiye'ye olan minnettarlıklarını dile getirmek amacıyla İstanbul Üniversitesi bahçesine yerleştirilen şükran anıtının açılış törenleri için, dönemin Almanya Federal Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Richard von Weizsäcker'e eşlik etmek üzere Türkiye'ye davet edilmiştir (Reisman, 2011, s. 145). Neumark'ın Türkiye'ye olan bağlılığı, Ekim 1982'de Odakule'de Türkçe olarak başladığı ve Almanca olarak devam ettiği konferans

konusmasından, ayrıca yaşamının ilerleyen dönemlerinde verdiği Türkçe demeçlerden de anlaşılmaktadır.

Neumark, anılarında, Türkiye'ye son ziyaretini, Ankara'da bir konferans vesilesiyle gerçekleştirdiğini belirtir. Onu karşılamaya gelenler arasında, siyasetçi Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu (1922-1989) tarafından görevlendirilen bir kişi ve eski öğrencilerinin bulunduğunu, bu karşılama anında kendisine içerisinde bir mesaj bulunan bir çiçek verildiğini detaylandırır ve şu şekilde ekler (Neumark, 1982/2017, s. 19):

“Kartın içeriği şöyleydi: ‘Sayın Hocam ikinci vatanınıza hoşgeldiniz.’ Her ne kadar gerçek payı varsa da, bu ifade Türkiye’nin bizler için yedek vatan olmadığını, bilakis doğduğumuz ülkeye tekrar yerleştikten ve ana dilimizi tekrar kullanmaya başladıktan sonra, bizim için ikinci bir vatan hâline geldiğini dile getiriyor.”

Neumark, Türkiye’de geçirdiği dönem boyunca, Türk hükümeti tarafından kendisine verilen görevleri eksiksiz olarak yerine getirmiş ve Türkiye’de gerçekleştirdiği akademik çalışmalar hakkında aşağıdaki bilgileri vermiştir (Schwartz, 2003, s. 20):

“Ekonomi teorisi ile ilgili iki ciltlik ve pek çok baskı yapmış bir eser, dış ticaret ve tarım politikaları ile ilgili bir kitap, kronolojik olarak sosyal bilimler öğretilerini kapsayan bir kitap, finans ile ilgili denemeleri toplayan geniş kapsamlı bir derleme ve daha sonra Bern’de Almanca olarak çıkacak aynı konulu kitabın temelini oluşturan, modern gelir vergisi teorisi ve uygulaması ile ilgili bir kitap yayınladım.”

Neumark, Türkiye’yi, kendisi ve birçok akademisyen meslektaşına zor zamanlarında sığınak sağlayan, yaşama ve çalışma olanağı veren bir ülke olarak her zaman ikinci vatani olarak kabul etmiş ve bu bağlamda Türkiye’yi defalarca ziyaret etmiştir. Neumark’ın Türkiye’ye olan bağlılığı, kendi ifadelerinden de anlaşılmaktadır (Schwartz, 2003, s. 29):

“Göçmenlerin çoğu Türkiye’yi ikinci vatan olarak benimsedi ve sevdi. Vatan kelimesi ben, Ernst Reuter, Ernst Hirsch ve Curt Koswig tarafından özenle kullanılmıştır.”

Neumark, anılarında, kendisini bu ülkeye bağlayan ve sevgisini derinleştiren üç kritik olayı dile getirir ve şu şekilde anlatır (Neumark, 1982/2017, s. 273, 274):

“İlkin, 1965 yılında İstanbul Üniversitesi Akademik Senatosu’nun kararıyla İktisat Fakültesi beni fahri doktora onurlandırdı...İkinci olarak, Türk hükümeti, Cumhuriyet’in kuruluşunun 50. yıl dönümü münasebetiyle beni eşimle birlikte konukları olmak üzere ülkenin istediğimiz herhangi bir yerine davet etti...İstanbul, Ankara, Efes, İzmir ve çevresinde geçirdiğimiz o günler, en güzel anılarımızdandır...Üçüncü ve son olarak, herkese nasip olmayan bir fırsat, 1970 yazında Türkiye’de radyoda ve tüm büyük gazetelerde yayımlanan ve her biri takdir ve dostça alakanın birer kanıtı olan beni anma makalelerini okuma fırsatı elime geçti.”

1.3.1. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin Kuruluşu

Klasik Dönem'de Osmanlı Devleti'nin temel eğitim kurumu olan medreselerde direkt olarak iktisada tekabül edecek bir ders veya eğitimden söz etmek mümkün değildir. Genel kabul görmüş ilim tasnifleri içinde iktisat, karşılığını “İlm-i Tedbîr-i Menzil” olarak bulmaktadır. Tanzimat'a doğru gelindiğinde, devletin yenileşme hareketlerinin etkisinde eğitim de modernleşmeye başlamış ve mektepler medreseleri etkiler olmuştur. Bunun neticesinde medreselerde az da olsa İlm-i İktisat ve İlm-i Malî dersleri okutulmaya başlamıştır (Çakır ve Akar, 1998, s. 273)

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise 1933 yılında Atatürk'ün öncülüğünde gerçekleştirilen Üniversite Reformu, Türk yüksek öğretiminde bir dönüm noktasıdır. Bu reform ile Osmanlı İmparatorluğu'nda Darülfünun adını taşıyan kurum kapatılmış ve yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Reform gerçekleştirilmeden önce, 1931 yılında, Darülfünun hakkında bir rapor hazırlamak üzere hükümet tarafından Türkiye'ye davet edilen Cenevre Üniversitesi öğretim üyelerinden Albert Malche, 1932 yılı başında İstanbul'a gelmiş, Darülfünun hakkındaki eleştiri ve önerilerini içeren raporunu Haziran 1932'de hükümete sunmuştur. A. Malche, raporunda, İstanbul Darülfünun'un Türk inkılâbına yaraşır bir dinamizmden mahrum olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Türkiye gibi yeniden kurulan bir ülkede, üniversite kürsülerinin öncelikle meşgul olması gereken konuların belirlenmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 31 Mayıs 1933'te aldığı karar uyarınca Darülfünun 31 Temmuz 1933'te kapatılmış ve bir gün sonra, 1 Ağustos 1933'te, İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Yeni üniversitenin öğretim üyeleri üç gruptan oluşmuştur. Birinci grupta, kapatılan Darülfünun'dan alınan öğretim üyeleri, ikinci grupta yurt dışında lisans ve doktora yapmış olan genç Türk öğretim üyeleri yer almıştır. Üçüncü grup ise, o yıllarda Almanya'daki Nasyonal Sosyalist yönetimin baskısından kaçarak Türkiye'ye gelen yabancı bilim adamlarından oluşmuştur (Günergün ve Kadioğlu, 2006, s. 139-140).

1933 yılında Üniversite Reformu ile birlikte, Gerhard Kessler'in katkıları ve Berlin'deki Von Humboldt Üniversitesi'nin eğitim geleneği ışığında, Hukuk Fakültesi'ne bağlı İktisadi ve İçtimai İlimler Enstitüsü kurulmuştur. Bu oluşum, Alman eğitim sistemindeki gibi, iktisat alanındaki ders faaliyetlerini Hukuk Fakültesi bünyesinde sürdürme amacını gütmüştür. Nitekim, o dönemde Almanya'da iktisat

dersleri, hukuk bölümleri içerisinde verilmiş ve bu uygulama II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar sürdürülmüştür (Keçetep, 2016, s. 829).

Resim 1.15: İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü'nün Açılışı Hakkında Cumhuriyet Gazetesi Haberi (12 Nisan 1934)

Kaynak: "Türkiye Üniversite Tarihi-4", E. Dölen, 2010

11 Nisan 1934'te kapılarını açan ve ilk müdürlüğünü Wilhelm Röpke'nin, müdür yardımcılığını ise Muhlis Ete'nin (1904-1975) üstlendiği Enstitü'nün 15 maddelik kuruluş talimatnamesinde belirtilen amacı; "ülke ve global ekonomik meselelerle ilgili yayınları ve bilgileri toplamak, ekonomik ve sosyal meseleler üzerine bilimsel araştırmalar gerçekleştirmek ve bu alanda bilgilerini derinleştirmek isteyenlere ileri düzeyde eğitim sunmak" şeklinde tanımlanmıştır (Çakır ve Akar, 1998, s. 279).

Hukuk Fakültesi programında yer alan iktisat derslerinin genel ve yetersiz düzeyde olması, İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü tarafından verilen bir yıllık özel sertifika programının beklenen verimi sağlayamaması ve ülkede hedeflenen ekonomik kalkınma doğrultusunda iktisat eğitimi almış bireylere artan bir ihtiyaç, Hukuk Fakültesi'nden bağımsız bir iktisat eğitimi planlamanın gerekliliğini ortaya koymuştur. İktisat

eğitiminin yetersizliği konusunda Prof. Dr. Muhlis Ete (1904-1975) şu görüşleri dile getirmiştir (Çakır ve Akar, 1998, s. 276):

“Cumhuriyet rejimi ile değişmeye başlayan bu zihniyeti, iktisatla alakadar olmaya başlayan bir tabaka teşkil etmekte. Fakat bu kafi gelir mi? Bittabi 13,5 milyonluk bir millet için hayır. Şu halde bu zümreyi çoğaltmaya çalışacağız. Bu da evvela tüccari mektepçilik, iktisadi tedrisatla olur.”

Dönemin Milli Eğitim Bakanı, konuyla ilgili bir rapor hazırlanması talebinde bulunmuş ve bu görev, Hukuk Fakültesi komisyonu tarafından Fritz Neumark’a verilmiştir. Fritz Neumark tarafından hazırlanan ve “İstanbul Üniversitesi’nde Bir İktisat Fakültesi’nin İhdası Hakkında Teklif” başlığını taşıyan Temmuz 1936 tarihli, 16 sayfalık raporda, Neumark, ülkede bir İktisat Fakültesi’ne olan ihtiyacın nedenlerini şu şekilde anlatmıştır (Atatürk Ansiklopedisi, 2023):

“Yeni Türkiye’de son zamanlarda bu gibi elemanlara karşı aynı ihtiyaç kendisini hissettirdi. Türk iktisadının asrileştirilmesi, bilhassa devlet tarafından teşvik edilen sanayileşme hareketi-işte bütün bunlar burada da iktisadın iyi bir terbiye görmüş ilim adamlarının yetiştirilmesini zaruri kılmaktadır. Memlekette bugüne kadar ki tehsil metodları ile bu zarureti hakkı ile karşılamak ise mümkün değildir, şimdiye kadar büyük sanayi ve ticaret teşebbüslerinde, nakliye müesseselerinde, bankalarda ilâ... iktisat tahsillerini yabancı memleketteki üniversitelerde görmüş olan kimseler iş başına getirilmek sureti ile meselenin halli suretine gidilmişti. Fakat böyle bir hal çaresinin uzun zaman muhafaza edilemeyeceği şüphesizdir. Çünkü devletin ilâ... bu gibi muktedir elemanlar hususundaki bütün ihtiyacını bu husus bu ihtiyaç sanayileşme ve devletçilik ile muvazi olarak gittikçe fazlalaşacağına göre, yabancı memleketlerde tehsil görmüş olan üç beş kişi ile karşılamak tamamiyle imkansızdır.”

Yedi bölümden oluşan raporda Neumark’ın ele aldığı konu başlıkları şunlardır;

1. İktisat öğretiminde yapılacak reformu zorunlu kılan başlıca sebepler
2. İktisat öğretiminde yapılacak reform için teşkilat bakımından mevcut imkanların değerlendirilmesi
3. Reform planının şartları
4. İktisat lisansı ders programı
5. İktisat lisansı sınavları
6. İktisat doktorası
7. Ekonomik ve sosyal bilimlerde köklü bir eğitimin sağlanması için İktisat Enstitüsü’nün diğer araç ve teşkilatı

Neumark, raporunun ikinci bölümünde, bağımsız bir iktisat eğitiminin gerçekleştirilmesi için İktisat Fakültesi'nin kurulmasının zorunlu olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, İktisat ve İktisadiyat Enstitüsü'nün varlığını, Hukuk Fakültesi bünyesinden ayrılarak, yeni oluşturulacak olan İktisat Fakültesi'ne bağlı bir şekilde devam ettirmesi gerektiğini önermektedir (İstanbul Üniversitesi, 2023). İktisadi konuların öğretimini hukuk fakültesi çerçevesinden ayırmayı hedeflemiş ve bunun ekonomi eğitiminin özelleşmesi ve derinleşmesi için önemli bir adım olduğunu belirtmiştir (Neumark, 1937, s. 210):

“...Bugüne kadar, İstanbul Üniversitesinde iktisadi meselelerin tedrisati Hukuk fakültesinin çevresi dahilinde yapılmıyordu. İktisadi meseleler hukukçular için ikinci derecede bir mevki haizdir. Bir hukukçu, (bir hâkim, bir avukat v.s.) için, iktisadın esaslı meselelerini bilmek kâfidir. Umuî olarak teferruat ile uğraşmağa ihtiyaç yoktur. Bundan başka bu fikirler sırasında, hukuk ilmi metodunun iktisat ilmi metodundan çok başka olduğunu zikretmek lâzımdır...”

Raporunun üçüncü bölümünde, Neumark, yeni kurulacak olan fakültenin öğretim kadrosunun, Hukuk ve Edebiyat Fakültelerinde görev yapan iktisat öğretim üyelerinin bu yeni fakülteye transferi ile oluşturulabileceğini ifade etmektedir. Ayrıca, yeni fakültenin kürsülerine dair isim önerilerini de bu bölümde sunar (İstanbul Üniversitesi, 2023):

1. Üç İktisat Kürsüsü Ordinaryüslüğü (Hüseyin Şükrü Baban, Fritz Neumark, Wilhelm Röpke)
2. Bir Maliye ve İstatistik Kürsüsü Ordinaryüslüğü (İbrahim Fazıl Pelin)
3. Bir Sosyoloji ve Sosyal Siyaset Kürsüsü Ordinaryüslüğü (Gerhard Kessler)
4. Bir İktisat Tarihi ve İktisadi Coğrafya Kürsüsü Ordinaryüslüğü (Alexander Rüstow)
5. Bir Maliye ve İstatistik Kürsüsü Profesörlüğü (Ömer Celal Sarc)

Neumark, raporunun bu bölümünde ayrıca, o dönem için Türkiye’de yeni bir alan olan işletme iktisadı için de, bir işletme iktisadı kürsüsü kurulmasını da önermiştir.

Neumark’ın vurguladığı bir diğer önemli nokta da, Yeni İktisat Fakültesi’nin müfredatının içeriğidir. Yeni İktisat Fakültesi, ekonomi öğrencilerine, öğretiminin hem teorik hem de uygulamalı yönlerini kapsayacak şekilde bir müfredat sunmayı

hedeflemiştir. Neumark, ekonomi öğretiminin hem teorik konseptleri kapsamı hem de bunların pratik ve uygulanabilir olması gerektiğini savunmuş ve bunun öğrencilere, karmaşık ekonomik problemleri analiz etme ve çözme becerisi kazandırmak için gerekli olduğunu şu şekilde ifade etmiştir (Neumark, 1937, s. 211):

“...İyi yetiştirilmiş bir iktisatçının hakiki iktisat malûmatını ihmal edemeyeceğini söylemeye “lüzum yoktur. İşte bunun içindir ki, pratik iktisadî hayatla sıkı bir temas yaratmak düşünülüyor. Bir taraftan pratik iktisadî hayatın idaresiyle alâkadar makamları işgal eden değerli şahıslar tarafından verilecek olan dersler ve konferanslar tertip edilecek diğer taraftan da Türk işletme ve müesseseleri tetkik edilecek ve İstanbul haricindeki iktisadî faaliyet merkezlerine seyahatlar v.s. yapılacaktır.”

Raporunun dördüncü bölümünde iktisat lisansı ders programını ele alan Neumark, dört senelik programda okutulacak dersleri ve ders saatlerini Tablo.1.1’de verildiği şekilde belirlemiştir:

Tablo.1.1: İktisat Fakültesi Dört Senelik Ders Programı ve Ders Saatleri

Birinci Ders Yılı	Haftalık Ders Saati
<u>Hukuk Dersleri</u>	
Türk Hukuku Tarihi	1
Umumi Hukuk Tarihi ve Başlangıç	3
Medeni Hukuk	5
Esasiye Hukuku	4
<u>İktisat Dersleri</u>	
Umumi İktisat Teorisi	3
İşletme İktisadî İlmi	2
Türk İktisadının Bünyesi	1
İkinci Ders Yılı	Haftalık Ders Saati
<u>Hukuk Dersleri</u>	
Medeni Hukuk	5
İdare Hukuku	4
<u>İktisat Dersleri</u>	
İktisat Siyasası	3
İşletme İktisadî İlmi	2
Sosyoloji	2

Hususi İktisat Dersleri	2
-------------------------	---

Üçüncü Ders Yılı	Haftalık Ders Saati
<u>Hukuk Dersleri</u>	
Devletler Umumi Hukukunun Ekonomik ve Finansal Meseleleri	2
Medeni Hukuk	1
<u>İktisat Dersleri</u>	
Maliye İlmi	4
İstatistik	2
İşletme İktisadı İlmi	2
İktisat Tarihi ve Sosyal Tarih	2
Hususi İktisat Dersleri	4
Sosyal Siyasal	2
Dördüncü Ders Yılı	Haftalık Ders Saati
<u>Hukuk Dersleri</u>	
Ticaret Hukuku	6
Amme Hukuku	3
<u>İktisat Dersleri</u>	
Doktrin Tarihi	2
İktisadi Coğrafya	2
İşletme İktisadı İlmi	2
Ulusal Ekonomi ve Amme Ekonomisi	1
Hususi İktisat Dersleri	2

Kaynak: Çakır ve Akar, 1998, s. 287-289

Neumark, dört yıllık ders programına ek olarak, İktisat Teorisi, İktisat Siyaseti, Medeni Hukuk, İdare Hukuku, İşletme İktisadı İlmi ve İstatistik uygulama derslerinin de dahil edilmesi gerektiğini vurgular ve öğrencilerin iktisat derslerini İktisat Fakültesi'nde, hukuk derslerini ise Hukuk Fakültesi bünyesinde almasını önermiştir. Neumark, raporunda ayrıca, iktisat lisans sınav programının, Hukuk Fakültesi'ndeki

gibi, yazılı ve sözlü olmak üzere iki kısımdan oluşması gerektiğini belirtir ve doktora programına dair görüşlerini de paylaşır.

Neumark, her ne kadar verilen eğitim ve müfredat iyi olsa da asıl görevin öğrencilere düştüğünü de şu ifadelerle belirtmiştir (Neumark, 1937, s. 211):

“...Ciddi ve derin iktisadî tettebbuat şüphesiz, yeni fakülte talebelerinin büyük gayret sarf etmelerine bağlıdır. İktisat talebeleri, yalnız muntazam dersleri takip ve profesörün notlarını okumakla iktifa etmeyecekler, aynı zamanda hususi tettebbuatta bulunmağa ve muntazaman memleketin ve belli başlı ecnebi memleketlerin ilmi eserlerini, gazetelerini, iktisadi mecmualarını okumak mecburiyetinde kalacaklardır. Yalnız bu şerait altındadır ki İktisat fakültesinin müstakbel mezun ve doktorlarının tayin edildikleri ehemmiyetli vazifeleri tatmin edici bir surette başarabilmeleri mümkündür. Ve böylece Cumhuriyet hükümeti tarafından güdülen yüksek gayelerin tahakkukuna yardım edebilirler. Hükümet yeni fakülteyi kurmakla, Türk kültürü ve ilminin inkişaf ve tekâmülü yolunda yeni bir adım daha attı. Devletin Büyük Şefi ve arkadaşlarına olan şükran borçlarını ödemek için, bu ölçüye gittikçe artan gayretlerle cevap vermek, talebelere düşen bir borçtur.”

20 Ağustos 1936 tarihinde Kültür Bakanlığı'na gönderilen bu rapor, gerekli merciler tarafından incelendikten sonra, İktisat Fakültesi İstanbul Üniversitesi'ni oluşturan fakülteler arasına Maarif Vekilliği'nin 2 Aralık 1936 tarih ve 10592 sayılı tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine, 14 Aralık 1936 tarih ve 2/5719 sayılı kararname ile Bakanlar Kurulu'nca görüşülüp onanarak girmiştir. Dönemin Kültür Bakanı Saffet Arıkan (1888-1946) tarafından, 21 Aralık 1936 tarih ve 10669 sayılı yazı ile rektörlüğe bildirilmiştir. Alınan bu karar, 26 Aralık 1936 tarih ve 3492 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak İktisat Fakültesi'nin kurulması resmen kesinleşmiştir (Dölen, 2010, s. 230).

T.C. Resmî Gazete Tesis tarihi: 7 Teşrinievvel 1336		
İdare ve yuzı işleri için Hâşvekatet Nesriyat Mûdûrlûğûne müracaat olunur.	26 KÂNUNUEVVEL 1936 CUMARTESİ	SAYI: 3492
KARARNAMELER		
2 Kararname №: 5719 11/10/1934 tarih ve 2/1357 sayılı kararnameye ektir: İstanbul Üniversitesi Talimatnamesinin birinci maddesinde yazılı Üniversiteyi teşkil eden Fakülteler arasına yeni teşkil edilen "İktisad Fakültesi," nin de ilâvesi; Maarif Vekilliğinin 12/12/1936 tarih ve 10592 sayılı tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 14/12/1936 da onanmıştır. 14/12/1936 Maliye Vekâletinden : 1 — Hesap Memuru vekili Saimin 97 lira 40 kuruş borcunun tahsili için açılan davanın, yapılan araştırmalara rağmen borçlunun adresinin öğrenilememesi, hayatta olup olmadığının, ölmüş ise emvali veya mirscısı bulunup bulunmadığının anlaşılabilmesi hasebile takibinde bir faide görülmediğinden Muhasebe-i Umumiye Kanununun 137 nci maddesine tevfiakan kaydının terkinin tensib edilmiştir. 2 — Bu kararnamenin icrasına Maliye Vekili memurdur. 22/12/1936		
REİSİCÜMHUR REİSİCÜMHUR		

Resim 1.16: 3492 sayılı Resmi Gazete (Aralık 1936)

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmi Gazete Arşivi

İktisat Fakültesi 4 Şubat 1937 tarihinde eğitim-öğretime başlamıştır. İktisat Fakültesi kurulduğunda dekanlığına Hukuk Fakültesi iktisat hocalarından biri olan Ord. Prof. Dr. Ömer Celal Sarc getirilmiştir (Atatürk Ansiklopedisi, 2023). Fakültenin öğretim kadrosunun bir kısmını da başta Almanya olmak üzere Avrupa'dan gelen yabancı hocalar teşkil etmiştir. Bunlar arasında Ord.Prof.Wilhelm Röpke ilk iktisat hocası olmuş, 1937'de Avrupa'ya dönmesi üzerine Ord.Prof. Joseph Dobretsberger gelmiştir. Ord.Prof. Dr. Fritz Neumark iktisat ve maliye derslerini okutmuştur. En yaşlı hocalardan Ord. Prof. Gerhard Kessler Hukuk Fakültesi'nde iktisat okutmuş, İktisadiyat ve İçtimaiyat Enstitüsü'nü kurmuş ve İktisat Fakültesi'nin kütüphanesinin oluşmasında baş rolü oynamıştır. Ord. Prof. Alexander Rüstow iktisadi coğrafya ve doktrinler derslerini vermiştir (Çakır ve Akar, 1998, s. 282).

4 Şubat 1937 tarihinde, 118 öğrenci ile eğitim-öğretim hayatına başlayan İktisat Fakültesi'nde aynı yıl içerisinde uygulanan dersler ve ders veren hocalar Tablo.1.2'de verildiği şekildedir:

Tablo.1.2: İktisat Fakültesi Dört Senelik Ders Programı ve Ders Saatleri

Birinci Sınıf	Ders Veren Öğretim Üyeleri
Hukuk Başlangıcı ve Tarihi	Doç. Dr. Yavuz Abadan
Esasiye Teşkilat Hukuku	Ord. Prof. Dr. Fuat Başgil
Medeni Hukuk	Prof. Dr. Kemalettin Birsen
İktisat	Ord. Prof. Dr. Umberto Ricci
İktisadi Coğrafya	Doç. Dr. Alexander Rüstow
Türkiye İktisadının Bünyesi	Ord. Prof. Dr. Ömer Celal Sarc
İktisat Tarihi	Doç. Dr. Ömer Lütfü Barkan
İkinci Sınıf	
Medeni Hukuk	Ord. Prof. Dr. Samim Gönensay
İdare Hukuku	Ord. Prof. Dr. S. Sami Onar
İktisat	Ord. Prof. Dr. Umberto Ricci
Mufassal İktisat Teorisi	Ord. Prof. Dr. Şükrü Baban
Sosyoloji	Ord. Prof. Dr. Gerhard Kessler
İstatistik	Ord. Prof. Dr. Ömer Celal Sarc
İşletme İktisadı	Doç. Dr. Ali Özeken
Üçüncü Sınıf	
<u>Dönemlik Dersler</u>	
Medeni Hukuk	Doç. Dr. Hıfzı Veldet
Maliye	Ord. Prof. Dr. İbrahim Fazıl Pelin
İşletme	Doç. Dr. Ali Özeken
Sosyal Siyaset	Ord. Prof. Dr. Gerhard Kessler
İktisadi Doktrinler Tarihi	Prof. Dr. Josef Dobretsberger
Para, Kredi, Banka	Doç. Dr. R. Şükrü Suvla
<u>Tek Dönemlik Dersler</u>	
Devletler Umumi Hukuku	Ord. Prof. Dr. Cemil Bilsel
Türkiye İktisat Tarihinin Ana Hatları	Doç. Dr. Ömer Lütfü Barkan
Konjonktür	Doç. Dr. Sabri F. Ülgener
<u>İhtiyari Dersler</u>	
Yüksek Riyaziye	Ord. Prof. Dr. Ömer Celal Sarc
Dördüncü Sınıf	
Ticaret Hukuku (Kara ve Deniz)	Ord. Prof. Dr. Ernst Hirsch

İşletme İktisadı ve Devlet Muhasebesi	Ord. Prof. Dr. Alfred Isaac
Ulusal Ekonomi Bakımından Mali Meseleler ve Amme Kredisi	Ord. Prof. Dr. Fritz Neumark
Kooperatifçilik	Doç. Dr. Fahri Fındıkoğlu
İnkılap	Doç. Dr. Ömer Lütfü Barkan
<u>İhtiyari Dersler</u>	
Felsefe ve İlmi Metodoloji	Ord. Prof. Dr. Gerhard Kessler

Kaynak: Arslan, 2019

Fakültenin ilk öğrencisi olan Muhittin Altınus, 14 Ocak 1937 tarihinde kaydını yaptırmıştır (Çakır ve Akar, 1998, s. 299). İktisat Fakültesi, 4 Şubat 1937 tarihinde, Hukuk Fakültesi'nin 1 no'lu anfisinde (Ord. Prof. Dr. Ebül'ula Mardin anfisi) düzenlenen açılış töreniyle eğitim-öğretim hayatına başlamıştır. Açılış töreninde ilk olarak Rektör Prof. Cemil Bilsel (1879-1949), ardından fakültenin kurucu dekanı Ömer Celal Sarc (1901-1988) konuşma yapmıştır. Sarc, kapsamlı bir iktisat eğitiminin sağlanabilmesi için diğer disiplinlerden bağımsız bir fakültenin zorunluluğunu şu sözlerle vurgulamıştır (Sayar, 2011, s. 16-17):

“... İktisat bilgisi, iktisadi hadiselerin mudilleşmesi nisbetinde genişlemiş ve tesaüp etmiştir. Artık bu bilginin tahsilini başka disiplinlerin çerçevesine sığdırmağa imkan kalmamıştır. Bu sebeple, eskiden hukuk ve felsefe gibi şubeler içinde okutulan iktisat ilmi, belli basil memleketlerde mustakil bir tahsil mevzuu olmuş ve üniversitelerde iktisadi hayatta çalışacak olanları hazırlayan müstakil iktisat tahsil şubeleri, fakülteler kurulmuştur.... Yeni Fakülte'ye memleketimizin ekonomik inkişafını hazırlamak hususunda çok mühim vazifeler düşmektedir. İktisat Fakültesi, genç Türk iktisatçılarını yetiştirecektir. Ayrıca da, istikbalin Türk iktisat profesör ve alimlerini hazırlayacaktır.”

Resim 1.17: Fritz Neumark İstanbul'daki öğrencilerle

Kaynak: Alman Milli Kütüphanesi'nin Alman Sürgün Arşivi 1933–1945

1949-1951 ve 1963-1965 dönemlerinde iki defa rektörlük görevini üstlenmiş olan fakülte dekanı Ömer Celal Sarc'ın konuşmasının ardından, Prof. Gerhard Kessler açılış dersini gerçekleştirmiştir. Almanca olarak verilen ve Sabri F. Ülgener (1911-1983) tarafından Türkçeye çevrilen ders, Kessler tarafından şu cümlelerle sonlandırılmıştır (Dölen, 2010, s. 231):

“Ekonomi siyaseti, metaları düşünüyorsa unutmamak lazımdır ki, sosyal siyasette insanları düşünür. Biz her ikisinden de vazgeçemeyiz. Yeni İktisat Fakültesi'nde üniversite okurlarımız her iki disiplini de layıkı ile görürler ve öğrenirlerse bundan yine fazlası ile istifade edecek memleketimizin iktisat ve cemiyet hayatı olacaktır.”

İlk olarak kurulduğunda 4 yıllık eğitim süresine sahip olan fakülte, Genel İktisat ve İktisat Teorisi, Genel İktisat ve Maliye Teorisi, Genel İktisat ve İktisadi Doktrinler Tarihi, İstatistik ve Pratik İstatistik, Maliye İlmi ve Kanunları, İşletme İktisadı ve İşletmecilik, Sosyoloji ve Sosyal Politika ile İktisat Tarihi ve İktisat Coğrafyası olmak üzere toplamda 8 kürsüden oluşmuştur. Bu kürsülerin üçünde Türk profesörler başkanlık görevini üstlenirken, kalan beşinde yabancı profesörler görev almıştır. Bu durum aşağıda belirtilen şekildedir;

1. Genel İktisat ve Finans Teorisi Kürsüsü: İlk başkanı Wilhelm Röpke, ardından Joseph Dobretsberger ve daha sonra Umberto Ricci

2. Genel İktisat ve Maliye Teorisi Kürsüsü: Kürsü Başkanı Fritz Neumark
3. Genel İktisat ve İktisadi Doktrinler Tarihi Kürsüsü: Kürsü Başkanı Hüseyin Şükrü Baban
4. İstatistik ve Pratik İstatistik Kürsüsü: Kürsü Başkanı Ömer Celal Sarc
5. Maliye İlmi ve Maliye Kanunları Kürsüsü: Kürsü Başkanı İbrahim Fazıl Pelin
6. İşletme İktisadı ve İşletmecilik Kürsüsü: Kürsü Başkanı Alfred Isaac
7. Sosyoloji ve Sosyal Politika Kürsüsü: Kürsü Başkanı Gerhard Kessler
8. İktisat Tarihi ve İktisat Coğrafyası Kürsüsü: Kürsü Başkanı Alexander Rüstow

1932 yılında Atatürk tarafından planlanan reform çerçevesinde Türkiye'ye davet edilen Albert Malche (1876-1956), hazırladığı İstanbul Darülfünunu raporunda Sosyoloji ve Sosyal Politika alanında bir kürsü oluşturulması konusuna yer vermemiştir. Ancak, Gerhard Kessler (1883-1963)'in bu alandaki uzmanlığı, Sosyoloji ve Sosyal Politika Kürsüsü'nün oluşturulmasını gerekli kılmıştır. Kessler'in çalışma alanı, bu kürsüye en uygun ismi yapmış ve böylece Sosyoloji ve Sosyal Politika Kürsüsü'nün oluşturulmasına karar verilmiştir (Turhan, 2014, s. 270).

1937 yılında kurulan İstanbul Üniversitesi'nin Yeni İktisat Fakültesi, Türkiye'nin ekonomik yapısının modernleşmesi ve gelişmesi çerçevesinde büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle gelişen ekonomi yapısı, bilgi ve becerilere sahip ekonomistlere olan ihtiyaç da artırmıştır. Bu durum, gelişmiş ekonomilere sahip ülkelerin deneyimlerine paralel olarak görülmektedir. İlerlemiş sanayiye ve rasyonalist bir ekonomi anlayışına sahip ülkelerde ekonomistlere olan talep artmaktadır. Bu bağlamda, Yeni İktisat Fakültesi'nin kuruluşu Türkiye'nin ekonomik kalkınma çabalarına katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

1937'de eğitim-öğretim faaliyetlerine başlayan fakülte, 1939-40 dönemi sonunda ilk mezunlarını vermiştir. Fakültenin ilk mezunları, 1 numaralı diploma ile Adnan Altay Özbek ve 2 numaralı diploma ile Fatma Zehra Bereket olmuştur (Bayer, 2011). Fakültenin kuruluşunu takiben altı yıl sonra, 1 Mart 1943 tarihinde, fakültenin ilk mezunları tarafından İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti

oluşturulmuştur (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti, 2023). Fakülte'nin 1947 yılı mezunlarından ve Borusan Holding'in Kurucu Başkanı olan Asım Kocabıyık (1924-2012), fakültede görev yapan Alman iktisat bilim insanları hakkında şu ifadeleri kullanmıştır (Şen, 2018, s. 11):

“Bu fakültenin kuruluşunda, gelişmesinde büyük hizmetleri olan hocalardan Prof. Fritz Neumark, Prof. Gerhard Kessler, Prof. Alexander Rüstow, Prof. Alfred Isaac ve Prof. Wilhelm Röpke'den ders almak şansına sahip oldum...Neumark ve Kessler'in master programlarına devam ettim...şahsi temaslarımdan çok etkilendim. 1940'ların başında işletme iktisadından henüz bir ilim olarak bile bahsedilmezken, Prof. Alfred Isaac'dan bu ilmin dersini aldım.”

Fritz Neumark, Yeni İktisat Fakültesi'nde ekonomi öğretimine çok disiplinli bir yaklaşım benimsemiş ve bu da öğrencilerin sosyal, politik ve kültürel faktörlerin ekonomi üzerindeki etkisini anlamalarını sağlamıştır. Bu yaklaşım, öğrencilere, ekonomi öğretiminin sadece matematiksel modeller ve istatistiksel analizlerden ibaret olmadığını, aynı zamanda insanların ve toplumların davranışlarının ve kararlarının da ekonomik sonuçlar üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

1.3.2. Türkiye'de Devalüasyon Sorunu Üzerine Çalışmaları

II. Dünya Savaşı'nın bitişi, Türkiye'nin savaş ekonomisi politikalarından çıkışını ve ekonomik olarak daha stabil bir döneme geçişini işaret etmiştir. Savaş boyunca yükselen askeri harcamalar, üretimdeki azalmaya yol açan aktif nüfusun askeri hizmette bulunması, kıtlıklar, ithal ürünlerdeki kısıtlamalar ve bu durumların bir sonucu olarak uygulamaya konan karneler ve tayinlama (düzenli yardım) uygulamaları, savaşın ekonomik açıdan ne kadar yıpratıcı olduğunu ortaya koymaktadır. Savaşın sona ermesiyle birlikte, askeri hizmette bulunan nüfusun iş ve tarım alanlarına geri dönüşü, ithalat olanaklarının genişlemesi ve piyasaların canlanması, Gayri Safi Milli Hasıla'da (GSMH) artışları beraberinde getirmiştir (Yenal, 2010, s. 92).

Türkiye'nin II. Dünya Savaşı sonrası ekonomik ve mali yapısını ele alan Neumark, ülkenin karşılaştığı ekonomik ve mali zorlukları ve bu zorluklara yönelik olarak geliştirilen stratejileri detaylı bir şekilde analiz etmektedir. Özellikle 1946 yılında Türk Lirası'nın dış kıymetinin devalüe edilmesi ve bu devalüasyonun ekonomi üzerindeki etkileri, Neumark'ın dikkat çektiği önemli konulardan biridir. Neumark, Türk Lirası'nın devalüasyonunu ve bu devalüasyonun ticaret politikası üzerindeki etkilerini ele alırken, 1939'dan beri Türk Lirası'nda meydana gelen değer kaybını ve bu

durumun ekonomi üzerindeki etkilerini incelemektedir. 7 Eylül 1946'da Türk Lirası'nın dış kıymeti, 1939'dan beri meydana gelen fiyat seviyeleri ve ülke içi fiyat seviyesi arasındaki değişikliklere göre "ayarlandı" demiştir (Neumark, 1946a, s. 82-83).

7 Eylül 1946'da Seyhan milletvekili Hilmi Uran liderliğinde bir araya gelen CHP Meclis Grubu, tarihi olarak nitelendirilebilecek kararlar almış ve bu kararları bir bildiri ile kamuoyuyla paylaşmıştır. Grup toplantısında konuşan Başbakan Recep Peker ve Maliye Bakanı Halid Nazmi Keşmir, savaşın ekonomik dengeleri bozduğunu ve bu dengelerin yeniden kurulması için, hem ulusal hem de global koşullara uygun bir fiyat seviyesinin belirlenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu, satılamayan ürünlerin ihracatını ve ithalatın genişlemesini mümkün kılacaktır. Bu çerçevede, çeşitli sorunlar doğuran döviz primleri sistemi kaldırılacak, uygun bir parite belirlenecek ve halkın yaşam standartlarını iyileştirecek düzeyde ithalat yapılması hedeflenecektir. Para ayarlamasının uluslararası boyutu ise, *"...kati olarak belirmiş olan serbest döviz esasına müstenit çok taraflı milletlerarası ticaret sistemine istikrarlı ve sağlam bir para ile katılmak ve bu suretle milletlerarası ticaretimizin inkişafını sağlayacak olan << anlaşmasına, bu anlaşmanın ruhunu teşkil eden prensiplere uygun hazırlıkla ve Birleşmiş Milletler arasındaki yüksek itibara layık görülecek bir para sistemi ile girmek"* şeklinde ifade edilmiştir (Tuna, 2007, s. 97).

Bu toplantının akabinde, Merkez Bankası tarafından yapılan açıklamada, 9 Eylül 1946 tarihinden itibaren döviz prim uygulamasının sonlandırıldığı ve 1 doların alış fiyatının 280 kuruş, satış fiyatının ise 282.80 kuruş olarak belirlendiği bildirilmiştir. Ticaret Bakanlığı da, ithalatın genişlemesi amacıyla bir dizi tedbir içeren bir bildiri yayımlamıştır. Yeni önlemler, ihracatı ve dolayısıyla döviz gelirlerini artırma potansiyeline sahip olmasına rağmen, bu süreç beklemeden ithalat için geniş çaplı döviz tahsisine karar verilmiş ve bu bağlamda birçok ürünün ithalatının liberalleştirilmesi, İthalatçı Birlikleri tarafından uygulanan fiyat kontrollerinin kaldırılması ve ithal izni alım süreçlerinin hızlandırılması gibi kararlar alınmıştır (Tuna, 2007, s. 97).

Devalüasyon, özellikle dış ticaret ve döviz kuru politikaları açısından önemli bir araç olarak görülmektedir. Neumark, bu süreçte Türkiye'nin dış pazarlarda yaşanan gelişmeler ve enflasyonist baskılar karşısında nasıl bir strateji izlediğini ve devalüasyonun ekonomik yapı üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde ele almaktadır.

Özellikle devalüasyon sonrası köylüler ve ticaret erbabının elde ettiği önemli karlar ve mevcut vergi sisteminin bu olağanüstü kazançlardan gerektiği gibi pay alamaması, Neumark'ın dikkat çektiği bir diğer önemli noktadır (Neumark, 1946a, s. 83).

1946 yılında Türkiye, ekonomik alanda önemli bir adım atarak ülkenin ilk büyük devalüasyonunu gerçekleştirmiş ve dolar kuru 1,30 TL'den 2,80 TL'ye yükseltilmiştir. Bu kritik devalüasyon kararı, Türkiye'nin Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'na entegrasyonu ile eş zamanlı olarak gerçekleşmiştir. Birkaç ay sonra, Marshall Yardımları çerçevesinde Türkiye, Cumhuriyet döneminin ilk dış borçlanmasını başlatmıştır. Savaş sonrası dönemin bir diğer önemli gelişmesi, vergi sisteminde arayış içine girilmesi ve 1949 yılında gerçekleştirilen gelir vergisi reformudur. Fritz Neumark ve Hesap Uzmanları Kurulu, 1948 yılında İstanbul'da düzenlenen İktisat Kongresi ile bu vergi reformlarına öncülük etmişlerdir. Ancak, savaşın ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinin iyileştirilmesi süreci, tüm bu gelişmelere ve kurumsallaşma çabalarına rağmen, uzun yıllar sürecek bir zaman dilimini kapsamıştır (Yenal, 2010, s. 93).

Bu dönem, Türkiye ekonomisinin yapısal olarak dönüşüm geçirdiği, global ekonomik sistemle daha fazla entegre olduğu ve iç ekonomik dinamiklerin yeniden şekillendiği bir zaman dilimini ifade eder. Devalüasyon, dış borçlanma, uluslararası ekonomik kuruluşlarla entegrasyon ve vergi reformları gibi adımlar, Türkiye'nin ekonomik politika ve stratejilerindeki değişim ve adaptasyonun bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu süreçlerin ve alınan kararların uzun vadeli etkileri ve sürdürülebilirliği, ekonomik istikrar, büyüme ve kalkınma bağlamında çeşitli tartışma ve analiz konularını da beraberinde getirmiştir.

1.3.3. Neumark Raporu

Fritz Neumark'ın Türkiye'nin vergi sistemi üzerindeki etkileri, 1940'ların ortalarından 1950'ye kadar olan dönemi kapsamaktadır. Bu süre zarfında, Neumark, Osmanlı döneminden kalan eski vergi sisteminin modernizasyonuna katkıda bulunmuş, nüfusun ve kamu personelinin bilgisini arttırmak ve bunları eğitmek için ülkenin hemen her bölgesinde bir dizi konferans vermiştir. Bu konferans gezileri, kendisine Türkiye'nin ekonomik yapısı hakkında bilgi edinme fırsatı da sağlamış ve elde ettiği

bilgiler, çeşitli bakanlıklara sunduğu raporlarda yer alan analizlerinde kullanılmıştır (Aldemir ve Atağan, 2018, s. 95).

Bu raporlardan en kapsamlı olanı “Neumark Raporu” olarak da bilinen Başbakanlığın talebi üzerine 1949 yılında hazırladığı “Devlet Daireleri ve Müesseselerinin Rasyonel Çalışması Hakkında” başlıklı rapordur. Bu çalışma, toplamda altmış sayfa olup, kendisinden önce gerçekleştirilen onlarca idari rasyonalizasyon ve reforma dair raporların varlığını ileri sürerken, söz konusu çalışmaların içerikleri hakkında herhangi bir bilgi vermemekte ve tüm süreci 1949 yılı ile başlatmaktadır (Yayman, 2005). Neumark, hazırladığı raporda, ülkenin tarımsal ve endüstriyel sorunlarına dair analizler sunmakta, ayrıca planlama ve devletçilik, kamu yönetimi, para politikası ve vergilendirme gibi alanlarda detaylı görüşlerini ortaya koymaktadır (Aldemir ve Atağan, 2018, s. 95). Dönemin başbakanı, Neumark’a raporun hazırlanması için bizzat talimat vermiş ve bu konunun sıkı takipçisi olmuştur (Kılınç, 2018, s. 20). Neumark, raporunun giriş bölümünde amacını şu ifadelerle açıklamaktadır (Yayman, 2005):

“Buyrulan emirler gereğince, Devlet idaresinde rasyonel çalışma bakımından mevcut olan noksanlarla bunların bertaraf edilmesini sağlayacak tedbirleri inceledim. Tetkik mevzunun genişliği sebebiyle, nihayet iki aya inhisar eden araştırmalarımın neticeleri esas itibarı ile az çok umumi bir karakter taşımakta ve teferruatın ziyade müsterek bir takım reorganizasyon meselelerine taalluk etmektedir. Raporda temas edilen bazı hususlar hakkında –arzu edildiği takdirde- ilerde daha derin ve geniş malumat verilebilir. Buna karşılık teknik, iktisadi, hukuki, vs. hususiyetler arz eden diğer bazı meseleler ayrı bir inceleme konusu teşkil etmekte ve buna binaen mevzubahis sahalarda mütehasıs sayılan kimselerin hazırlayacağı hususi birer raporun verilmesini icap ettirmektedir”

Rapor, toplamda yedi bölümden oluşmakta olup, ilk bölümünde kamu yönetiminde reformu zorunlu kılan sebepler, aralarında memur sayısının dağılımındaki eşitsizlik, memurların nitelik eksikliği, örgütlenme ve mevzuat yetersizlikleri, aşırı kırtasiyecilik ve denetim sistemindeki aksaklıkların bulunduğu faktörler, detaylı bir şekilde incelenmiştir. İkinci bölüm, kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması bağlamında, öncelikle bir teşkilatın kurulması ve her bakanlık bünyesinde reform çalışmalarını yürütecek komisyonların oluşturulması önerilerini içermektedir. Üçüncü bölüm, kamu yönetimiyle ilgili problematiklerin ve alınacak tedbirlerin halka açıklanması amacıyla, Başbakanlığa bağlı bir enformasyon bürosu kurulması teklifini gündeme getirmektedir. Raporun kalan bölümleri, personel ve ücret sorunlarını ele almakta ve bu konularda çözüm önerileri geliştirmektedir (Neumark, 1949, s. 60).

Yayman'ın 2005 yılındaki "Türkiye' nin İdari Reform Politikası" adlı Doktora Tezi'nde, Neumark'ın bu raporda özellikle şu hususlar üzerinde durduğu belirtilmektedir:

"1) Aşırı kırtasiyeciliğe karşı idari işlem ve usullerin basitleştirilmesi temin edilerek kanunların yeniden kodifikasyonuna gidilmelidir.

2) Maliye Bakanlığı ile Gümrük ve Tekel Bakanlığı; Çalışma Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığının; Ulaştırma Bakanlığı ile Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı gibi bazı bakanlıklar ile bir kısım genel müdürlüklerin birleştirilmesi sağlanmalıdır.

3) Bakanlıklar bünyesi içinde rasyonalizasyon komisyonlarının kurulmalıdır.

4) Devlet dairelerinde büro makinelerinin kullanılmasının sağlanarak memurların yetiştirilmesi temin edilmelidir.

5) Kamu yönetiminin sorunlarının çözümü ve halka açıklanması amacıyla Başbakanlığa bağlı enformasyon bürosu kurulmasının sağlanmalıdır.

6) Kamu personelinin ülke genelindeki dağılımında yaşanan dengesizlikler ortadan kaldırılarak çalışanların niteliklerini artıracak tedbirler alınmalıdır.

7) Kamu personelinin ücret sistemi yeniden düzenlenerek baremde yatay ve dikey ilerleme sağlanmalıdır.

8) Türk idare hizmetlerinde görünüşte bir ademi merkeziyet mevcutsa bile uygulamada aşırı merkeziyetçi bir yapının hakim olduğu ve buna son verilerek zaman kaybına neden olan bu durumun önüne geçilmesi önerilmektedir.

9) TBMM'de görüşülmekte olan Bakanlık Teftiş Kurullarının kaldırılarak Başbakanlığa bağlı merkezi bir teftiş kurulunun oluşturulmasına dair yasa taslağının başta anayasanın ruhuna aykırı olduğu belirtilerek bu uygulamanın mahzurları üzerinde durulmakta ve gerekli çözüm önerileri sıralanmaktadır. Bilindiği gibi bu husus 2004 yılında yapılması düşünülen reform projesinin temel düzenlemelerinden birini oluşturmaktadır.

10) Bakanlık bünyelerinde oluşturulan Hukuk Müşavirliklerinin "Devlet Hukuk Müşavirliği" adı altında birleştirilerek Adalet Bakanlığına bağlanması idarede rasyonalizasyonu sağlayacak bir uygulama olarak görülmektedir.

11) Raporda iktisadi devlet teşekkülleri ve DDY ve PTT gibi bir kısım kamu örgütleri üzerinde de durularak bu kurumların "...iktisadi, mali, siyasi bakımlardan önemine bağlı olarak bir yandan teknik ve iktisadi görevlerinin mükemmel ifasını temin edecek öbür yandan da devlet murakabesine izin verecek ve gerekse hususi menfaatlerin duyurulmasını sağlayacak bir yapılanmaya kavuşmaları gerekmektedir" ifadesi kullanılmaktadır. Ancak bu ifade ile tam olarak neyin kast edildiği anlaşılamamakla birlikte üstü kapalı biçimde bu kurumların özel sektör anlayışı ile yönetilmesi ve karlılığın esas alınması tavsiye edilmektedir.

12) Kamu kurumlarının çıkardığı bir kısım dergiler ve neşriyat müdürlükleri işlevlerini kaybettikleri için kaldırılmalıdır.

13) Mahkemelerde davalar çok uzun sürmekte ve adalet tam olarak tesis edilememektedir bu maksatla Adalet Bakanlığının görev ve işlevlerini yeniden düzenleyecek özel bir komisyon kurularak bu sorunlar çözümlenmelidir.

14) Memleketin ekonomi politikalarına yön vermek ve yatırımların rasyonel biçimde yapılmasını sağlamak hususunda "hukuki ve mali bakımdan tamamen bağımsız bilim adamlarından ve uzak görüşlü ekonomi tatbikatçılarından oluşan 'Ekonomik Tetkik ve Araştırma Enstitüsü'nün veya Başbakanlığa bağlı gayet sınırlı sayıda üyeden oluşan bir "Ekonomi İstişare Kurulunun" kurulması tavsiye edilmektedir."

Yayman (2005), Neumark Raporu'nun Memur Sorununu ise şu şekilde değerlendirmektedir:

“Neumark Raporu'na göre kamu kurum ve kuruluşlarında rasyonel çalışma ilkelerini belirlerken üzerinde ısrarla durduğu sorunlardan biri kamu personeli sorunu olmuştur. Memur sayısı ile niteliğine ilişkin sorunlar rasyonel çalışmayı engellediği için önemli görülmektedir. Memur sayısının, kimi dairelerde az olduğu belirtilmekle beraber, genelde gereğinden fazla bulunduğu dile getirilmekte, işin gerektiği nitelikte ve yeterli sayıda memuru elde tutup geriye kalanların tasfiye edilmesi önerilmektedir. Memurların taşrada değil merkez birimlerde yığıldığı öne sürülerek bunun çözülmesi istenmektedir. Kamuda en çok rastlanan memur grubunun odacılar olduğuna dikkat çekilerek bunu sebebi olarak hizmetlilere verilen ücretin düşüklüğüne ve bu kişilerden tam olarak faydalanılamamasına bağlanmaktadır.

Memur sayısının azaltılması konusunda önemli bir adım olarak bir kısım bakanlıkların birleştirilmesinin yanında bazı genel müdürlükler içinde bulunan benzer nitelikte görevler icra eden birimlerin de tek çatı altında toplanması önerilmektedir. Bu durumda ücret yetersizliği sorunu da giderilecek, çok sayıda kişiye maaş ödeyip verim sağlayamama yerine bu para, işinin gerektirdiği bilgiye sahip ve görevinin önemini bilincinde olup tam randımanla çalışacak az sayıdaki memura dağıtılarak bu kesimin yaşam standardı artırılmış olacaktır. Yukarıda sıralanan memur sorununa dair savların günümüzde de yabancı ve yerli uzmanlarca aynı biçimde tekrarlandığı gözden kaçmamaktadır.

Neumark Raporu özet olarak idari reform yapılmasını gerektiren nedenler sıralanırken, kamu personelinin dağılışındaki dengesizlik ve kamu personelinin vasıfsızlığı, kamu örgütlerindeki eksiklikler, mevzuattaki bozukluklar, aşırı kırtasiyecilik, teftiş ve denetim sistemindeki eksikliklerdir. Raporda ayrıca, idari reorganizasyon için kurulması gereken kamu örgütü üzerinde durulmakta ve bakanlıklar bünyesi içinde rasyonalizasyon komiteleri kurulması tavsiye edilmektedir. Raporun üçüncü bölümünde idari sistemin içinde bulunduğu sorunları ve bu sorunların çözümü için alınacak tedbirleri halka anlatacak ve onların desteğini sağlayacak Başbakanlığa bağlı bir enformasyon birimi kurulması önerilmektedir. Daha sonraki kısımlarda memur sayısı ve kalitesi, enflasyonist politikalar yüzünden alt üst olan ücret rejiminin düzeltilmesi, memur sayısının azaltılmasının nedenleri ve bu uygulamaya bağlı olarak ilkelerin belirlenmesi ile tasfiye edilecek memurlarla ilgili yapılacak işlem ve alınacak tedbirler üzerinde durulmaktadır. Son olarak ise idarenin rasyonel çalışmasını sağlayacak çeşitli teklifler ve öneriler sıralanmaktadır.

Neumark Raporunda bugünde güncelliğini koruyan sorun alanlarının şunlar olduğu görülmektedir: idari reformun gerekliliği, aşırı mevzuatçılık ve kırtasiyecilik, teftiş ve denetim yöntemlerindeki aksaklıklar gibi genel kamu politikalarını ilgilendiren sorunların yanında memur sayısının hizmete göre dağılımı, memurların niteliği, memurların ücret rejimi ve rasyonel çalışmayı sağlayacak ilkeler gibi özel sorunlar ve öneriler üzerinde de durulmaktadır.”

Neumark'ın raporu, mevcut dönemin kamu yönetimi hakkında dikkat çekici tespitlerde bulunduğu ve sorunlara yönelik yapıcı çözümler geliştirdiği izlenimini vermektedir. Örneğin, liyakat eksikliği nedeniyle memurların işin gerektirdiği niteliklere sahip olmadığına ve bu durumun hizmet kalitesindeki eksikliğe yol açtığına dikkat çekilmiş, memurların işin gerektirdiği donanıma sahip olacak şekilde yetiştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca, memurların sayıca fazla olduğu, bazı dairelerde memur sıkıntısı yaşanırken, çoğu dairelerde ise gereğinden fazla memurun

hizmet verdiği belirtilmiştir. Memur ücret politikasının yeniden düzenlenmesi ve iyileştirilmesi gerektiğine dair vurgular yapılmıştır (Kılınç, 2018, s. 20).

Neumark'ın kamu yönetimi ile alakalı bir diğer çarpıcı vurgusu, bazı bakanlık ve kurumların konsolidasyonu ve işlevselliğini yitirmiş birimlerinin kapatılması üzerinedir. Ayrıca, kamu yönetimindeki zaman alıcı bürokratik işlemlerin basitleştirilmesi ve kurumların daha işlevsel bir yapıya kavuşturulması gerekliliğini dile getirmiştir. Kamusal işlem ve eylemlerde etkinliğin sağlanması amacıyla yeni düzenlemelerin yapılması ve bu düzenlemelerin çeşitli normlar aracılığıyla yasallaştırılması gerektiğini ifade etmiştir. Kamu yönetiminde uygulanan denetim sisteminin zayıflığına işaret eden Neumark, bu durumdan kaynaklanan sorunlara ve bu sorunların çözüme kavuşturulması gerekliliğine dikkat çekmiştir (Kılınç, 2018, s. 21).

Neumark Raporu, Türk kamu yönetimine dair kritik tespitlerde bulunarak, Neumark'ın, bu alandaki derinlemesine bilgisini ve analitik yaklaşımını ortaya koymaktadır. Bu tespitler, onun Türk kamu yönetimi hakkında detaylı ve gerçekçi bir perspektife sahip olduğunu, bu nedenle de çözüm önerilerinin önemli ve dikkate alınması gereken nitelikte olduğunu göstermektedir. Ancak, geçen zaman diliminde yönetimdeki yeniden yapılanma çabalarının büyük bir kısmı, ilgili dönemin politik liderleri ve hükümetler tarafından rasyonel bir biçimde yeterli ölçüde değerlendirilmemiştir. Neumark Raporu da, bu bağlamda, yazılı bir doküman olarak günümüze ulaşabilmiş, ancak uygulama alanı bulamamış bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır (Özer, 2005 s. 440). Günümüz kamu yönetiminin anahtar sorunlarını, örgütsel boyutta merkeziyetçilik, örgütsel genişleme, yönetimde gizlilik ve dışa kapalılık, yönetimde muhafazakarlık; süreçle alakalı olarak ise kuralcılık ve sorumluluktan kaçınma, yönetimde politikleşme, nepotizm, yolsuzluk ve araçlar aracılığıyla işlerin yürütülmesi şeklinde geniş başlıklar altında sıralamıştır. 1949 yılında hazırlanan Neumark Raporu'nda dile getirilen benzer sorunların, günümüzde de varlığını koruması kamu yönetimi alanında kayda değer bir ilerleme yaşanmadığını göstermektedir.

1.3.4.1950 Vergi Reformu

II. Dünya Savaşı sonrası Türkiye'nin mali yapısı ve vergi sistemi, Neumark'ın analizleri ışığında incelendiğinde, ülkenin karşılaştığı ekonomik ve mali zorluklar ile bu

zorluklara yönelik olarak geliştirilen stratejiler arasında önemli bağlantılar bulunmaktadır. Neumark, Türkiye'nin savaş sonrası maliye meselelerini ve vergi sistemini ele alırken, özellikle vergi reformu konusuna dikkat çekmektedir (Neumark, 1946b, s. 169).

Türkiye'deki gelir vergisi sistemi, Almanya'nın Kurumlar Vergisi modelinden ilham alınarak geliştirilmiştir. Bu konu, vergi reformunu şekillendiren kişilerin Almanya'da eğitim almış olmalarının yanı sıra Alman gelir vergisinin o dönemde gelişmiş bir gelir vergisi sistemi olmasının da etkisi olmuştur. Aynı dönemde Fransa, Belçika ve İtalya gibi ülkeler, sedüler gelir vergisi sistemini benimsemişlerdir. Sedüler gelir vergisi sistemi, bir mükellefin farklı kaynaklardan elde ettiği gelirler için ayrı vergi tarifeleri uygulayan bir sistemdir. Alman gelir vergisi sisteminde ise üniter bir yapıya sahipti. Farklı kaynaklardan elde edilen gelirlerin toplandığı ve bu toplam gelirin ortak bir vergi tarifesine tabi tutulması gerekiyordu. Türkiye'deki şahsi gelir vergisi sistemi de bu üniter yaklaşımı temel almıştır. Bu üniter yaklaşımın benimsenmesinde Prof. Neumark'ın etkisi de bulunmaktadır (Nadaroğlu, 1987, s. 16).

Neumark'ın vurguladığı bir nokta, Türkiye'nin vergi sisteminin, bütçe ihtiyaçlarına ve toplumsal adalet ilkelerine tam olarak cevap verememesidir. Savaş sırasında, esaslı reformlardan kaçınılmış ve genel olarak mevcut vergilerin tarifelerinin artırılması gibi yüzeysel tedbirlerle yetinilmiştir. Ancak bu durum, organik ve yapısal tedbirlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır (Neumark, 1946b, s. 166).

Vergi reformu, özellikle muamele vergisi, veraset ve intikal vergisi gibi konularda dikkate alınması gereken bir husustur. Neumark, mevcut veraset ve intikal vergisinin, esaslarının eksik olması ve getirdiği hasılatın önemsiz olması nedeniyle yeniden düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Aynı zamanda, geniş bir vergi kaçakçılığına yol açan muamele vergisinin de ıslah edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Neumark, 1946b, s. 165).

1946 yılında kuruluşunu gerçekleştiren Maliye Enstitüsü'ne liderlik eden Neumark, akademik alandaki değerli katkılarının yanı sıra, 1949 yılında hazırladığı "Devlet Müesseselerinde Çalışma Esaslarına Dair" rapor ve 1950 yılında gerçekleşen Vergi Reformu (Gelir ve Kurumlar Vergisi ile vergi usul kanunları) ile de önemli bir iz bırakmıştır. Türkiye'de gelir vergisinin ilk defa uygulandığı dönemde, hükümete

danışmanlık yaparak yasaların oluşturulmasına ciddi katkılarda bulunmuş ve böylece 1950 Vergi Reformu'nun arkasındaki ana figürlerden biri olmuştur. O dönemde Türkiye'de dolaylı ve tüketim vergilerine dayalı bir vergi sistemi mevcutken, Neumark Gelir ve Kurumlar Vergisi'nin vergi sistemine dahil edilmesini tavsiye etmiştir. İstanbul Muamele Vergi Dairesi Müdürlüğü'nün hesap uzmanlarından maliyeci Ali Alaybek (1901-1986) ile birlikte bir komisyon kurarak, uzun süreli vergi reform çalışmalarını yürütmüş ve gereken reformlar hakkında bir rapor hazırlamıştır. Bu çalışmaların neticesinde, 1950 yılında Vergi Reformu uygulamaya alınmıştır (Neumark, 1982/2017, s. 254). Neumark, 1946 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası'nda yer alan ve 1947'nin Eylül ayında La Haye Kongresi'nde sunulan "Türkiye'de Harp Sonrası Maliye Meseleleri" başlıklı çalışmasında Türkiye'deki vergi reformu ile ilgili olarak şu ifadeleri kullanılmaktadır (Neumark, 1946a, s. 84-85):

"...Türk vergi sistemi esaslı bir reforma muhtaçtır...Mevcut sistemin mahzurlarından ötürü, Hükümet, buna tamamen ilga ile yerine hakiki bir gelir vergisi ikame etmeği kararlaştırmıştır...Yeni tasarının aile yükleri vesaire hakkında da bir takım tenzilât derpiş ettiği (öngördüğü) göz önünde tutulursa, bilhassa memur, müstahdem ve işçilerin vergi yüklerini büyük ölçüde hafifleteceği görülür...Vergi reformları, vergi yüklerinin heyeti umumiyesinde hissedilir bir değişiklik yapmaktan ziyade, bu yüklerin daha rasyonel ve daha âdil bir tarzda tevzii gayesini gütmektedir. Bununla beraber, gelirler üzerine mevzu vergi rejimimizle muamele vergisinde yapılacak değişiklik neticesinde, zamanla vergi hasılatının gittikçe artacağı da ümit edilebilir."

Yeni tasarlanan vergi reformu, aile yükleri gibi konularda bir dizi indirim getirmekte ve düzenlemenin özellikle memur, işçi ve diğer çalışanların vergi yüklerini büyük ölçüde hafifleteceği öngörülmektedir. Bu reformun sonuçları, 1950 yılında alınacak olup, bazı mali yeniden dönüştürme tedbirleri daha önceki yıllardan itibaren uygulanmıştır. Örneğin, savaş sırasında tarım ürünleri üzerine konulan vergi ve gümrük çıkış resmi kaldırılmıştır (Neumark, 1946a, s. 85).

BÖLÜM 2: FRITZ NEUMARK'IN DÜŞÜNCE DÜNYASI VE EKONOMİ BİLİMİNE KATKILARI

Bu bölümde Fritz Neumark'ın, ekonomi bilimine yapmış olduğu katkılar ve özellikle enflasyon teorisi, ekonomik döngüler ile kamu maliyesi ilişkilerine getirdiği bakış açısı ele alınacaktır. Bu bölüm, Neumark'ın vergi politikalarına olan yaklaşımını, vergilendirme prensiplerini ve bütçe tasarımıındaki teorik katkılarını incelerken, aynı zamanda ekonomi politikalarının evrimi üzerine sunduğu görüşleri de incelenecektir. Ayrıca, Neumark'ın maliye politikası alanındaki etkilerini ve bu etkilerin günümüz ekonomi politikalarına nasıl yansıdığını inceleyerek, onun düşünce mirasının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

2.1. ENFLASYON TEORİSİ: TARİHSEL PERSPEKTİF VE MODERN EKONOMİYE ETKİLERİ

Fritz Neumark'ın ekonomik tarihe dair analizleri, 16. yüzyılın ekonomik düşünce yapısını ve bu düşüncelerin modern ekonomiye olan etkilerini derinlemesine incelemektedir. Neumark, özellikle Jean Bodin (1530-1596)'in enflasyon teorisine dair görüşlerini ve bu teorinin ekonomi bilimine olan katkılarını detaylı bir şekilde ele almaktadır. Bodin, ekonomik düşüncede, paranın bolluğunun fiyatları yükselteceği tezini ortaya atmıştır. Bu tez, paranın miktar teorisine ve dolayısıyla modern enflasyon teorisine önemli bir katkı sağlamıştır. Bodin bu teorisinde, para arzındaki bir artışın, genel fiyat seviyesinde bir yükselişe yol açabileceğini öne sürmüştür. Bu, özellikle altın ve gümüşün Yeni Dünya'dan Avrupa'ya akışının, 16. yüzyılda Avrupa'daki fiyatların genel seviyesini yükselttiği dönemle örtüşmektedir. Neumark, Bodin'in bu teorisini, paranın miktar teorisinin ve enflasyonun anlaşılmasında bir dönüm noktası olarak değerlendirmektedir. Bodin, para arzının kontrolünün, fiyat istikrarını sağlamada kritik bir rol oynayabileceğini öne sürerek, merkez bankalarının para politikasını şekillendiren temel prensiplerden birini ortaya koymuştur. Neumark'ın analizleri, Bodin'in bu teorilerinin, modern ekonomi biliminin ve özellikle makroekonomik politikaların gelişiminde ne denli etkili olduğunu göstermektedir. Bodin'in paranın bolluğu ve fiyatlar üzerindeki etkisi teorisi, 20. ve 21. yüzyıl ekonomi politikalarının ve merkez bankacılığının temelini oluşturan enflasyonla mücadele stratejilerine önemli bir etki yapmıştır (Neumark, 1943, s. 62-63).

Neumark'ın “Maliye’ye Dair Tetkikler” başlıklı eseri, ekonomik döngüler ve kamu maliyesi arasındaki ilişkileri irdeleyen ve bu bağlamda enflasyon teorisi üzerine önemli perspektifler sunan bir çalışmadır. Neumark eserinde, özellikle 1929 ve sonrasındaki küresel ekonomik buhranın yarattığı mali ve ekonomik dalgaların, kamu maliyesi üzerindeki etkilerini ve bu etkileşimin ekonomik döngülerle olan ilişkisini ele almaktadır. Ona göre, modern devletlerin kamu maliyesi, ekonomik depresyonlar sırasında otomatik olarak azalan gelir ve artan masraflarla karşı karşıya kalmaktadır. Neumark, bütçe açıklarının ve enflasyonun, ekonomik döngülerin bir parçası olarak ele alınması gerektiğini vurgulayarak, deflasyonun tehlikelerine ve enflasyonun otomatik deflasyonun etkilerini nasıl azaltabileceğine dair görüşlerini ifade etmektedir. Bu perspektif, ekonomik döngüler ve kamu maliyesi arasındaki bu karmaşık ilişkiyi anlamak ve analiz etmek için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Neumark'ın bu teorik çerçevesi, modern ekonomiye ve özellikle maliye politikalarının şekillendirilmesine dair derinlemesine bir anlayış kazandırmaktadır (Neumark, 1948, s. 15-16).

“Enflasyonun Kavramı ve Özü” başlıklı tezinde, Neumark, enflasyonun tanımı, özü ve etkileri üzerine geniş bir çerçeve çizmektedir. Neumark, bu çalışmayı sadece bir ülkenin ekonomik tarihindeki belirli bir enflasyon olayını tanımlamakla sınırlı tutmamıştır. Tezin ana yapısında, “Para ve Ekonomi” üzerine bir giriş bölümü bulunmaktadır. Bu giriş bölümünü, “Para Yaratımı ve Enflasyon” ana bölümü takip etmektedir. Ardından, “Enflasyonun Nedenleri”, “Enflasyonun Seyri ve Etkileri” ve “Enflasyonla Mücadele ve Sonuçlarını Ortadan Kaldırma Yolları” başlıklı kısımlar yer almaktadır (Neumark, 1922).

Neumark'ın “Maliye’ye Dair Tetkikler” başlıklı eseri ile “Enflasyonun Kavramı ve Özü” başlıklı doktora tezi arasında, ekonomik döngüler, enflasyon ve kamu maliyesi üzerine olan bakış açıları arasında bir köprü kurmak mümkündür. Neumark, doktora tezinde para ekonomisi ve enflasyon arasındaki ilişkiyi irdelerken, “Maliye’ye Dair Tetkikler” eserinde, ekonomik döngülerin ve bu döngüler sırasında ortaya çıkan bütçe açıklarının, kamu maliyesi üzerindeki etkilerini ve bu süreçte enflasyonun rolünü ele almıştır. Her iki eserde enflasyonun doğası, sebepleri ve etkileri üzerine derinlemesine bir analiz sunmakla kalmayıp, aynı zamanda bu ekonomik olguların tarihsel ve modern ekonomik yapılar üzerindeki etkilerini de incelemiştir.

Modern ekonomi teorileri ışığında, Neumark'ın tezinin bazı bileşenleri artık güncelliğini yitirmiş olarak değerlendirilebilir. Ancak, tezin detaylı bir şekilde incelenmesi önemli bulgulara işaret etmektedir. Öncelikle, Neumark'ın enflasyon teorisi, günümüz ekonomisinde kesin ve doğrulanabilir bir model olarak kabul edilmemektedir. Ancak enflasyon hakkındaki yaklaşımlarını geniş bir bilimsel literatüre dayandırdığını belirtmek önemlidir. Bu yaklaşım, Tarihsel Okul'un etkilerini barındırmakta olup, bu etki Neumark'ın çalışmasında belirgindir. Neumark'a göre enflasyon, belirli aktörlerin satın alma gücünü artırmak amacıyla, toplumsal üründe eşzamanlı bir artış olmadan para yaratılması sürecidir. Bu tanımın ötesinde, Neumark'ın miktar teorisi hakkındaki yorumları, para arzındaki bir artışın reel büyüme oranından daha hızlı olduğunda genel fiyat seviyesinde bir artışa sebep olacağı yönündeki Klasik Görüşü desteklemektedir. Ayrıca Neumark'ın analizi, enflasyonun sadece ekonomik dinamiklerin bir sonucu olmadığını, kasıtlı olarak ve belli çıkar gruplarını avantajlı kılmak amacıyla meydana getirildiği perspektifini de sunmaktadır. Neumark'ın bu yaklaşımı, enflasyonun sadece makroekonomik dinamiklerin bir yansıması olmadığını, aynı zamanda politik ve toplumsal faktörlerle de etkilendiğini savunmaktadır. Ancak, Neumark'ın enflasyon üzerine olan görüşü, fiyat hareketlerinin beklenmedik sonuçlar doğurabileceği olasılığını tam anlamıyla ele almamaktadır. Özellikle, parasal devalüasyonun talep daralmasından kaynaklanan enflasyonu tetikleyebileceği olgusu, Neumark'ın analizinde yeterince vurgulanmamaktadır. Modern ekonomi teorileri, bu olguyu dikkate alırken, Neumark'ın yaklaşımı bu konuda eksik bulunmaktadır (Grossekettler, 2013, s. 58)

Neumark'ın tezinde kullanılan ekonomik hedeflerle ilgili terminoloji, günümüz standartlarıyla kıyaslandığında istikrarsız ve belirsiz olarak değerlendirilebilmektedir. Bu durum, Neumark'ın tanımlamalarında ve hedefleri açıklarken kullandığı ifadelerde görülebilmektedir. Bu belirsizlik, ulusal ekonominin o dönemdeki konumunu yansıtmaktadır. O dönemin en belirgin özelliklerinden biri, ulusal hesapların ve parasal istatistiklerin mevcut olmamasıdır. Örneğin, o dönemde bir para biriminin dış değeri için sadece sabit döviz kurları kabul edilmektedir. Dolaşım hızı için “paranın milli hasılaya katılım yoğunluğu” terimi kullanılmış; ancak bu ifade literatüre tam olarak yerleşmemiş bir kavramdır. Dolayısıyla bu konuda daha detaylı bir açıklamaya veya daha yaygın kullanılan bir terime ihtiyaç duyulmaktadır. Para politikasının birincil ve

temel hedefi, iç piyasada genel ve parasal kaynaklı fiyat artışlarını önlemektir. Para politikasının ikinci hedefi, uluslararası arenada sabit bir “paralar arası kur” sağlamaktır. Bu terim, efektif döviz kuru anlamına gelmektedir. Ancak, esnek döviz kuru sistemi bağlamında döviz kurunun dış dengeyi sağlama rolü ve örneğin Avro Bölgesi’nin bu dengeyi sağlama konusundaki başarısı, bu değerlendirmenin kapsamı dışında kalmaktadır (Grossekettler, 2013, s. 59).

2.2. KAMU BÜTÇESİ VE MALİYE POLİTİKASI ÜZERİNE GÖRÜŞLERİ

Fritz Neumark, kamu bütçesi ve maliye politikası üzerine yaptığı çalışmalarla, bütçe dengesi ve maliye bilimi konularında analizler ve tarihsel perspektifler sunmuştur. Neumark, devlet bütçesinin varidatla (gelir) masraflar arasında bir denge arz etmesi gerekliliği üzerine değerlendirmeler yaparak, klasik ve modern iktisatçılar arasındaki farklılıkları ve bu farklılıkların bütçe dengesi üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde incelemiştir. Klasik iktisatçılar, bütçede giderlerin olağan gelirlerle karşılanarak denk bütçenin hazırlanması gerektiğini savunurken, modern iktisatçılar mali denkliğin önemini bir kenara bırakmış ve ekonomik denkliğin daha önemli olduğunu ileri sürmüştür. Bütçe dengesinin genellikle bir prensip olarak kabul edilmesine rağmen Neumark, pratikte bu dengenin genellikle göz ardı edildiğine vurgu yapmıştır. Ayrıca, bütçe dengesi konusundaki tartışmaların, devletin harcama yapma ve borçlanma yeteneği ile doğrudan ilişkili olduğunu ve kamu harcamalarının etkin yönetilmesinin, bütçe dengesini sağlama konusunda önemli bir faktör olarak kabul edildiğini belirtmiştir (Neumark, 1948, s. 18).

Neumark’ın bütçe dengeleme teorisi, bütçeleme sistemlerinin dönüşümü ve maliye politikalarının şekillenmesi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Neumark, bütçenin senelik değil siklik (devri) bir denge haline konmasının gerekliliğini ortaya koyan bir teori öne sürmüştü ve bu teori ile bütçe dengesi ve kamu borçlarının amortismanı gerekliliği anlayışına bağlı kalmıştır. Neumark’a göre, konjonktürel hareketlere uymaya çalışan herhangi bir mali siyasetin başarısızlığa mahkûm olduğu söylenebilir. Bu teori, bütçe dengesi kavramına geniş ve esnek bir bakış açısı sunarak, ekonomik konjonktür döngülerinin bütçe politikaları üzerindeki etkilerinin anlaşılmasında ve buna uygun politikalar geliştirilmesinde yardımcı olabilmektedir.

Neumark'ın bu teorisi, bütçe dengesi ve dolayısıyla kamu borçlarının amortismanı gerekliliği anlayışına bağlı kalmakla birlikte, uygulama sonuçları nedeniyle ortodoks siyasetten önemli ölçüde ayrılmaktadır. Döngüsel bütçenin dayandığı varsayımlar ve temel fikirler incelendiğinde, bu durum daha net bir şekilde görülebilmektedir. Neumark'ın bu teorisi, ekonomi bilimine ve bütçeleme sistemlerinin dönüşümüne katkı sağlamaktadır (Neumark, 1948, s. 23-24).

Neumark'ın kamu maliyesi ve bütçe politikaları üzerine analizleri, klasik ve modern iktisatçıların bütçe dengesi ile borçlanma konusundaki farklı yaklaşımlar perspektifinde daha da anlam kazanmaktadır. Klasik iktisatçıların denk bütçe ve minimum borçlanma prensiplerine olan vurgusu, Neumark'ın da bütçe dengesi ve devlet harcamalarının kontrolü konusundaki hassasiyetiyle paralellik gösterirken, modern iktisatçıların ekonomik denklige ve borçlanma ile finanse edilebilecek bütçe açıklarına olan bakışı, Neumark'ın bütçe dengesi konusundaki pragmatik ve realist yaklaşımlarıyla örtüşmektedir. Neumark, bütçe dengesinin teorik olarak önemli olduğunu belirtirken, pratikte bu dengenin çeşitli ekonomik ve politik faktörler nedeniyle her zaman mümkün olmadığını da kabul etmektedir. Özellikle, devletin harcama ve borçlanma yeteneği ile bütçe dengesi arasındaki ilişki, Neumark'ın analizlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Neumark'ın bu konudaki yaklaşımları, kamu harcamalarının etkin yönetilmesinin, bütçe dengesini sağlamada kritik bir rol oynadığına dair modern iktisadi görüşlerle örtüşmektedir (Neumark, 1948, s. 32).

Neumark'ın bütçe politikaları ve kamu maliyesi üzerine olan bu kapsamlı ve ayrıntılı analizleri hem tarihsel hem de çağdaş perspektifleri bir araya getirme kapasitesine sahiptir. Neumark'ın, Klasik iktisatçıların denk bütçe ve minimum borçlanma prensiplerine olan vurgusunu ve modern iktisatçıların ekonomik denklige ve borçlanma ile finanse edilebilecek bütçe açıklarına olan sıcak bakışını birleştiren yaklaşımı, bütçe politikalarının ve kamu maliyesinin karmaşıklığını ve çok boyutluluğunun anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bu, Neumark'ın bütçe dengesi ve devlet harcamaları üzerine olan hassasiyetinin ve pragmatik yaklaşımının bir yansımasıdır. Özellikle, Neumark'ın bütçe dengesi ve devlet harcamalarının kontrolü konusundaki hassasiyeti, onun bütçe politikaları ve kamu maliyesi üzerine olan daha geniş çalışmalarının bir parçası olarak görülebilir. Bu bağlamda, Neumark Jeze'nin "Bütçenin Genel Teorisi" üzerine yaptığı çalışma, onun bu alandaki geniş bilgisinin ve

analitik yeteneklerinin bir göstergesi olarak ön plana çıkmaktadır. Jeze'nin "Bütçenin Genel Teorisi" (1927) adlı çalışmasını Fransızcadan Almancaya çeviren Neumark, bu eseri sadece çevirmekle kalmamış, aynı zamanda kapsamlı bir revize yaparak kendi habilitasyon tezine temel oluşturmuştur. Bu tezin adı kayıtlarda, "Der Reichshaushaltsplan. Ein Beitrag zur Lehre vom öffentlichen Haushalt - Reich Bütçe Planı. Kamu Bütçeleme Teorisine Katkı (1929)" olarak bulunmaktadır. Neumark, bu çalışmasında özellikle iki ana konuya odaklanmıştır: Birincisi, Reich bütçesinin oluşturulmasında kullanılan yöntemlerin ve uygulamaların genel kabul gören bütçe ilkeleriyle uyumunun değerlendirilmesidir. İkincisi ise, kamu bütçesi teorisi hakkında yeni katkılar sunmak ve bütçenin genel işlevlerini bu ilkeler ışığında incelemektir (Neumark, 1929, s. 16).

Neumark'ın yapmış olduğu bu analiz, çalışmanın yapısında da açıkça görülmektedir. Bu eser, ikili hedefi yansıtmaktadır. Giriş niteliğindeki birinci bölümde, Neumark bütçe fonksiyonlarını detaylı olarak ele almaktadır. Burada, Neumark planlanan gelirler ve harcamalar arasında bir denge oluşturmayı hedefleyen mali işlevle birlikte, idareyi parlamento aracılığıyla yönlendirmeye yönelik özel siyasi işlevi ve planlananla gerçekleşen arasındaki uyumu kontrol ederek diğer iki işlevi destekleyen mali kontrol işlevini ayırt etmektedir. Ancak, bu bütçe dengesi talebi ilk bakışta zararsız gibi görünse de aslında borç problemi ve parlamentonun, aynı zamanda parlamento öncesi güçlerin harcama, gelir düzeyi ve yapısı konusundaki uzlaşma zorunluluğu gibi siyasi açıdan hassas iki sorunla yakından ilişkilidir. Benzer bir şekilde, Neumark bu konseptleri yirmi yıl sonraki "Finans Bilimi El Kitabı" adlı eserinin ikinci baskısındaki iki makalesinde daha da derinleştirmiştir (Grossekettler, 2013, s. 61). Çalışmanın ikinci bölümünde, ulusal bütçenin kurumsal yapısına dair bir inceleme gerçekleştirilirken, bütçenin yaşam döngüsünü oluşturan hazırlık, uygulama, muhasebe ve kontrol aşamaları detaylı olarak incelemiştir. Her bir aşamaya özgü olan özel sorunlar ve zorluklar detaylı bir şekilde ele alınarak tartışılmaktadır. Üçüncü bölüm, çalışmanın ana eksenini teşkil etmekte olup bütçelerin hazırlanması ve uygulanmasına dair temel ilkelere odaklanmaktadır. Bu bölümde, bir ilkedan sapmanın neden objektif bir şekilde haklı görülebileceğine dair durumlar, Alman İmparatorluğu özelinde bütçe ilkelerine ne derecede uyulduğu ve diğer devletlerin bütçe hazırlık ve uygulama süreçlerine sergiledikleri yaklaşımlar incelenmektedir. Aynı zamanda, bu devletlerin

yaklaşımlarından alınabilecek dersler ve örnek alınabilecek uygulamalar konusunda değerlendirmeler yapılmaktadır (Neumark, 1929, s. 155-286).

Bütçe ilkeleri ilk kez Neumark tarafından ortaya atılmamıştır. Ancak, bu ilkeler onun tarafından sistematik bir şekilde ele alınarak tartışılmıştır. Sonia Strube'nin 2002 çalışmasında belirttiği gibi, bütçe ilkelerinin ilk taslakları, Orta Çağ'ın sonlarına doğru, bölgesel lordların harcamalarını daha şeffaf bir şekilde gösterme ve 'düzgün' bir yönetim yapısı oluşturma amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu ilkeler, günümüz terminolojisiyle "iyi yönetim kuralları" kapsamında değerlendirilebilir (Strube, 2002, s. 21-25).

Neumark'ın 1952'den itibaren izlediği maliye politikası yaklaşımı, klasik liberal maliye politikasından, müdahaleci maliye politikası ilkelerine doğru bir evrimi temsil etmektedir. Bu, ekonomik kalkınmanın istikrarını maliye politikası aracılığıyla sağlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, bütçenin dengelenmesi ilkesine olan yaklaşımını ve bu ilkenin evrimini etkileyen önemli bir faktördür. Bütçe dengeleme ilkesinin evrimi, bütçe ilkelerinin genel gelişimi açısından öğretici bir örnek oluşturmaktadır. Başlangıçta, bu ilke, bölgesel hükümdarların veya kamu maliyesinin borç seviyelerini kontrol altında tutmak için yıllık bütçe dengesini sağlama amacıyla geliştirilmiştir. Ancak Neumark'ın 1952'de savunduğu ve yüzyılın sonunda Almanya'da bütçe mevzuatı reformuna dahil edilen yaklaşım, bu ilkeyi daha esnek bir yapıya kavuşturmuştur (Neumark, 1961a, s. 122-215).

Neumark'ın bütçe konusundaki yazıları incelendiğinde, bütçe ilkelerini iki ana kategori altında değerlendirdiği görülmektedir: Dar anlamda bütçe ilkeleri ve daha geniş anlamda bütçe ilkeleri. Dar anlamda bütçe ilkeleri, statik ve dinamik olmak üzere iki alt kategoriye ayrılmaktadır. Statik ilkeler, bütçenin bütünlüğü ve bütçenin açıklığı ilkelerini içerirken; dinamik ilkeler, bütçenin doğruluğu, bütçenin önceliği, bütçenin niteliksel uzmanlığı, bütçenin niceliksel uzmanlığı, bütçenin zaman uzmanlığı ve bütçenin aleniyeti ilkelerini kapsamaktadır. Daha geniş anlamda bütçe ilkeleri ise, etkilenmeme ilkesi, yıllık olma ilkesi, ekonomi ve verimlilik ilkesini içermektedir. Bu ilkeler, Finans Bilimi El Kitabı'nın ikinci baskısında detaylı bir şekilde güncellenerek incelenmiştir. Günümüz Alman bütçe hukukunda bu ilkeler, Anayasa, Bütçe İlkeleri Yasası ve Federasyon ile eyaletlerin bütçe yönetmeliklerinde resmi olarak yer

bulmuştur (Neumark, 1961a, s. 554-605). Bu geniş kapsamlı yaklaşım, bütçe ilkelerinin sadece mali araçlar olmadığını, aynı zamanda hukuki ve etik normları, kurumsal yapıları ve yürütme ile yasama organları arasındaki dengeyi de yansıttığını ortaya koymaktadır. Neumark'ın geliştirdiği bu sistematik çerçeve, sadece Almanya için değil, aynı zamanda genel anlamda kamu maliyesi teorisi için de temel teşkil etmektedir.

1960'ların sonlarında uygulamaya konulan borç freni, dünya ekonomik krizinin bir tezahürü olarak görülmüş ve ana amacı, konjonktürel dalgalanmaları azaltarak daha istikrarlı bir maliye politikası oluşturmak olmuştur. Ancak, bu sistemin sağladığı hareket alanı, siyasi çıkarlar doğrultusunda kötüye kullanıldığında ulusal borç krizlerini tetikleyebilmiştir. Fritz Neumark'ın, devlet bütçesinin gelir ile masraflar arasında bir denge arz etmesi gerekliliği üzerine değerlendirmeleri, kamu maliyesi ve bütçe dengesi üzerine tartışmaları derinleştirmiştir (Neumark, 1948, s. 12). Bu durum, sonraki bütçe reformlarında “borç freni” adında yeni bir düzenlemenin eklenmesini zorunlu kılmış ve bu, daha denetimli bir yıllık bütçe dengesi oluşturma amacını taşımıştır. Aslında yaşanan bu evrimsel değişiklikler, sadece borç freni için değil, aynı zamanda diğer bütçe ilkeleri için de geçerli olmuştur. Strube'nin 2002'de vurguladığı gibi yasal düzenlemelerdeki bu ilkelerin reformu, genellikle bir krizin sonuçlarıyla yüzleştikten sonra gerçekleştirilmiştir. Bu durum, maliye politikalarının tarihsel süreçte krizlerin gölgesinde şekillendiğini ve bu krizlerin politika yapıcılar için önemli öğrenme fırsatları sunduğunu ortaya koymaktadır (Strube, 2002, s. 264).

Neumark'ın bütçe ilkelerine dair çalışmaları, teorik olmaktan ziyade uygulamaya yönelik olup bu nedenle bazı akademisyenler tarafından “saf teorik” çalışmalar kadar önemli görülmemiştir. Bu bağlamda, “saf teorik” terimi, bir konuyu pratiğe veya uygulamaya dair herhangi bir bağlamdan soyutlayarak inceleyen akademik çalışmaları tanımlamaktadır. Ancak, bu yaklaşım Neumark'ın çalışmalarının gerçek dünya uygulamaları için olan önemini gözgelemektedir. Özellikle, parlamento ve yürütme organı arasında güç dengesini anlamak için bu ilkeler kritik bir rol oynamaktadır. 1920'lerin Almanya'sı gibi genç demokrasilerde, yasama organı olan parlamentonun yürütme organını etkili bir şekilde denetleyebilmesi için bu tür ilkelerin varlığına ihtiyaç duyulmuştur. İdari organlar kendi özerkliklerini ve ajandalarını savunma eğiliminde olduğundan, parlamentonun bu organları denetlemek ve halkın çıkarlarını korumak için etkili mekanizmalara ihtiyacı vardır. Bu bağlamda, Neumark'ın

ilkeleri ampirik verilere dayalı idari yönetim teorileri ile bürokrasi ve kurumsal ekonomi teorilerinin bir bileşimi olarak görülmüştür. Söz konusu ilkeler, sadece teorik bir çerçeve sunmanın ötesinde, yasama ve yürütme arasındaki güç dinamiklerini dengelemeye yönelik pratik uygulamalara da sahiptir (Grossekettler, 2013, s. 64).

Modern analiz yöntemleri ve yönetim yaklaşımları, Neumark'ın girdi odaklı idari yönlendirmeye dair ilkelerini sorgulamaktadır. Günümüzde, birçok uzman çıktı odaklı yaklaşımların yani belirli sonuçları ve hedefleri elde etmeye yönelik stratejilerin - daha etkili olduğunu savunmaktadır. Neumark'ın çalışmaları, çıktı odaklı yönlendirme kavramının henüz gelişmediği bir dönemde gerçekleştirildiği için, bu konudaki eleştirilere objektif bir perspektiften yaklaşmak önemlidir. Bu gözlem, Neumark'ın yaklaşımının o dönem için devrimci nitelikte olduğunu belirtirken, zaman içinde evrilen yönetim anlayışlarının sürekli olarak yeni teknikler ve yaklaşımlar geliştirdiğini de ortaya koymaktadır. Günümüzde çıktı odaklı yönetim modellerinin faydalarına dair birçok olumlu görüş bulunmakla birlikte, bu modellerin her idari düzeyde veya her durumda etkili olup olmadığı konusunda kesin bir uzlaşıya varılmamıştır (Grossekettler, 2013, s. 6).

Neumark'ın yaklaşımı, döneminin özgül koşullarına ve bilgisine uygun olarak şekillenmiştir. İşletme muhasebesi alanındaki bazı önemli bulguları göz ardı ettiği ve likidite ile ekonomik verimlilik gibi konularda çeşitli hesaplamalar yapmadığı gerekçesiyle eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştiriler, ödeme harcamalarına, maliyetlere, hizmetlere ve harcama-gelir verileri arasındaki belirsizliklere odaklanmaktadır. Ancak bu eleştirileri değerlendirirken, Neumark'ın çalışmalarının o dönemde mevcut olan ekonomik ve iş geliştirme bilgisiyle sınırlı olduğunu göz önünde bulundurmak önemlidir. Dahası, modern dönemde bile kamu bütçeleri için kapsamlı bir maliyet muhasebesi sisteminin oluşturulması konusundaki zorluklar bilinmektedir. Netice itibarıyla, Neumark'ın çalışmaları, kamu maliyesi ve idari yönetim alanlarında sağlam bir temel teşkil etmekte ve bu yaklaşım, tarihsel ve güncel bağlamda değerini korumaktadır.

2.3. VERGİ MÜDAHALECİLİĞİ VE EKONOMİ POLİTİKASINDAKİ ROLÜ

F. Neumark, vergilendirmeyi, ekonomik değeri olan bireylerin politik zorlama altında, devlete veya devletin diğer yetkili kişilerine, bir karşılık beklemeden gerçekleştirdiği bir transfer olarak tanımlamakta ve vergilendirme ile ilgili bazı temel özelliklere dikkat çekmektedir. Bireysel olarak yapılan vergi ödemelerinin koşulları, özellikle tür, miktar, neden ve zamanlama, genel olarak o ödemeleri alan kamu otoriteleri tarafından, genel yasal düzenlemeler kapsamında otoriter bir biçimde belirlenmektedir (Neumark, 1940, s. 394).

Neumark'ın vergilendirme ile ilgili vurguladığı temel özellikler, modern ekonomilerin ve devlet yapılarının gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Ekonomik koşulların evrimi ve devletin işlevlerinin genişlemesi, vergilendirmenin doğası ve uygulaması üzerinde belirgin bir etki yapmıştır. İlk çağlardaki ihtiyari, ayni ve ahlaki-dini yaptırımlı vergilendirme anlayışı, günümüzde zorunlu, nakdi ve hukuki yaptırımlara tabi bir yapıya dönüşmüştür (Neumark, 1970/1975, s. 44).

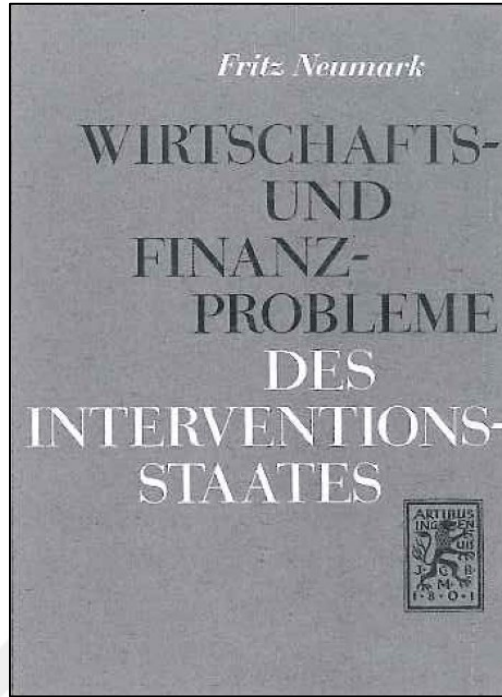
Hukuki güvenlik ilkesi, özellikle devletin, bireyin hak ve özgürlüklerine maksimum düzeyde müdahale edebileceği vergilendirme alanında zorunlu bir öneme sahiptir. Vergi devletin evrimi, verginin işlevlerinin genişlemesi ve mali olmayan amaçlarla uygulanmaya başlamasıyla birlikte, devletin müdahaleci eğilimlerinin, özellikle mülkiyet hakkı olmak üzere, temel bireysel hak ve özgürlüklere yönelik olması, bireyin hem yasama ve uygulama süreçlerinde hem de denetim alanlarında anayasal olarak korunmasını gerektirmiştir. Bireyler, devletin vergilendirme aracılığıyla hak ve özgürlük alanlarına yönelik müdahalelerini önceden kestirebilmeli ve geleceğe yönelik planlarını bu doğrultuda şekillendirebilmelidir. Bu yaklaşım, vergilendirmede keyfiliği de önemli ölçüde sınırlandırmaktadır (Neumark, 1970/1975, s. 375).

Fritz Neumark, vergilendirme konusundaki teorik ve pratik bilgilerin sürekli bir değişim ve evrim içinde olduğunu vurgulayarak, vergi politikalarının ekonomi politikası üzerindeki etkilerini incelemiştir. Onun perspektifinden, vergi politikalarının ve uygulamalarının, ekonomik yapı üzerindeki etkileri ve bu etkilerin sosyal ve politik sonuçları arasındaki ilişki, vergi müdahaleciliğinin ekonomi politikasındaki rolünü anlamak için kritik bir öneme sahiptir. Neumark, vergi kavramının sadece “doğru” bir

biçimde tanımlanmasının yeterli olmadığını, aynı zamanda verginin özüne ilişkin en önemli noktalara odaklanması gerektiğini ifade etmiştir, bu da tanımın teorik ve pratik uygulamalarını daha verimli hale getirebilecek bir yaklaşım olarak ön plana çıkmaktadır (Neumark, 1948, s. 11-12).

Neumark, vergi müdahaleciliğinin, ekonomi politikasındaki rolünü de detaylı bir şekilde ele almıştır. Neumark’a göre, bir vergi incelemesinin öncelikle mali boyutunun ele alınması gerekmekte olup verginin hukuki, siyasi ve toplumsal yönlerinin de göz önünde bulundurulması esastır. Vergilerin genel maliyeye etkisi olsa da bu etkinin hukuki, siyasi ve sosyal belirginlikleri yadsınamaz (Neumark, 1948, s. 13).

Neumark, sosyal liberalizm çerçevesinde mali politika ilkelerini ve devlet müdahalesini formüle ederek kalıcı bir değer kazandırmıştır. 1930’larda “müdahale” terimi, devletin piyasa süreçlerine sistematik ve meşru bir şekilde müdahale etmesi anlamına gelmekteydi. Bu bağlamda, Neumark’ın vurguladığı üzere modern devletin belirli müdahalelerle yerine getirmesi gereken bazı temel görevleri vardır. Bununla birlikte, Neumark “Wirtschaftspolitische Ziele und ökonomische Wirklichkeit - Ekonomik Politika İdealleri ve Ekonomik Gerçeklik” başlıklı makalesinde, devlet müdahalesinin de bazı sınırlamalarının olduğu belirtilmiştir. Özellikle aşırı devlet kotası veya fiyat ve ücret esnekliği üzerindeki kısıtlamalar bu sınırlamalardan bazılarıdır. Neumark ayrıca, piyasa süreçlerini olumsuz etkileyen ve piyasa dinamiklerine aykırı “dirijistik” müdahalelere, yani devletin ekonomiye aşırı müdahalelerine dikkat çekmiştir (Neumark, 1956, s. 18-30).

Resim 2.1: Müdahaleci Devletin Ekonomik ve Mali Sorunları (1961)

Kaynak: Grossekkettler, 2013, s. 67

Neumark çalışmalarında, büyük ölçüde meşru müdahale ilkeleri üzerine odaklanmıştır. Bu odak, Neumark'ın 70. doğum günü anısına hazırlanan yayında ve 1961 yılında yayımlanan “Wirtschafts und Finanzprobleme des Interventions Staates - Müdahaleci Devletin Ekonomik ve Mali Sorunları” başlıklı deneme derlemesinde de açıkça görülmektedir. Bu derlemede Neumark, ekonomik düzenin ‘liberal’ bir yapıdan ‘müdahaleci’ bir yapıya nasıl dönüştüğünü ana tema olarak ele almıştır. Derlemeyi oluşturan makaleler üç ana gruba ayrılmaktadır: İlk dört makale temel olarak istikrar ve büyüme politikalarını, yani maliye politikasını ele alırken, bu makaleler müdahalecilik programının bir parçasını oluşturmaktadır. İkinci grupta yer alan dokuz makale, özellikle sistematik bir vergi politikası üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu makaleler, dağıtım veya maliye politikasının hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçladıklarında müdahaleci olarak nitelendirilebilirler. Üçüncü ve son grup, daha spesifik olarak sistematik müdahalecilik programını ve bu programın örneklerini ele alan çalışmalardan oluşmaktadır (Neumark, 1961b, s. 12-15).

Neumark maliye politikasına ilişkin makalelerinde; bütçe yönetiminin ilkeleri, mali ihtiyaçların karşılanması, sermaye oluşumu ve kullanımı, 1950’lerin sonlarına doğru maliye politikasının mevcut durumu ve sürünen enflasyon ile maliye politikası

arasındaki ilişki gibi konulara değinmiştir. Neumark, geçmişe dönük bir değerlendirme yaparak, devlet bütçesinin varidatla masraflar arasında bir denge arz etmesi gerekliliği kavramının zamanla kabul gördüğünü belirtmiştir. Ancak, bu denge kurma çabalarının her zaman başarılı olmadığını, hatta bazı durumlarda bütçe açıklarının oluşmasının kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır. Bütçe dengesi çoğu zaman bir prensip olarak kabul edilirken, pratikte bu denge genellikle göz ardı edilmiştir (Neumark, 1948, s. 15).

Makalelerin kronolojik olarak incelenmesi Neumark'ın 1950'lerin başından itibaren maliye politikasına başlangıçta ihtiyatla yaklaştığını, ancak zamanla bu politikayı daha kararlı bir şekilde savunduğunu ortaya koymaktadır. Bu evrimsel değişimin analizi, Neumark'ın ekonomik perspektiflerine ve devlet müdahalesine ilişkin yaklaşımlarının kavramsallaştırılmasında kritik bir öneme sahiptir.

Neumark'ın vergi politikaları üzerine yazdığı makaleler toplamda dokuz adettir. Bu makalelerin yedisi doğrudan vergilendirme üzerine detaylı incelemeleri içermektedir. Makalede birçok önemli konu ele alınmaktadır. İlk olarak, operasyonel olarak tanımlanabilen bir gelir kavramının vergilendirme amaçlarına nasıl adapte edilebileceği incelenmektedir. Aynı zamanda, vergi ilerlemesinin mekaniği ve etkileri üzerine bir analiz sunulmaktadır. Gelir üzerindeki vergi yükünün farklı kaynaklara göre nasıl değişiklik gösterebileceği konusundaki araştırmalar detaylandırılmıştır. Genel kamu gelirleri sistemi bağlamında vergilerin konumunu ve işlevselliğini inceleyen bölümler mevcuttur. Makale, vergilendirme yöntemlerinin nasıl sınıflandırılması gerektiğine dair metodolojik yaklaşımlar sunmaktadır. Ayrıca, vergilendirmenin temel doğası ve özellikleri üzerine kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır. Son olarak, ekonomik entegrasyonun bütçe ve vergi politikalarına olan etkisi analiz edilmiştir (Neumark, 1961b, s. 25-26).

Neumark'ın diğer iki makalesi, ulusal maliye bilimindeki yöntemlerin yanı sıra maliye politikasının uluslararası ilişkiler ve ulusal özellikler bağlamında nasıl ele alınması gerektiğini ve ayrıca, ulusal maliye politikaları arasındaki farklılıkları ayrıntılı bir şekilde incelemektedir. Örneğin, “Fransız maliye politikası” ile “İngiliz maliye politikası” arasındaki zıtlıklara değinilmiştir. Fransız maliye politikası, bu makalede “sağlam olmayan, kararsız ve mali açıdan dar görüşlü” olarak tanımlanmıştır. Bu değerlendirme, 1948 yılına kadar olan dönem için yapılmış olup, bu tespitin

günümüzdeki geçerliliği üzerinde tartışmalar bulunmaktadır. Bu gözlemler, ulusal maliye politikalarının tarihsel ve kültürel bağlamlarının, genel ekonomik politika yaklaşımları üzerinde ne kadar belirleyici olduğuna dair önemli bir perspektif sunmaktadır (Neumark, 1961b, s. 111).

Neumark'ın ekonomi teorisine olan yaklaşımında teorinin genelliği, merkezi bir konumdadır. Neumark, "iktisat teorisi" terimini maliye politikasının teorik temellerini ifade eden bir şekilde kullanmaktadır. Neumark için genel teori, belirli bir zaman ve mekâna özgü evrenselleşmiş bir kavram değildir. Ona göre genellik; belirli bir yer ve zaman diliminde, örneğin 18. yüzyıl Büyük Britanya ekonomisi gibi, geçerli olan tüm normal olguları açıklayabilen bir teoriyi tanımlamaktadır. Bu bakış açısında bir teorinin genelliği, mutlak zaman ve mekân bağımsızlığından çok, belirli bir dönem ve bölgeye özgü kapsayıcılığı ve açıklayıcılığı ile değerlendirilmektedir. Ancak burada önemli bir ayırım vardır. Eğer bir teori, yapısal değişiklikler sonucunda belirli bir dönemde hakim olan ekonomik süreçleri açıklayamaz hale gelirse, genellik vasfını yitirir. Bu yaklaşım, ekonomi teorisinin evrenselleşmiş bir doktrin olmaktan ziyade, dönemin ekonomik gerçekliklerine duyarlı bir yapıda olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bazı vergilendirme biçimleri çerçevesinde, mükelleflerin subjektif veya objektif durumlarına istinaden tanınan muafiyetler ve istisnalar, genellik ilkesinin ihlal edilme potansiyelini barındırmaktadır. Bu tür mali ayrıcalıkların uygulanması, yalnızca belirli bir amaca yönelik politikaların zorunluluğu halinde mübah sayılmaktadır (Neumark, 1969, s. 82).

Genellik kavramının tanımı tarihsel okulun etkilerini yansıtırken, bu tanımın evrenselliğe ne ölçüde uygun olduğu birçok araştırmacı tarafından tartışılmaktadır. Belirgin uygulama koşulları olan ve bu koşullar altında sürekli kendini doğrulayan bir teori, "genel" olarak adlandırılabilir. Bu yaklaşım, teorinin neden başarısız olduğunu - ister teorinin eksikliklerinden ister belirtilen koşulların karşılanmamış olmasından kaynaklansın- açıkça belirtilmektedir. Bunun ekonomi politikası açısından ne anlama geldiği somut bir örnekle açıklanabilir: Milton Friedman'ın (1912-2006) döviz kuru hipotezi, serbest döviz kurlarının bir para birimi alanının cari işlemler dengesinin eşitlenmesine yol açacağını öngörmektedir. Eğer şimdi kalıcı cari hesap dengesizlikleri gözlemleniyorsa, bunun nedeni ya bu hipotezin yanlış olması ya da ilgili döviz kurunun gerçekten serbest olmadığı şeklinde düşünülebilmektedir. Eğer ilk durum söz konusuysa, yeni bir döviz kuru hipotezine ihtiyaç duyulur; ikinci durumda

ekonomistler, daha esnek bir döviz kuru sistemini önermektedir (Grossekettler, 2013, s. 70-71).

Neumark'ın "genellik" kavramına yönelik yaklaşımı, teori ve gözlem arasındaki uyumsuzlukları çözümlemede sadece teorinin eleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Neumark, Klasik Ekonomi Teorisi'nin 18. yüzyıl İngiltere'sine özgü ekonomik olguları yüksek bir başarıyla açıkladığını kabul ederken, 20. yüzyıla gelindiğinde ise kartellerin artışı ve devlet sektörünün önem kazanması gibi faktörler nedeniyle bu Teori'nin piyasa ekonomilerini açıklamada yetersiz kaldığını ileri sürmüştür. Bu durum, ekonomi biliminin tarihsel ve toplumsal değişikliklere uyum sağlaması için sürekli olarak evrilmeye ve yeniden yapılandırmaya ihtiyaç duyduğunu vurgulamaktadır. Sistematik Müdahaleler Teorisi, bu yeni yaklaşımın öncülerindendir. Neumark'a göre maliye politikası teorisi, henüz tam anlamıyla oturmamış olsa da bu yeni teorik yapılanmanın temel bileşenlerinden biridir (Grossekettler, 2013, s. 71).

Walter Eucken (1891- 1950), ekonomik sistemlerin ve onların teorik alt yapılarının zaman içinde değişim geçirebileceğini kabul etmektedir. Ancak, Neumark'ın sunduğu teorik yapıdan ziyade, uygun bir ekonomik anayasanın, piyasanın işlevselliğini ve rekabetçiliğini koruma kapasitesine sahip olduğunu savunmaktadır. Burada "ekonomik anayasa" kavramı, bir ekonominin temel prensip ve kurallarını belirleyen yapıyı ifade etmektedir. Eucken'in bu yaklaşımı, "Ordoliberalizm" adlı öğretiye dayanmaktadır. Ordoliberalizm, liberal ekonomik düşüncenin bir varyantıdır ve ekonomik özgürlüklerin, devletin belirlediği çerçeve içinde rekabetçi bir ortamda sürdürülebilmesi gerektiğini ileri sürer. Bu, piyasanın tamamen serbest bırakılmasından ziyade devletin ekonomik yaşamda düzenleyici bir rol üstlenmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Eucken, sosyal piyasa ekonomisinin öncüsü olarak, bu düzenleyici rolün, kartel oluşumunu engellemek, rekabeti teşvik etmek ve tüketici haklarını korumak gibi ekonomik süreçleri ve sonuçları optimize etmek için gerekli olduğuna inanmaktadır. Bu bakış açısı, Neumark'ın yaklaşımına bir alternatif olarak görülebilir. İki düşünürün ekonomik teorilere farklı yaklaşımları, ekonomik düşüncede çeşitliliğin ve tartışmanın devam ettiğini göstermektedir (Eucken, 1952, s. 256).

Eucken ve Neumark, Federal Ekonomi Bakanlığı Bilimsel Danışma Kurulu'nda bir araya gelmişlerdi. Bu durum ekonomik düşüncede birleştirici bir etki meydana

gelmiştir. Her ne kadar temel düşünce yapıları ve yaklaşımları farklı olsa da ekonominin temel sorunlarına dikkat çekmek ve çözüm önermek konusunda birleşik bir tutum sergilemişlerdir. Modern ekonomi biliminde, Eucken ve Neumark'ın çalışmalarının izinden giden piyasa başarısızlığı teorisi, piyasanın kendi iç dinamikleriyle başa çıkamadığı durumları analiz etmek için bir araç olarak görülmektedir. Bu teori, piyasanın kendi kendini düzeltemediği durumlarda devletin veya başka bir otoritenin müdahalesinin gerekli olup olmadığını sorgulamaktadır. Eucken böylesi bir başarısızlık durumunda genel ekonomik yasaların revize edilerek piyasa dengesinin yeniden kurulmasını savunmuştur. Neumark ise sürekli ve özelleştirilmiş devlet müdahalelerinin bu tür başarısızlıkları önlemede daha etkili olduğunu belirtmiştir. Bu iki farklı yaklaşım, ekonomik düşüncede ne denli geniş bir yelpazede fikirlerin bulunduğunu gösterirken, her iki ekonomistin de piyasa mekanizmasının kusurlarını ve sınırlılıklarını tanıdığını göstermektedir (Eucken, 1952, s. 192)

“Zur Verkehrspolitik im Interventionsstaat der Gegenwart - Çağdaş MüdahaleciDevlette Ulaştırma Politikası Üzerine” adlı makale, müdahaleci programa örnek olarak verilebilir ve ulaştırma sektöründeki piyasa başarısızlığı konusuna geniş bir perspektif getirmektedir . Ulaştırma hizmetleri, örneğin otomobiller ve trenler, uygun yasal düzenlemeler olmadığında piyasada sorunlara yol açabilmektedir. Tek bir şirketin piyasada daha ucuza hizmet verme yeteneği olduğunda, diğer firmalara karşı haksız avantajlar elde edebilir. Eucken'e göre, bu gibi durumlarda altyapıyı işletmelerden ayırmak, örneğin ray alt yapısını tren şirketlerinden ayırmak, sağlıklı bir rekabet ortamı oluşturabilmektedir (Grossekettler, 2013, s. 73). Neumark ise, farklı ulaştırma türlerine farklılaştırılmış bir muamele yaklaşımını savunmaktadır. Bu farklılaştırma, her bir ulaştırma modunun tam bir “tarafsızlık” ile değil, ekonomik ve sosyal politikanın genel hedefleri doğrultusunda en verimli şekilde kullanılmasını hedeflemektedir. Bu yaklaşım, hangi durumlarda ekonomide politik hedeflerin en etkili şekilde gerçekleştirileceğini siyasi olarak tanımlamayı gerektirmektedir. Bu ideal duruma ulaşıldığında, sürekli ve süreç odaklı müdahaleler gereklidir. Ancak bu, idari kapasite ve kaynaklar açısından aşırı taleplere yol açabilecek bir yükümlülük oluşturmaktadır (Neumark, 1961b, s. 77). Dolayısıyla, Eucken ve Neumark'ın farklı yaklaşımları, piyasa başarısızlıklarına müdahale etme şekillerindeki temel felsefi

farklılıkları yansıtmakta ve ekonomi politika kararlarının alınmasında dikkate alınması gereken önemli bir boyutu ifade etmektedir.

Neumark'ın "Interventionistische und dirigistische Steuerpolitik -Müdahaleci ve Dirijist Vergi Politikası" başlıklı makalesi, müdahaleci politikanın özünü ve onun dirijist politika ile olan ilişkisini aydınlatan önemli bir yazıdır. Bu makalesinde Neumark, vergi politikasının detaylı bir analizi üzerinden müdahalecilik kavramının teorik ve tarihsel çerçevesini oluşturur. Bu bağlamda, Neumark'a göre, iktisadi faaliyetlerle maliye arasında her zaman sıkı münasebetler mevcuttur. Ancak bu münasebetlerin üzerinde yeterince durulmamıştır. Modern zamanlarda, devlet mali ekonomisinin ekonomik işlerin gidişatına çok daha sıkı bir şekilde bağlı olduğunu, vergi ve bütçe tedbirlerinin milli ekonomi açısından artan bir öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, kamu masraflarının milli gelirin önemli bir bölümünü oluşturduğunu, bu durumun ise ekonomi üzerinde belirgin etkiler oluşturduğunu ifade etmiştir (Neumark, 1948, s. 16). Bu perspektif, Neumark'ın 1952'de yayımlanan "Bütçe Yönetimi ve Mali İhtiyaçların Karşılanmasının İlkeleri ve Türleri" başlıklı eseri ile de paralellikler göstermektedir.

Neumark'ın vergi müdahaleciliği tanımı, modern ekonomik teorinin kritik yönlerini ele almaktadır. Ekonomik bağlamda tahsis; emek, sermaye, toprak vb. kaynakların toplumun ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda nasıl dağıtıldığına ilişkin süreçtir. Tahsis politikasının öne çıkardığı piyasa başarısızlıklarının nedenleri, özellikle kamu mallarının yetersizliği, doğal tekellikler ve monopolistik uygulamalardan kaynaklanan yapay dışlama etkileri olarak belirginleşmektedir. Öte yandan, istikrar politikası kapsamında, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği ve dengeli bir cari hesaplara beraber tam istihdamın ve parasal istikrarın garantisi vurgulamaktadır. İstikrar ve Büyüme Yasası, bu hedeflere daha somut bir çerçeve kazandırmıştır. Yeniden dağıtım politikası ise, toplumsal gelir ve servet eşitsizliklerinin eşitlikçi bir perspektiften ele alınarak azaltılması gerekliliğine odaklanmaktadır. Bu üçlü yapı, Neumark'ın ekonomik politika vizyonunun temelini oluşturmakta ve piyasa ekonomisinin sürdürülebilirliğine nasıl katkıda bulunabileceğini detaylı bir şekilde gözler önüne sermektedir (Neumark, 1961b, s. 281).

Neumark'ın “vergi dirijizmi” kavramıyla ele aldığı ana tema, ekonomi politikasının baskı gruplarının çıkarlarına hizmet edecek şekilde nasıl yönlendirildiğidir. Neumark, bu tip müdahalelerin genel refah veya sistematığı ilgilendirmeyen, yalnızca belirli baskı gruplarının çıkarlarına yönelik olduğunu vurgulamaktadır. Vergi yasalarının giderek daha karmaşık ve sistemsiz bir yapıya evrildiği, bu durumun da piyasa süreçlerini olumsuz etkilediği belirtilmektedir. Örneğin, makroekonomik olarak rasyonel bir temeli olmayan tarım ve kömür madenciliği sektörlerine tanınan özel muafiyetler ya da KDV oranlarındaki uyumsuzluklar bu bağlamda ele alınabilmektedir. Bu tür seçici müdahaleler, genellikle iyi örgütlenmiş baskı gruplarının özel çıkarlarını koruma amacını taşımaktadır. Bu yaklaşım, genel olarak piyasa ekonomisine ve onun sağlıklı işleyişine zarar verebilmekte, hatta genel refahı tehdit edebilmektedir. Dolayısıyla, Neumark'ın bu kritik değerlendirmesi, ekonomi politikasının genel refah hedeflerine uygun bir şekilde yürütülmesi gerekliliğini bir kez daha ön plana çıkarmaktadır (Neumark, 1961b, s. 287).

Özetlenecek olunursa, Neumark'ın analizine göre vergi müdahaleciliği, piyasa başarısızlıklarını giderme ve genel refah hedeflerini piyasa ile uyumlu bir şekilde gerçekleştirme amacını taşımaktadır. Bu yaklaşım, rasyonel vergi politikası ilkelerine uygun bir yöntem olarak kabul edilmektedir. Ancak vergi dirijizmi, piyasa süreçlerini bozucu etkiler doğurur ve temel vergi politikası ilkeleriyle çelişmektedir. 1952 yılında yayımladığı makalesinde Neumark, bu terimleri sadece vergi politikası bağlamında değil, aynı zamanda genel maliye politikasını da içerecek şekilde genişletmiştir. 1930'lar ve 1940'lar gibi erken dönemlerde, Neumark'ın bu terimlere yüklediği anlamlar geniş bir iktisatçı topluluğu tarafından kabul görmüştür. Ancak, günümüzde “müdahalecilik” terimi genellikle olumsuz bir anlam taşımakla birlikte, çoğunlukla Neumark'ın “dirijizm” olarak nitelendirdiği, sistematik olmayan ve genellikle baskı gruplarının çıkarlarına hizmet eden eylemlerle özdeşleştirilmektedir. Bu tarihsel ve terminolojik değişim, müdahalecilik ve dirijizmin karmaşıklığını ve zaman içindeki evrimini ortaya koymakta; bu da ekonomi politikası teorisi için önemli dersler sunmaktadır.

2.4. BÜTÇE TASARIMI VE MALİYE POLİTİKASININ EVRİMİ

Neumark, maliye ve iktisat teorilerinin, özellikle devlet liderleri ve maliye bakanlarına pratik eylem ilkeleri oluşturmak amacıyla, dini, ahlaki ve politik ideallerin etkisi altında geliştiğini vurgulamaktadır. Neumark'ın analizlerine göre, maliye bilimi, 18. yüzyıl ortalarında Fizyokrasi ile birlikte iktisat ilmi gibi evrilmeye başlamış, ancak Fizyokratların maliye bilimini kapsayan genel bir sistem oluşturmamıştır. Neumark, maliye ilminin, maliye politikasını aktif olarak yürüten kişilerle değil, mali konuların bilimsel ve objektif analizleriyle ilgilendiğini belirtirken, vergi mevzuatının sadece mali hedeflere değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal politikalara da hitap ettiğini vurgulamıştır (Neumark, 1948, s. 7-8). Bu çerçevede, Neumark'ın bütçe tasarımı ve maliye politikasının evrimi üzerine görüşleri, modern ekonomi politikalarının ve maliye teorilerinin anlaşılması için kritik bir öneme sahiptir. Neumark'ın erken dönemdeki bu teorik çerçeveleri ve analizleri, kariyerinin ilerleyen aşamalarında, özellikle “Finans Bilimi El Kitabı” adlı eseri, diğer akademik çalışmaların ve bu alandaki düşüncelerinin evrimini etkilemiştir. Doçentlik tezinde bütçe tasarımının temel sorunlarına yönelik ayrıntılı bir analiz gerçekleştiren Neumark, bu konuyu eserinin 1952 tarihli ikinci baskısında da ele alarak yeniden gündeme getirmiştir. Bu eser, doçentlik tezinin güncellenmiş bir versiyonunu temsil etmektedir. Yapılan güncellemeler arasında, istikrar politikasının konuya dahil edilmesi, kamu işletmeleriyle ilgili yeni yorumlar, bütçenin cari ve sermaye bütçesi olarak ikiye ayrılması, devlet varlıkları ve bunların değişimlerinin kayıt altına alınması ve kamu hizmetlerinin maliyetlerini belirleme çalışmalarında ortaya çıkan yeni gelişme eğilimleri öne çıkmaktadır. Ek olarak, 1966 yılında “Verein für Sozialpolitik - Sosyal Politika Derneği” tarafından “Planung in der Wirtschaft von heute - Günümüz Ekonomisinde Planlama” temasıyla düzenlenen konferansta Neumark'ın gerçekleştirdiği sunum literatürde dikkate alınan bir çalışmadır.

Global ölçekte, mali kuralların yasal zorunlulukları ile ilgili olarak, bütçe açıkları ve bütçe dengesi meselelerinin önemi genel bir kabul görmüştür. Ancak, uygulamada sıkı mali kuralların hükümetlerin mali faaliyetlerinde engel oluşturabildiği görülmüştür. Özellikle Avrupa Birliği ülkelerinin, İstikrar ve Büyüme Paketi kapsamındaki %3'lük bütçe açığı normuna uyum sağlamada karşılaştığı güçlükler, bu durumun bir göstergesi olarak ön plana çıkmıştır. Bu kuralın varlığı hem bütçenin dengelemesi hem de ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesi açısından önemli bir rol

oynamıştır (Neumark, 1948, s. 18). Bu bağlamda, Neumark ve John Maynard Keynes (1883-1946) gibi düşünürlerin maliye politikası ve bütçe yönetimi üzerine olan analizleri, özellikle ekonomik dengesizlikler ve bütçe açıkları ile mücadele bağlamında, hükümetlerin uygulamada karşılaştığı zorlukları anlamada kritik bir öneme sahiptir. Bu politikaların temelleri, büyük ölçüde İngiliz iktisatçı Keynes'in çalışmalarına dayanmaktadır. Keynes, özellikle 1936 yılındaki "İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi" adlı eserinde, Klasik ulusal ekonomistlerin bazı anahtar varsayımlarını sorgulamıştır. Bu eserde, Keynes, özel tasarrufların otomatik olarak sermaye piyasasına yönlendirilmesinin zorunlu olmadığını belirtirken, ekonomik dengesizlikleri düzeltebilme ve istihdam seviyelerini optimize edebilme kapasitesine sahip maliye politikasının önemini vurgulamıştır. Bu perspektif, modern maliye politikasının şekillenmesinde kritik bir rol oynamıştır (Keynes, 1936/2010, s. 107).

Resim 2.2: John Maynard Keynes (1883-1946)

Kaynak: Ulusal Portre Galerisi, Walter Stoneman, 1930

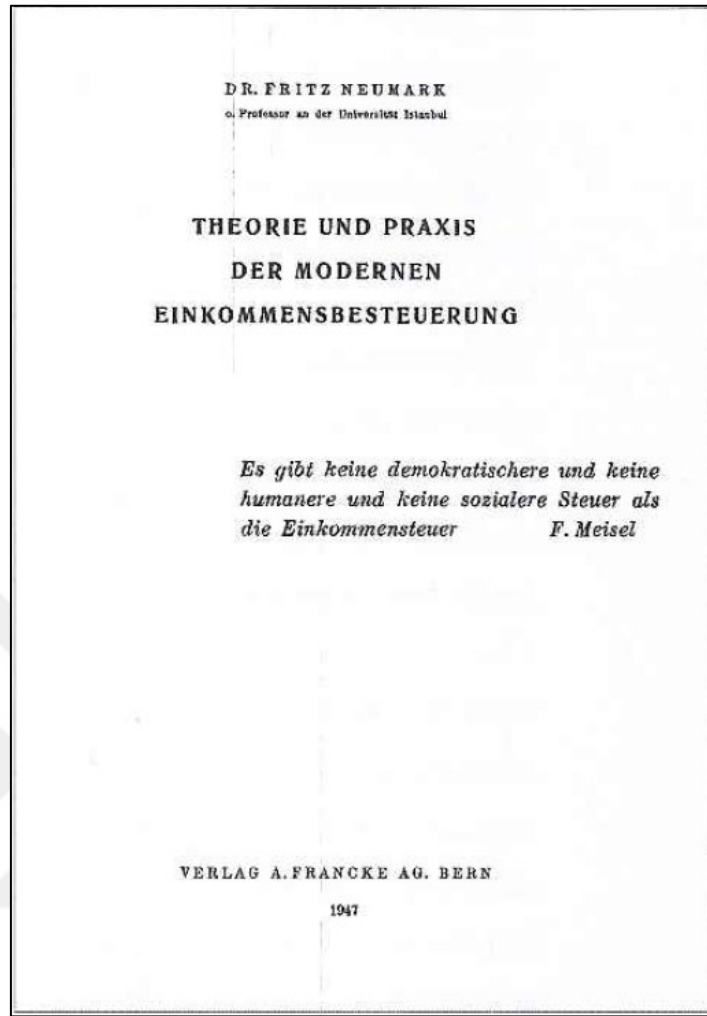
Devletteki koordinasyon eksikliğinin etkileri, ekonomik çalışmalarda sıkça ele alınmaktadır. Neumark, birçok iktisatçının yaptığı bir hatayı tekrarlayarak, ampirik çalışmaların ve uluslararası karşılaştırmaların konjonktür karşıtı politikalar hakkında nasıl bir değerlendirme sunacağını öngörememiştir (Grossekettler, 2008). Bunun sonucunda, maliye politikası ilkelerini ve rasyonel borç politikasının ilkelerini,

günümüzde eksik olarak değerlendirilen bir yaklaşımla ortaya koymuştur. Görüşleri, çalışmalarında istikrar ve büyüme yasasının çeşitli araçlarının nasıl uygulanması gerektiğine dair tavsiyeler şeklinde tezahür etmektedir. Neumark, enflasyonla mücadele gereksinimi olan bir maliye politikası konseptine vurgu yapmış ve vergilendirme ilkelerini detaylı olarak incelemiştir. Bu durum, iktisadi literatürde maliye politikası ve vergilendirme yaklaşımlarının ne kadar dinamik ve evrimsel olduğunu gösteren bir örnektir (Neumark, 1961b, s. 216-278).

Zamanla kazanılan deneyimlerin ışığında, Neumark'ın formüle ettiği bütçe ve vergi politikasına ilişkin ilkeler, teorik derinlik ve ampirik araştırmaların genişliği açısından hala ciddi tartışmaların konusu olmaya devam etmektedir. Bu durum, politikaları daha net değerlendirmek için kamuoyu ve medyaya kriterler sunulmakta ve böylece politikaların şeffaflığını ve hesap verebilirliği arttırılmaktadır. Ayrıca, bu tür ilkelerin anayasal olarak koruma altına alınması - örneğin Almanya'daki borç freni gibi mekanizmalar aracılığıyla - mahkemelere ve özellikle Anayasa Mahkemesi ve Sayıştay gibi yargı organlarına ekonomik açıdan mantıklı yorumlar yapabilme konusunda sağlam bir temel oluşturabilmektedir.

2.5. GELİR VERGİSİ: TEORİ, TARİH VE UYGULAMA ANALİZİ

Neumark, modern vergiciliğin iktisadi gelişmelerin vergi hasılatında hızlı ve güçlü bir şekilde hissedilmesine yol açan bir tarih ve tahsil tekniği kullandığını belirtmiştir. Vergilendirme şekillerinin de ekonomiye olan etkisini incelemiştir. (Neumark, 1948, s. 16). Bu perspektif, Neumark'ın 1947'de "Teori und Praxis der modernen Einkommensbesteuerung - Modern Gelir Vergilendirmesinin Teorisi ve Uygulaması" adlı eserinde ele aldığı, İstanbul'da profesörlük görevini sürdürdüğü dönemdeki modern gelir vergisine dair sunduğu kapsamlı bilgilerle de paralellik göstermektedir.

Resim 2.3: Fritz Neumark, Modern Gelir Vergilendirmesinin Teorisi ve Uygulaması Kitabı (1947)

Kaynak: Grossekkettler, 2013, s. 83

Hem gerçek kişiler (bireyler) için olan gelir vergisi hem de tüzel kişiler için olan kurumlar vergisi anlamında, Neumark'ın eserinin yayınlandığı tarihten bu yana gelir vergisinde önemli bir artış gözlemlenmiştir. Bu artış, söz konusu ülkelerdeki uygulamaların yanı sıra uluslararası alanda da kendini göstermiştir. Son altmış yılda, bu konudaki bilginin gelişimini ve evrimini özetleyen Neumark benzeri kapsamlı bir çalışmanın varlığı, önemli bir araştırma sorusu olarak ortaya çıkmıştır (Neumark, 1947, s. 272). Ancak böyle bir çalışmanın mevcut olmadığı gözlemlenmektedir. Bu durumun birçok nedeni olabilir. Literatürün genişlemesi ve bu kapsamlı literatürü tam olarak inceleyecek bir uzmanın olmamış olması en belirgin nedenlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Ek olarak, iktisat dalındaki kurumsal düzenlemelerin kapsamlı uluslararası karşılaştırmalarının azalması, genç akademisyenlerin bireysel olarak önemli katkılarda

bulunma potansiyelinin azalmasına yol açmış olabilir. Ancak, günümüz bilgi birikimi, Neumark'ın eserinin yayınlandığı döneme göre çok daha ileri seviyededir. Özellikle modern ekonometri ve bilgisayar teknolojisinin sunduğu imkanlar sayesinde, iktisatçılar teorik sorunları sadece teorik bir çerçevede değil, aynı zamanda ampirik yöntemlerle de ele alabilme kapasitesine kavuşmuşlardır. Bu nedenle, Neumark'ın eserinin günümüzde güncelliğini yitirdiği söylenebilir. Ancak, bu eser gelecekteki çalışmalarda ele alınacak olan sorunların zenginliğini ortaya koyma potansiyeline sahiptir (Grossekettler, 2013, s. 84).

Eserin içeriğini detaylı olarak incelemeden önce, onun tarihsel bağlamı ve önemi üzerinde durmak gerekmektedir. “Modern Gelir Vergilendirmesinin Teorisi ve Uygulaması” eseri, Neumark'ın habilitasyon danışmanı Wilhelm Gerloff'a ithaf edilmiştir. Neumark, Gerloff'u sadece bir dost olarak değil, aynı zamanda “karakter gücünün yaygın bir erdem olmadığı bir çağda kendini kanıtlamış bir kişi” olarak tanımlamaktadır (Neumark, 1947, s. 9). Bu ithaf, Gerloff'un, Nasyonal Sosyalistlerin Alman üniversitelerini, özellikle de Frankfurt Üniversitesi'ni ideolojik bir biçimde “eşitlemek” için aldığı önlemlere karşı gösterdiği direnişi anlatmaktadır (Hammerstein, 1989, s. 166). Bu bağlamda, Gerloff'un etik ve ahlaki duruşu, Neumark'ın eserinin değerini ve tarihsel önemini artıran bir faktör olarak görülebilmektedir. Gerloff'un cesur duruşu ve Neumark'ın ona yaptığı ithaf, eserin sadece teknik bir analiz olmanın ötesinde, dönemin ahlaki ve etik değerlerini yansıtan bir çalışma olduğunu belirtmektedir. Bu eser iki temel bölüme ayrılmış olup ilk bölümde, gelir vergisi teorisine yönelik temel konulara odaklanılmış, ikinci bölümde ise seçilmiş ülkelerin gelir vergisi uygulamaları ve bu uygulamaların uluslararası yapıları ele alınmıştır (Grossekettler, 2013, s. 85).

Birinci bölümün giriş kısmında, modern gelir vergisine ilişkin genel bir çerçeve ortaya konulmakta ve bu girişin devamında ise modern gelir vergisinin sınıflandırılması detaylıca ele alınmaktadır. Neumark'ın eserinde, “modern” gelir vergisi kavramının neyi ifade ettiği ve ekonomik tarihsel bağlamda bu kavramın neden yeni bir vergi biçimi olarak kabul gördüğü detaylandırılmıştır. Neumark, bu bölümde gelir vergisinin modern yorumunu tanımlayarak, bu vergi biçiminin ekonomik tarih boyunca nasıl şekillendiğine dair aydınlatıcı bilgiler sunmaktadır (Neumark, 1947, s. 114-115).

Neumark, ideal bir modern gelir vergisinin taşınması gereken karakteristik özellikleri ayrıntılı olarak ele almıştır. Buna göre, bu tür bir verginin, tüm gelir türlerini ve vatandaşların vergilendirilebilir tüm gelirlerini kapsamaması gerekmektedir. Net gelirin vergilendirilmesi, bu bağlamda, gelirle ilgili giderlerin düşülmesi ve zararların ileriye veya geriye taşınabilmesi şeklinde tanımlanır. Ayrıca, geçim düzeyi vergilendirmeden muaf tutulmalı, vergilendirilebilir gelirin sınırlandırılması, vergi mükelleflerinin ekonomik kapasitesi göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Neumark, vergi idaresinin vergi mükellefinin özel alanına girmesi gerektiğini belirtirken, bu durumun mükelleflerin vergilendirilebilir gelirin belirlenmesi sürecinde iş birliği yapma yükümlülüğünü beraberinde getirdiğini vurgulamıştır (Neumark, 1947, s. 126).

Neumark, vergi oranlarının yüksek ve artan olması gerektiğini vurgulayarak, bu verginin devletin toplam vergi gelirleri içerisinde önemli bir paya sahip olacağını belirtmiştir. Neumark'ın bu tanımı çerçevesinde, gelir vergisinin diğer vergilerden ayırt edici özelliği, verginin konusu, matrahı ve kaynağının aynı olmasıdır. Bu farklılık, özellikle gelir vergisi ile motorlu taşıtlar vergisi gibi diğer vergilerle karşılaştırıldığında daha belirgin hale gelmektedir. Motorlu taşıtlar vergisinde, vergilendirmenin konusu motorlu taşıtın sahipliği iken, matrahı ise genellikle motor kapasitesi veya aracın ağırlığı gibi farklı kriterlere dayanmaktadır. Bu, verginin konusunun ve matrahının olgusal olarak farklı olduğu anlamına gelmektedir. Ancak, gelir vergisinde bu üç kriter - konu, matrah ve kaynak - birbiriyle tam olarak örtüşmektedir (Neumark, 1947, s. 320-321). Bu husus, gelir vergisinin diğer vergi biçimlerinden ayırt edici bir özelliği olarak ön plana çıkmaktadır.

Modern gelir vergisinin 19. yüzyılda ilk olarak uygulamaya konulma girişimleri göz önüne alındığında, bu girişimlerin niçin tam anlamıyla başarılı olmadığını ve ancak 20. yüzyılda bu verginin tam potansiyeline ulaştığını Neumark beş temel nedene bağlamaktadır: İlk olarak, vergiye tabi gelirin doğru bir şekilde hesaplanması için ekonominin önemli bir kısmının bu hesaplama dahil olması esastır. Bazı araştırmalar, sanayileşmiş toplumlarda, özellikle kârın gelir şeklinde hesaplandığı alanlarda, bu durumun daha kolay gerçekleşebildiğini göstermektedir. Ancak, tarım ve zanaat temelli ekonomilerde, özellikle çiftçi ve zanaatkarların gelirlerinin hesaplanması, günümüzde bile bazı zorluklara neden olmaktadır. İkinci olarak, vergilendirilebilir gelirin sadece hukuken değil, aynı zamanda ekonomik olarak da doğru bir şekilde değerlendirilmesi

gerekmektedir. Bunun için de yolsuzluk riski düşük, yetkin bir vergi idaresinin olması şarttır. Üçüncü neden, devletin, vatandaşlarının devlet faaliyetlerini finanse etme anlayışını kabul etmesi ve bu faaliyetlerin genel olarak kamu yararına olduğuna inanmasıdır. Neumark'ın çalışmalarına göre, bu anlayışın Kuzey Avrupa ülkelerinde daha derin köklere sahip olabileceği belirtilmektedir. Vergi kavramının etimolojik kökenleri bile, bu farklı anlayışları yansıtmaktadır. Dördüncü olarak, devlet müdahaleciliğinin artan bir biçimde kabul görmesi gerekmektedir. Bu, devletin finansal ihtiyaçlarının ulusal ürünle orantılı olarak artmasını sağlamaktadır. Son olarak, devletin, kamu refahını desteklemek için artan mali gereksinimlere sahip olması gerekmektedir. Tarihsel verilere göre, savaş gibi olağanüstü durumlar, bu tür mali ihtiyaçları daha da belirgin hale getirmektedir. Bu beş temel gereksinimin 20. yüzyılda sanayileşmiş ülkelerde büyük ölçüde karşılandığını belirten Neumark, bu gelişmelerin gelir vergisinin tam anlamıyla başarılı bir şekilde uygulanmasının yolunu açtığını vurgulamaktadır (Grossekettler, 2013, s. 86-87).

Kitabın “teori” başlıklı kısmının üçten dokuza kadar olan paragraflarında, özel sorunlar üzerine yoğunlaşmıştır. Bu bölümde ele alınan sorunlarda ‘teori’ terimi iki farklı bağlamda kullanılmıştır. Birincisi hukuki bir anlamda; yani bir terimin mantıklı ve makul bir yorumunu ifade ederken, diğeri ise ampirik bir yaklaşımla, belirli olaylar arasındaki nedensel ve yanlışlanabilir ilişkileri tanımlamak için kullanılır. Hukuki bağlamda “teori”nin kullanımı, “gelir”in ne olduğunu ve nasıl sınırlandırılacağını tanımlayan yaklaşımlara işaret etmektedir. Örneğin, “kaynak teorisi” gelirin ne olduğunu belirlerken; “net varlık erişim teorisi”, gelirin sınırlandırılması konusunda bir açıklama getirmektedir. Ampirik bağlamda ise “teori”, ekonomik etkilerin ve sonuçların pratikteki tezahürlerini ele almaktadır. Bu bağlamda “döngüsel vergi politikası teorisi”, ekonominin yönlendirilmesinde gelir vergisi oranları ve vergiye tabi gelirin rollerini analiz etmektedir. Öte yandan, “verginin aktarılması teorisi” bir vergi yükünün başka bir yere ne zaman ve nasıl transfer edileceğini incelemektedir. Üçüncü paragrafta, gelir vergisi bağlamında “gelir” kavramının nasıl tanımlanması gerektiğine odaklanılmıştır. Literatürde bu konuda iki ana yaklaşım öne çıkar: “kaynak teorisi” ve “net varlık erişim teorisi”. Kaynak teorisi, gelirin sürekli ve düzenli olmasını esas alırken, tek seferlik olan gelirleri dikkate almaz. Bu yaklaşımda, rastgele ve tek seferlik olan gelirler, gerçek gelir olarak kabul edilmez. Buna karşın, net varlık erişim teorisi, bireyin ya da kurumun net

değerini artıran her geliri kapsamaktadır. Örneğin, piyango kazançları gibi tek seferlik ve beklenmedik gelirler, kaynak teorisine göre gelir kabul edilmezken; net varlık erişim teorisinde bu tür kazançlar da gelir unsuru olarak kabul edilmektedir. Bu iki teori arasındaki temel farklılık, gelirin vergilendirilmesi sürecinde hangi unsurların dikkate alınacağını ve hangi gelir kalemlerinin bu kapsamda değerlendirileceğini belirlemekte kritik bir role sahiptir. Neumark'ın çalışmasında, “gelir” kavramını sınırlama yöntemleri üzerine bir inceleme bulunmaktadır. Neumark, kaynak teorisi ve net varlık erişim teorisi gibi mevcut sınırlama yöntemlerinin artılarını ve eksilerini detaylı bir şekilde ele alıp, kendi gelir tanımını ortaya atmıştır. Bu tanım, vergi yükünün ekonomik performansa göre nasıl dağıtılması gerektiğini belirleyen “performans ilkesi”yle birlikte, devletten alınan hizmetlerin maliyetiyle orantılı olarak vergi yükünün nasıl paylaştırılması gerektiği anlamına gelen “eşdeğerlik ilkesi”ni de içermektedir (Neumark, 1947, s. 41). Neumark'ın bu tanımı, gelirin iki ana unsura dayanarak belirlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Birincisi, bireyin ulusal ürüne katkısı, ikincisi ise ekonomik varlığın mevcut ekonomik gücündeki artıştır. Neumark bu tanımla, bireyin ekonomik katkısı ve ulusal ürünün oluşumuna olan katılımı arasında bir denge kurmayı hedeflemektedir. Ayrıca, bireylerin devletten aldığı hizmetlerin, ulusal ürün oluşumuna olan katkılarıyla orantılı olarak vergilendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, pratikte geniş bir kabul görse de birçok devletin bu konuda genel bir tanıma yer vermemesi ve yerine “gelir” oluşturan kalemleri listelemeyi tercih etmeleri dikkat çekicidir. Beşinci paragrafta, emek ve sermaye gelirin nasıl vergilendirilmesi gerektiği tartışılmaktadır. Özellikle, asgari geçim seviyesi ve ilerleyen oranlar gözetilerek bireyin kişisel performansına göre verginin nasıl düzenlenebileceği üzerinde durulmaktadır. Bu durum, kişisel gelirin kaynağına ve miktarına bağlı olarak vergi yükünün değiştirilebileceği bir mekanizmayı işaret etmektedir. Yani, gelirin miktarı ve türü, vergi yükünü etkileyecek ve bu da performansla orantılı bir vergi yükü oluşturmayı sağlayacaktır. Altıncı paragraf, gelir vergisinin farklı ülkelerdeki mali önemine ve bu verginin sadece gelir toplama amaçlı olmayıp, aynı zamanda ekonomik ve toplumsal hedeflere ulaşmada etkin bir araç olabileceğini tartışmaktadır. Neumark, gelir vergisinin, performans esaslı vergilendirme dışında da ekonomik yeniden dağıtım gibi farklı sosyo-ekonomik amaçlar için de kullanılabileceğini belirtmektedir. Müdahalecilik çağında özellikle, gelir vergisinin ekonomik süreçleri yönlendirme potansiyeline sahip güçlü bir araç olduğuna

vurgu yapılmaktadır. Yedinci paragraf ise, gelir vergisinin uygulanabilirliği ve etkinliği konusunda değerlendirme ve anket teknolojisinin rolünü ele almaktadır. Bu teknolojiler, vergi politikalarının etkinliğini ölçmede ve toplumun farklı kesimlerinin bu politikalara verdiği tepkiyi anlamada kritik bir rol oynamaktadır. Ampirik finansal teorinin evrimi bağlamında, sekizinci ve dokuzuncu paragrafların sunduğu bilgiler büyük bir önem taşımaktadır. Sekizinci paragraf, ekonomik süreçlerle olan gelir vergisi etkileşimini incelemektedir. Özellikle Neumark'ın bu konudaki yaklaşımına göre, vergi politikaları ekonomik durumun dinamikleriyle uyumlu olmalıdır. Bu, politikaların sadece sabit kurallara bağlı kalmayıp, ekonomik değişkenlere de cevap verebilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Bu yaklaşım, vergi politikalarının sadece sabit kurallarla değil, aynı zamanda ekonomik gerçekliklerle de uyumlu olması gerektiğini vurgulamaktadır. Öte yandan, dokuzuncu paragrafta ise, gelir vergisinin bir yük olarak nasıl ve ne zaman aktarılacağına odaklanmaktadır. Böylelikle, gelir vergisinin ekonomik yükünün son tüketicilere, yatırımcılara veya diğer ekonomik aktörlere nasıl yansıtılacağına ilişkin temel bir meseleyi gündeme getirmektedir. Aktarımın ne zaman gerçekleşeceği ve hangi şartlarda uygun olduğu, ekonomik etkinlik ve adil bir vergilendirme sisteminin sağlanmasında kritik bir öneme sahiptir. Bu iki paragraf, gelir vergisinin ekonomi üzerindeki etkilerini ve bu etkilerin nasıl yönetilmesi gerektiğini inceleyerek, vergi politikalarının ampirik finansal teoriyle nasıl birleştirilebileceğine dair bir perspektif sunmaktadır (Dikmen, 1945, s. 96 – 110)

Neumark'ın çalışmasında, gelir vergisinin aktarılabilirliği üzerine dönemin teorik argümanları detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Yazar teorik savları inceledikten sonra, belirli ekonomik koşulların veya senaryoların ampirik çalışmalarının bu sorunun kesin yanıtını bulmada kritik öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Ancak bu tür ampirik analizlerin, Neumark'ın çalışmasının yapıldığı dönemde gerçekleştirilmesi pratikte mümkün değildir.

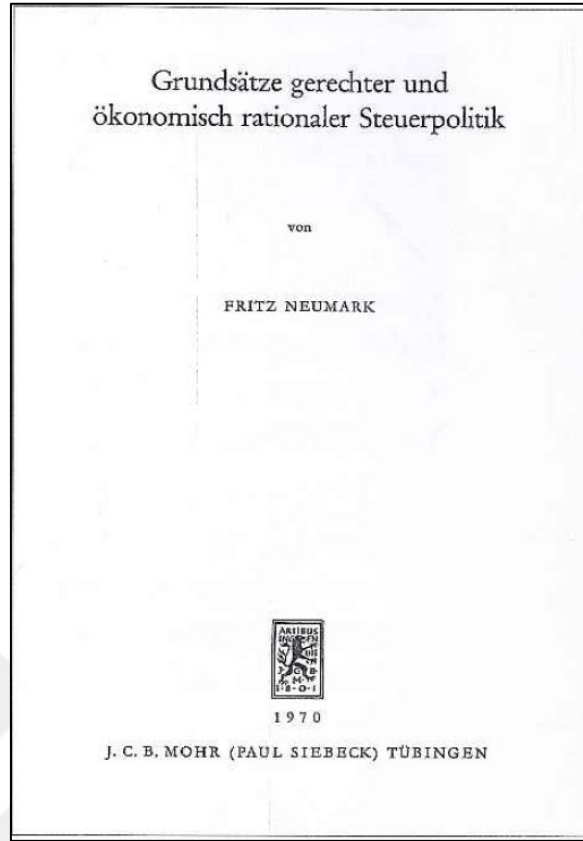
Kitabın ikinci bölümü, 1940'ların sonlarına odaklanarak belirli ülkelerdeki gelir vergisi uygulamalarını incelemektedir. Bu kısım, başlıca ülkelere göre sınıflandırılmış ve her bir ülkenin gelir vergisi uygulamalarını incelerken tarihsel bir perspektif sunmuştur. İngilizce konuşulan ülkeler, Almanya, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri üzerine odaklanan bölümler, ilgili ülkelerin gelir vergisi tarihiyle başlamaktadır. Bu tarihsel yaklaşım, konunun geniş bir okuyucu kitlesi için zamanla

geçerliliğini korumasına olanak tanımaktadır. Diğer ülkelerin gelir vergisi uygulamalarına genel bir bakışın sunulduğu kısımda ise, o dönemin gelişmekte olan ülkeleri, örneğin Türkiye üzerindeki özel meselelere değinilmektedir (Grossekettler, 2013, s. 88-91).

2.6. VERGİLENDİRME PRENSİPLERİ VE RASYONEL VERGİ SİSTEMİ TASARIMI

Fritz Neumark, vergilendirme prensipleri ve rasyonel vergi sistem tasarımı üzerine analizler yaparak, bu alandaki literatüre önemli katkılarda bulunmuştur. Neumark, vergi politikalarının ve devlet müdahalesinin sosyal ve ekonomik yapı üzerindeki etkilerini ele alırken, vergi yükünün ve devlet müdahalesinin ekonomik yaşam ve sermaye oluşumu üzerindeki etkilerini de vurgulamıştır. Ayrıca, devletin vergi gelirlerini nasıl kullandığı ve bu kullanımın ekonomik hayat üzerindeki etkileri üzerine analizler yapmıştır. Neumark, vergi yükünün ve devletin ekonomik yaşama müdahalesinin, ekonomik gelişmeyi ve sermaye oluşumunu nasıl etkileyebileceğini bir şekilde incelemiştir. Bu bağlamda, Neumark'ın vergilendirme prensipleri ve rasyonel vergi sistem tasarımı üzerine düşünceleri, modern vergi sistemlerinin tasarımı ve uygulanması açısından önemli bir rehber niteliği taşımaktadır. Özellikle globalleşen bir dünyada, ulusal ekonomilerin karmaşıklığı ve çeşitliliği göz önüne alındığında, vergi politikalarının ve sistemlerinin, ekonomik büyüme, adalet ve verimlilik ilkeleri doğrultusunda nasıl şekillendirilmesi gerektiği konusunda ayrıca bir öneme sahiptir. Neumark'ın analizleri, vergi sistemlerinin sadece ekonomik verimliliği değil, aynı zamanda sosyal adaleti de gözetmesi gerektiğini vurgular. Bireyler ve işletmeler üzerindeki vergi yükünün adil bir şekilde dağıtılmasını ve vergi mükelleflerinin eşit olarak muamele görmesini sağlamayı amaçlamaktadır (Neumark, 1948, s. 3-4).

Neumark, "Einkommensteuerbuch - Gelir Vergisi Kitabı" adlı eserinde bireysel bir vergi tasarımının dinamiklerini ele almıştır. Ancak, diğer yayınlarda da bir ülke için vergi sisteminin nasıl kurgulanması gerektiği üzerine analizler yapmıştır (Andel, 1980). Özellikle "Grundsätze gerechter und ökonomisch rationaler Steuerpolitik - Adil ve Ekonomik Açıdan Rasyonel Vergi Politikasının İlkeleri" başlıklı çalışması, bu alanda öne çıkan çalışmalarındandır (Neumark, 1970, s. 2)

Resim 2.4: Adil ve Ekonomik Açıdan Rasyonel Vergi Politikasının İlkeleri (1970)

Kaynak: Grossekkettler, 2013, s. 93

Vergilendirme prensipleri konusunda yapılan analizler, bireysel vergi tasarımı önerilerinden çok daha kapsamlı değer yargıları içermektedir. Modern demokrasilerde, bu değer yargılarının çoğu genel kabul görmektedir. Bu bağlamda, Neumark, vergilendirme prensiplerinin mevcut finansal, ekonomik ve sosyal politika işlevlerine uygun olması ve teknik olarak rasyonel bir yapıda olması gerektiğini belirtmiştir.

Bu varsayımlar arasında çeşitli açılardan uyumsuzluklar bulunabilmektedir. Neumark'ın belirttiğine göre, bu varsayımları göz önünde bulundurabilmek için; genel bir gelir vergisi, kurumlar vergisi, genel servet vergisi, genel tüketim vergisi olarak tasarlanmış katma değer vergisi ve bir miras vergisi olmak üzere beş vergiyi içeren bir vergi sistemine ihtiyaç duyulmaktadır (Neumark, 1970, s. 390).

Ayrıca, maliyet temelli zorunlu yükümlülükler olarak bilinen bazı unsurlar da vergi kategorisine dahil edilerek petrol, taşıt vergisi, ticaret ve emlak vergisiyle paralel bir şekilde düzenlenmiştir. Bu, varsayımları temel alarak oluşturulabilecek rasyonel bir

vergi sisteminin çerçevesini tanımlamaktadır. Eğer bu varsayımların halka sunulduğu ve günümüzdeki çevre koruma talepleri kadar geniş bir kabul görüldüğü kabul edilecek olursa sadece kamu yararını öncelikli kılan yetkililer için değil, seçilmeyi amaçlayan siyasetçiler için de rasyonel bir vergi sisteminin uygulanmasını teşvik edici bir faktör oluşturmaktadır (Grossekettler, 2013, s. 96).

Neumark'ın vergilendirme varsayımları, günümüz finans biliminde sıkça ele alınan konular arasında yer almamaktadır. Asıl odak noktası, mevcut vergilerin nasıl reforme edileceği, mükelleflerin ekonomik zarara yol açan tepkilerinin nasıl engelleneceği ve hangi vergilerin doğası gereği zararlı olduğunun belirlenmesidir. Refah teorisinin ana hedefi göz önünde bulundurulduğunda, belirgin bir kural ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, bir vergi belirlenirken vergilenmeyen bölgelere kaçışı sınırlamak için mümkün olduğunca geniş bir hesaplama temeli benimsenmelidir. Geniş hesap temelleri kullanıldığında vergi oranlarını daha düşük seviyelerde tutmak mümkün hale gelmekte ve kaçışı teşvik eden durumları azaltmaktadır.

2.7. FRİTZ NEUMARK PERSPEKTİFİNDEN ALMANYA'DA SOSYAL LİBERAL EKONOMİK YAKLAŞIMLAR

Neumark'ın iktisat bilimi üzerindeki etkisi ve teori tarihindeki konumu, onun spesifik bir teoremiyle öne çıkıp çıkmadığına dair tartışmalara sebep olmuştur. Helge Peukert (1956 -) bu konuda herhangi bir özgün teoremle Neumark'ın teori tarihine katkıda bulunmadığını ifade ederken, Herbert Timm (1911-1987) onun herhangi bir okul kurmadığına işaret etmektedir (Peukert, 1999, s. 500; Timm, 1981, s. 27). Ancak, Neumark'ın bütçe ve vergi politikası ilkeleri, Walter Eucken'in "Ekonomi Politikası İlkeleri" ile paralel bir şekilde değerlendirilmiştir (Eucken, 1952, s. 115).

Neumark ve Eucken'in ilkelerinin birbiriyle olan ilişkisini ve bu ilkelerin geliştirilme ihtiyacı incelenecek olursa, Neumark'ın ilkeleri finans politikasına odaklanırken, Eucken'ın ilkeleri temel olarak ekonomi politikasıyla ilişkilidir. Eucken ve Neumark'ın yaklaşımları, içerik açısından birbirlerini tamamlamaktadır. Düzenleme politikası temel yaklaşımlarında da benzer bir tamamlayıcılık gözlemlenmektedir. Eucken, önceden de belirtildiği üzere, Ordo-liberalizmin kurucularından biridir. Neumark ise, sosyal liberal bir yaklaşımın temsilcisi olarak kabul edilmektedir. "Ordo-liberal" terimi, ulusal ekonomi uzmanı Walter Eucken, hukuk bilim adamı Franz Böhm

ve “Freiburg Okulu”nun diğer üyeleri ile ulusal ekonomist Alfred Müller-Armack (1901-1978) etrafında toplanan “Köln Okulu”nun üyelerini tanımlamak için kullanılmaktadır (Grossekettler, 2013, s. 125-126).

Eucken, doktora ve yeterlilik çalışmalarını Berlin’de tamamlamıştır. 1925-1927 yılları arasında Tübingen’de İktisat Profesörü olarak çalışmış ve daha sonra Freiburg’da bu görevine devam etmiştir. Böhm, eğitimi tamamladıktan sonra Reich Ekonomi Bakanlığı’nda Kartel Raportörü olarak Paul Josten (1883-1974) ’un yanında görev almıştır. Josten 1949’da Alman rekabet kısıtlamalarına yönelik bir yasa tasarısı sunarken, Böhm 1955’te başka bir tasarı sunmuştur. Böhm, 1931’de Freiburg’a dönmüş ve burada doktora ve yeterlilik çalışmalarını tamamlamıştır. Aynı dönemde Eucken ile iş birliği içerisinde bulunmuştur. Nazi Partisi, Böhm’un Yahudilere yönelik zulme karşı olan duruşu nedeniyle onun öğretme yetkisini geri almıştır. Savaşın ardından Freiburg’da profesörlük görevine başlamış ve 1946’da Goethe Üniversitesi’nden gelen bir teklifi kabul ederek 1948/49 döneminde bu üniversitenin rektörlüğünü üstlenmiştir. Böhm, 1945’ten itibaren Almanya Hristiyan Demokrat Birliği’nin üyesi olmuş ayrıca 1953-1965 yılları arasında Federal Meclis’te görev yaparak, mecliste özellikle rekabet ve tazminat konularında çalışmalarda bulunmuştur (Walter Eucken Institut, 2023).

Müller-Armack, Köln Üniversitesi’nde doktora ve yeterlilik çalışmalarını tamamladıktan sonra 1940’ta Münster Üniversitesi’ndeki bir iktisat kürsüsüne atanmıştır. Burada 1947’de “Wirtschaftslenkung und Marktwirtschaft - Ekonomik Yönetişim ve Piyasa Ekonomisi” adlı kitabını yayımlamıştır (Armack, 1990, s. 12) . Bu kitapta “Sosyal Pazar Ekonomisi” terimi ilk kez kullanılmıştır. Daha sonra Federal Ekonomi Bakanı olacak Ludwig Erhard (1897-1977) ile iş birliğine başlanmıştır. 1941’de Erhard, Müller-Armack (1901-1978) tarafından kurulan “Forschungsstelle für Allgemeine und Textile Marktwirtschaft - Genel ve Tekstil Piyasası Ekonomisi Araştırma Merkezi”nin açılış törenine katılmıştır. 1950’de Müller-Armack, Köln’e bir daveti kabul etmiş, 1952’de Federal Ekonomi Bakanlığı’nın Temel Prensipler Bölümü’nün başkanı olmuş ve 1958’de devlet sekreteri unvanını almıştır (Grossekettler, 2013, s. 130).

Resim 2.5: Ludwig Erhard (1897-1977) (solda) ve Alfred Müller-Armack (1901-1978) (sağda)

Kaynak: Grossekkettler, 2013, s. 131

Ludwig Erhard, kendisini Ordo-liberal bir yaklaşımla tanımlamış, Freiburg ve Köln Okullarının üyelerinden danışmanlık almayı stratejik bir önemde görmüştür. Bu üyeler, Federal Ekonomi Bakanlığı'nın Bilimsel Danışma Kurulu'na da katılmıştır. "Freiburglular", Eucken'in ilke ve prensiplerine uygun, güçsüz ve işlevsel bir pazar ekonomisinin garantisi olacak bir ekonomik anayasa için hukukçular ve ulusal ekonomistler arasında ortak bir arayışı desteklemişlerdir. Eucken, bu prensipleri "Grundsätze der Wirtschaftspolitik - Ekonomi Politikasının İlkeleri" adlı kitabında açıklamış, ancak kitap 1952'de ölümünden sonra yayımlanmıştır. Bu akademik çevre için rekabet kısıtlamalarını dengeleyen bir yasa tasarısının mevcudiyeti kritik bir öneme sahiptir. Müller-Armack ayrıca sosyal ve ekonomik politikanın gerekliliğini de vurgulamıştır. Ordo-liberalizm, 1960'ların ortalarına kadar - ve daha sonra yeniden birleşme sırasında - Alman ekonomi politikasına güçlü bir etkisi olmuş ve birçok iktisatçının eğitimini etkilemiştir. Ordo-liberalizm, uluslararası çerçevede, özellikle Anglo-Sakson toplulukları tarafından yeterince değerlendirilmemiş ve Neoliberalizmin bir çeşidi olarak algılanmıştır (Eucken, 1952, s. 127- 130)

Grossekettler'in 2010'da yayınladığı çalışmaya göre Eucken'ın Ekonomi Politikası İlkeleri dört bölümden oluşmaktadır. Eucken, (3) ve (4) numaralı ilke gruplarının açıklamalarını henüz kesinleşmemiş olarak değerlendirmiştir. Bu ilkeler:

– Temel İlkeler

- Rekabetçi fiyat arayışının temel ilkesi
- Fiyat istikrarının önceliği ilkesi
- Piyasaların açık tutulması ilkesi
- Özel mülkiyetin, tasarımların gücünün tahsis aracı olarak tercih edilmesi ilkesi
- Sözleşme özgürlüğünün rekabetçi bir şekilde kullanılması ilkesi
- Sorumluluk sınırlamalarının önlenmesi ve tasarımların gücü ile sorumluluk arasındaki birliğin ilkesi
- Ekonomi politikasının öngörülebilirlik ve süreklilik ilkesi

– Düzenleyici İlkeler

- Piyasa gücünün sınırlanması ve düzeltilmesi ilkesi
- Yatırım etkilerini göz önünde bulundurarak gelir dağılımının adalet odaklı düzeltilmesi ilkesi
- Dışsal etkilerin düzeltilmesi ilkesi
- Anormal arz tepkilerinin düzeltilmesi ilkesi

– Potansiyel Tamamlayıcı İlkeler

- Punctualizmin (belirli bir konuya odaklanmanın) önlenmesi ve rekabet düzeni, yasama, yargılama ve yönetimin entegrasyonu ilkesi
- Konjonktürel önlemler konusunda ihtiyat ilkesi
- Kendi kendine yardım ilkesi

– Devlet Politikası İlkeleri

- İlgi gruplarının gücünün sınırlandırılması ilkesi
- Yeni görevlerin üstlenilmesinde sürecin önceliği ilkesiyle birlikte yardımcılık prensibinin dikkate alınması ilkesi

Karl Schiller (1911-1994), sosyal liberalizmin “Sozialliberalismus” bilimsel ve politik arenada öne çıkan temsilcilerinden biridir ve bu hareketin öncülerindendir. Schiller, Frankfurt’ta ekonomi eğitimi almış, Heidelberg’de doktorasını tamamlamış ve Kiel’de doçent olmuştur. Savaş görevinin ardından 1947’de Hamburg’da Ordinaryüs profesör olmuş, 1956’dan 1958’e kadar Hamburg Üniversitesi’nin rektörlüğünü yapmıştır. 1948’den 1966’ya kadar Ekonomi Danışma Kurulu’nda yer almıştır. 1948’den itibaren Almanya Sosyal Demokrat Partisi’nin bir üyesi olarak, Schiller bu partiyi serbest piyasa ekonomisiyle nasıl uzlaştırılacağı konusunda önemli katkılarda bulunmuştur. 1966’da Almanya Ekonomi Bakanı, 1971’de ise Maliye Bakanı olmuştur. Ancak 1972’de finans ve para politikası konusundaki kabine içi anlaşmazlıklar nedeniyle her iki görevinden de istifa etmiştir (Whitney, 1994).

Schiller, Eucken tarafından oluşturulan rekabetçi “Freiburger Imperativ” ile “Keynesyen perspektifi”, “Konserte Eylem” olarak adlandırdığı bir yaklaşımla küresel bir yönetim çerçevesinde bütünleştirmeyi hedeflemiştir. Bu yaklaşımın bir yansıması olarak 1967’de “İstikrar ve Büyüme Kanunu”nu oluşturmuştur. Ekonomi politikasının sosyal liberal ilkesi, devletin piyasa süreçlerine müdahalesi için ikna edici gerekçeler talep eden “Mümkün olduğunca rekabet, gerektiği kadar planlama” yaklaşımını esas almaktadır. Neumark, bu ilkeyi bütçe ve vergilendirme prensipleriyle finansal alanda tamamlamış ve böylece sosyal liberal bir ekonomik düzenin konturlarını belirginleştirmiştir. Schiller ile konjonktür politikası ve İstikrar ve Büyüme Kanunu konularında aynı fikirleri taşımaktadır. 1970’lerin ortalarına kadar Almanya’da Ordo-liberalizmi ve Sosyal-liberalizmi temsil eden iki bilimsel ekol, aynı zamanda politik olarak da etkiliydi; bu ayrımın temelinde iki ana faktör bulunmaktadır. İlk olarak, teorik nitelikteki fikir ayrılıkları mevcuttu; çünkü piyasa başarısızlığının teorisi henüz bugünkü seviyeye ulaşmamıştı ve bu süre zarfında konjonktür politikasıyla ilgili deneyimler de eksikti. Ayrıca, empirik bilimin aydınlatığından öteye geçen konularda da fikir ayrılıkları bulunmaktaydı. Bunlar değer yargılarına dayanan konularla ilgiliydi.

Gelir, servet dağılımı ve sosyal politikaya dair temel yaklaşımlar örneğin, kendi kendine yardımın teşviki ile devlet destekli temel hizmet sağlama yaklaşımları bu kapsamda yer almaktadır (Grossekettler, 2013, s. 135).

2.8. EKONOMİK REFAH KAVRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Fritz Neumark'ın rektörlük dönemine ait konuşmaları, onun multidisipliner (farklı alanlarda uzmanlaşmış) bir altyapıya sahip olduğunu göstermekle kalmaz, aynı zamanda ekonomik kararların nasıl alındığı, bilgi akışının nasıl yönlendirildiği ve eylemler için teşviklerin nasıl belirlendiği konularında düzenleyici politikaların kritik rolüne de vurgu yapmaktadır. Düzenleyici politika terimi, Alman iktisatçılar tarafından, ekonomik kararların alındığı, bilgi akışının yönetildiği ve eylemler için teşviklerin belirlendiği tüm yasal düzenlemelerin bütününe ifade etmek üzere kullanılmaktadır. “Rekabetin Kısıtlanmasına Karşı Kanun”, piyasa rekabetini koruma amacını güderken; muhasebe standartları, şirketlerin finansal raporlama süreçlerini düzenleyerek yatırımcıların doğru ve tutarlı bilgilere erişimini sağlamaktadır. Bu tür düzenleyici politikalar, ekonomik kararları ve bilgi akışının yönetimini etkileyerek, ekonomik anayasa ve ekonomik düzenin oluşumunda kritik bir rol oynamaktadır. Düzenleyici politikaların tarihsel birikimi, ekonomik anayasayı oluştururken; bu anayasa ve ilgili uygulamaların bütünü, ekonomik düzeni meydana getirmektedir (Grossekettler, 2013, s. 48).

Neumark'ın konuşmaları, sadece geniş kapsamlı edebiyat eğitimi ve iktisat teorisi bilgisinin bir yansıması olmakla kalmayıp, aynı zamanda düzenleyici politika konusunda kritik bir öneme sahiptir. Bu konuşmalar, Neumark'ın bu alandaki anlayışını ve sektörel düzenlemelerin toplam ekonomik performans üzerindeki etkilerine dair görüşlerini ortaya koymaktadır.

1954'te Neumark, “Modern Romanın Aynasında Ekonomik Sorunlar” başlıklı bir açılış konuşması yapmıştır. Neumark, bu konuşmasına sanayi öncesi dönemde ekonominin edebiyatta neredeyse hiçbir yer bulamadığına değinerek başlamıştır. Konuşmasının ilerleyen kısımlarında Neumark, Amerikan, Alman, İngiliz ve Fransız edebiyatına genel bir bakış sunmaktadır. Erken kapitalizm döneminde ve Sanayi Devrimi sonrasında girişimcilerin edebiyatın merkezine yerleştiğini, fakat beraberinde sosyal sorunların da edebiyatta temsil bulduğunu belirtir ve bu bağlamda Gustav

Freytag (1816-1895)'in "Soll und Haben - Borçlar ve Krediler" (1855), Thomas Mann (1875-1955)'in "Buddenbrooks - Buddenbrook Ailesi" (1901) ve Charles Dickens (1812-1870)'in "Oliver Twist" (1838) gibi eserleri örnek olarak almaktadır (Grossekettler, 2013, s. 49). Neumark, 1954 yılındaki rektörlük konuşmasını şu şekilde aktarmıştır (Neumark, 1982/2017, s. 241):

"Mamafih rektörlüğün bir avantajı vardı; rektörlüğüm esnasında meraklarımdan birini yeniden ele alarak, şu andaki branşım olan iktisat bilimiyle bir zamanlar çok ilgilenmiş olduğum edebiyat ilmini birleştirmeyi deneme fırsatını elde ettim. Bu vesileyle 1954 yılında rektörlük konuşmam için pek alışılmış olmayan bir davranışla 'Çağdaş Romanın Aynasında Ekonomik Sorunlar' konusunu seçtim. Bu konuşma kitap halinde yayımlandıktan sonra bir nüshasını, *Buddenbrooks*'a da ayrıntılı biçimde değinmiş olduğumdan Thomass Mann'a gönderdim. Bunun üzerine yazar bana Kilchberg'ten 10 Ocak 1955 tarihli el yazısıyca yazılmış, uzun bir mektup yolladı. Thomas Mann, mektubunun başında da açıkça ifade ettiği gibi kendisinin çok meşhur olan Schiller'ı anma nutku ile meşguldü. Bu nutku daha sonra Stuttgart'ta okudu, ben de seyirciler arasındaydım. ... şu cümleleri duyduğumda kulaklarıma inanmadım. 'Müsbet bilim ve teknik dallarındaki bu fevkalade gelişmelere rağmen insan, karanlıklaşıma, zihni ve ahlaki geriye dönüş ve kültürün hızla gerilemesi gibi bir hisse kapılıyor, ki bütün bunlar aptallıktan sarhoş bir insanlığın teknik ve spor dallarındaki sansasyonel rekorları gürültüyle ilan edilirken, artık irade dışı olmayan bir çöküşe doğru sarsak adımlarla yaklaşması gibi çirkin bir görünüm doğurmakta.'

Resim 2.6: Thomas Mann (1875-1955), Almanya, Savaş Öncesi

Kaynak: Holocaust Encyclopedia

Bu eserlerde, bireylerin ve ahlaki değerlerin hem ekonomik gelişmelerden hem de sosyal meselelerden sorumlu tutulduğunu, fakat sistem veya yapısal şartlar konusunda eleştiriye yer verilmediğini gözlemlemektedir. Ancak, Neumark'a göre, bu

durum değişiklik göstermeye başlamıştır. Graham Greene (1904-1991)'in 1935 yılındaki “England Made Me - İngiltere Beni Yarattı” ve Hans Fallada'nın 1932 yılındaki (1893-1947) ‘Kleiner Mann, was nun? - Küçük Adam Ne Oldu Sana?’ gibi eserlerde ileri kapitalizmin ve finans sektörünün sorgulandığına dikkat çekmektedir. John Steinbeck (1902-1968)'in 1939 yılındaki “The Grapes of Wrath - Gazap Üzümleri” eserinde bu değişimi görmek mümkündür. Bu edebi eserlerde ekonomik ve sosyal meselelerin nasıl işlendiğini göz önünde bulundurarak, Neumark modern ekonomi ve toplum arasındaki etkileşimin önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Neumark ekonomik özgürlüklerin sosyal gerilimlere çözüm olabileceğini belirtmektedir. Neumark, Batılı demokrasilerin ekonomik anlayışını, George Orwell (1903-1950)'in 1949 yılındaki “1984” adlı eserinde betimlenen totaliter Doğu rejimiyle kıyaslamaktadır. Bu değerlendirmede, Neumark ekonomik bilim ve politikanın, işlevsellik ve ilerlemenin yanı sıra insan onuru ve sosyal adaletle de uyumlu olması gerektiğini savunmaktadır (Grossekettler, 2013, s. 50).

Bir aktörün kazancının, yalnızca diğer katılımcıların zararı pahasına gerçekleştiği varsayılmakla birlikte bu durum, tüm tarafların eş zamanlı olarak kazanamayacağı bir senaryoyu tanımlamaktadır. Bu perspektif, uluslararası ticaretin “sıfır toplamlı oyun” olarak algılandığı fikriyle paralel bir görüşü temsil etmektedir. Bu bağlamda, bir ülkenin ticaretten elde ettiği kazanç, başka bir ülkenin zararına gerçekleşecektir. Bu görüş, bazı bireyler ve politikacılar tarafından kabul görmekle birlikte, Merkantilizme dayanmaktadır. Diğer yandan, ekonomi biliminin öncülerinden olan Adam Smith (1723-1790), refahın tanımını ve dağılımını detaylıca ele almıştır. Neumark'ın Smith'e atıfta bulunarak vurguladığı ana fikir, Smith'in Teorisi'nde refahın bireylerin toplam varlıklarının bir birleşimi olarak tanımlandığıdır. Yani, bir ülkenin toplam refahı, bu ülkede yaşayan bireylerin ekonomik başarılarının toplamı olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşım, sıfır toplamlı oyun teorisine karşıt bir duruş sergilemekte ve uluslararası ticaretin tüm ülkeler için potansiyel faydalarını desteklemektedir (Grossekettler, 2013, s. 52).

19. yüzyılın sonlarına doğru, ekonomistler genellikle dünya genelindeki refahın artırılması üzerine eğilim göstermeye başlamışlardır; bu bağlamda, özellikle gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasına yönelik çalışmalar dikkat çekmiştir. Bu süreçte, ekonomik etkinliklerin oluşturduğu “dışsallıklar” kavramı önemli bir tartışma konusu haline

gelmiştir. Dışsallık, bir ekonomik aktivitenin doğrudan dahil olmayan diğer taraflara ya olumlu ya da olumsuz etkiler oluşturmaları şeklinde tanımlanabilir. Örneğin, bir fabrika yüksek emisyonlu makinelerle üretim gerçekleştirdiğinde, bu durum hava kirliliğinin artmasına neden olabilmektedir. Ancak fabrika bu kirlilikten doğrudan mali bir zarar görmediği için, bu olumsuz etki bir dışsallık olarak kabul edilir. Bu konuda Neumark, Papa John XXIII (1881-1963) tarafından yazılmış “Mater et Magistra - Anne ve Öğretmen” adlı ansiklopedik eseri temel referans olarak kullanmaktadır. Bu eser, Katolik Kilisesi’nin sosyal adalet ve ekonomik etik ile ilgili öğretilerini detaylı bir şekilde ele almaktadır. Ayrıca, 1960 yılında Federal Ekonomi Bakanlığı Bilimsel Danışma Konseyi tarafından hazırlanan kalkınma yardımı raporları da ekonomik kalkınma ve dışsallıkların yönetimi konusunda önemli bir rehber niteliğindedir. Neumark, dışsallıklar konusundaki çalışmalarında bu raporları ve ansiklopediyi ana referanslar olarak kullanmıştır (Grossekettler, 2013, s. 52).

Ekonomik refahın nasıl ölçüleceği ve tanımlanacağı konusundaki teoriler ve yaklaşımlar tarihsel süreç içerisinde değişiklik göstermiştir. Neumark’ın “sosyal ürün” kavramı, refahın sadece ekonomik boyutları değil, aynı zamanda sosyal boyutları da kapsamı gerektiğini vurgulamaktadır. Ancak, bu göstergenin metodolojik zayıflıklar taşıdığına ve politikacılar gibi aktörler tarafından kolayca göz ardı edilebileceğine dair eleştiriler bulunmaktadır. Erken dönem ekonomi okullarından Merkantilizm ve Kameralizm, bir ülkenin refahının ana göstergeleri olarak değerli metal rezervlerini ve nüfus büyüklüğünü kabul ederken, Klasizm ise maddi varlıklar ve üretkenliğe odaklanmaktadır. Friedrich List (1789-1846), ekonomik refahın gerçek belirleyicileri olarak üretici güçleri ve beşerî sermaye oluşumunu öne sürmekte ve bu yaklaşım, servetin bir stok ya da akış değişkeni olmaktan çok daha geniş bir perspektifle değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. “Anne ve Öğretmen”in entelektüel varlıkların önemine dair vurgusu ve John Kenneth Galbraith (1908-2006)’ın kolektif malların yetersiz arzına yönelik eleştirisi, maddi varlıkların aşırı vurgulandığı bir refah anlayışına karşı dengeleyici bir rol oynamaktadır. Bu geniş ve karmaşık tartışma, refahın ne olduğu ve nasıl ölçüleceği hakkında daha derinlemesine bir anlayışın gerekliliğini vurgulamaktadır (Grossekettler, 2013, s. 53).

Resim 2.7: Fritz Neumark ve Rektörün Resmi Zinciri ile İkinci Rektörlüğe Kayıt Törenine Giderken (Mayıs 1962)

Kaynak: Grossekkettler, 2013, s. 53

Neumark'ın ikinci rektörlük konuşmasında vurguladığı ana tema, küresel ekonomik yapı içerisinde gelişmekte olan ülkeler için daha adil fırsatlar oluşturulması gerekliliği üzerinedir. Bu bağlamda, ulusal ekonomik politikalar, piyasa başarısızlıklarını açıkça tanımlamış olmasalar dahi, bu tür başarısızlıkların varlığını kabul etmek ve devletin müdahaleci rolünü onaylamak gerekmektedir. Piyasa başarısızlığı, teşviklerin yanlış hizalanması sonucunda malların arz veya talebinde meydana gelen dengesizlikleri ifade etmektedir. Bu tür dengesizlikler, bazı malların piyasada aşırı veya yetersiz miktarda bulunmasına ya da bazı hizmetlerin piyasada hiç sunulmamasına yol açabilmektedir (Grossekkettler, 2013, s. 54-55).

BÖLÜM 3: FRITZ NEUMARK'IN BİLİM VE POLİTİKA DÜNYASINDA BIRAKTIĞI İZLER

Bu bölümde, Fritz Neumark'ın bilim ve politika dünyasındaki etkilerinden bahsedilecektir. Neumark'ın bilimsel çalışmalarının politika yapım süreçlerine olan katkıları ve politika önerilerinin kabulü ile uygulanması, burada vurgulanan önemli konular arasında ele alınarak incelenecektir. Bu bölüm ayrıca, Neumark'ın çalışmalarının modern ekonomi bilimi ve politika yapımı üzerindeki kalıcı etkilerini ve yeni perspektifler oluşturmadaki rolünü vurgulayarak, onun mirasının günümüzdeki önemini vurgulamayı amaçlamaktadır.

3.1. FRANKFURT'A GERİ DÖNÜŞ VE ALMAN AKADEMİSİYLE YENİDEN BÜTÜNLEŞME

Savaş sonrasında Anglosakson ülkelerinden dönen Alman göçmenlerin sadece bir kısmının Almanya'ya geri döndüğü bilinmektedir. Ancak, Türkiye'ye göç eden Alman ekonomistler arasında Röpke hariç tümünün geri döndüğü gözlemlenmektedir (Hagemann, 2009, s. 29). 1937'de Cenevre'den gelen bir teklifi kabul ederek bu şehre yerleşen Röpke, burada kalma kararı almıştır. Diğer yandan, Reuter'ın Almanya'ya giriş izni için uzun bir süre beklemek zorunda kaldığı ifade edilmektedir. Bu uzun bekleyişin ana sebebi başlangıçta müttefik güçlerin politik olarak istikrarlı gördüğü Almanların tekrar göç etmesine olumlu yaklaşmamış olmalarıdır (Neumark, 1982/2017, s. 75).

Neumark'ın Frankfurt'a geri dönüş süreci oldukça temkinli ve aşamalı gerçekleşmiştir. 1949 yılında Frankfurt Üniversitesi'nden bir davet aldığında, hemen bu teklifi kabul etmek yerine dönemin Dekanı Heinz Sauermann (1905-1981) ve hocası Gerloff'a misafir profesör olarak bir süreliğine deneme amaçlı görev almayı önermiştir. Neumark, bu düşüncesinin nedenini şu şekilde ifade etmektedir (Neumark, 1982/2017, s. 228):

“Frankfurt'ta çalışmayı kesin kabul etmeden önce, beni o zamanlar severek halefi olarak kabul edecek olan yaşlı Hocam Gerloff'a ve o zamanın dekanı Heinz Sauermann'a tabiri caiz ise 'denemelik' yani 'misafir profesör' olarak gelmeyi teklif edişimdeki sebepler arasında, memlekette kalan bazı başka tanıdıkların ve arkadaşların bana yaptığı bu ve buna benzer uyarılar da vardı. Frankfurt'ta mesai arkadaşlarıma yazdığım gibi her iki tarafın birbirleriyle anlaşıp anlaşamayacaklarını önce denemelerini iyi bulmuştum. Yarısından fazlasını tanımadığım profesör arkadaşlara ve öğrencilere benden beklediklerini verip veremediğimi ve bütün olanlara rağmen insancıl ilişkilerin yeniden kurulup kurulamayacağını tespit edebilmeli, geçmişin ne de olsa yirmi yıl kadar sürmüş

olan karanlık gölgesinden kurtulmayı kendime ve çevreme karşı başarıp başaramayacağımı görmeli ve geriye dönüşümün, gerçekten bir yurda dönüş olduğunu hissin kazanmalıydım.”

Bu hareket, onun göçmen bir akademisyen olarak üniversitede karşılaşılabileceği olası olumsuzlukları ve geçmişiyle ilgili muhtemel zorlukları önceden değerlendirebilmek adına attığı bir adımdır. Ancak endişeleri yersiz çıkmış; kısa zamanda üniversitede olumlu ilişkiler kurmayı başarmıştı. Özellikle hocası Gerloff ile sıkı bir bağ oluşturmuş; ayrıca Heinz Sauermann ve Erich Gutenberg (1897-1984) ile de iş birliği ve üretken ilişkiler içinde bulunmuştur (Grossekettler, 2013, s. 41).

Sauermann, 1994’te Nobel Ekonomi Ödülü kazanan Reinhard Selten (1930-2016) ile beraber Almanya’nın deneysel ekonomi çalışmalarına öncülük eden tanınmış bir sosyologdu. Gutenberg ise o dönemde Alman işletme bilimi literatüründe çığır açan çalışmalara imza atmış bir isimdi. İkisi de Frankfurt Üniversitesi’nin itibarına büyük katkı sağlamıştır. Öğrenci topluluğunun Neumark’a duyduğu ilgi ve takdir, 50. yaş gününde ona sundukları çiçek buketi ve yüzlerce imzalı tebrik kartıyla somutlaşmıştır. Bu olumlu yaklaşımların etkisiyle, 1952 yılında Neumark profesörlük görevini resmen kabul etmiş ve hocasının izinden ilerlemeye devam etmiştir (Grossekettler, 2013, s. 41). Neumark, bu sürece katkıları olanları şu sözlerle anlatmaktadır (Neumark, 1982/2017, s. 229):

“Benim için tekrar buradaki yaşama alışmayı kolaylaştıran ve beni 1952 başlarında Frankfurt’taki profesörlüğü kesin olarak kabul etmeye iten üç gerçek vardı; Birincisi, Frankfurt’taki mesai arkadaşlarımla, bilhassa Gerloff’la, onun yanında özellikle Heinz Sauermann’la ve benim dönüşümden kısa bir süre sonra maalesef Köln’deki bir görevi kabul eden, kendisine bugüne kadar insancıl ve mesleki açıdan sıkı sıkıya bağlı olduğum Erich Gutenberg’le hemen irtibat sağladım. İkincisi aralarında Zachaus, Bersus, Kramers, Lauffers, Heyds ve Giessen’ de psikiyatrist Heinz Boening gibi Hitler öncesi dönemden tanıdığım arkadaşların da bulunduğu bir çevre, değişik sebeplerle Frankfurt’ta bir araya geldi. Üçüncüsü ise benim öğrencilerimle olan ilişkilerimin çok sevindirici bir şekilde gelişmesiydi. Aslında Frankfurt’taki görevi kabul etme kararına son dürtüyü, 50.yaşgünüm dolayısıyla beni ziyarete gelen küçük bir öğrenci grubu yapmıştır. O günü tek başıma, mobilyalı odamda geçiriyordum. O esnada heyet geldi ve bana bir buket çiçekle birlikte, benim misafir profesörlüğümü devamlı şekle çevirmemi arzu eden yüzlerce öğrencinin imzalarını içeren bir liste uzattılar. Yalnızca o öğrenci kuşağı değil, onu takip eden 20 yıllık süre içindekiler de bana bağlılıklarıyla bir profesörün tetkik ve araştırmalarının yanında öğretim görevinin de ne derece önemli olduğunu ispat ettiler.”

1950’lerde ve 1960’larda birçok öğrenci için Neumark, Sauermann ile birlikte önde gelen akademik rehberlerden biridir. Bu, yalnızca Neumark’ın saygın kişiliği ve uluslararası bilgisi nedeniyle değil, aynı zamanda Sauermann ile birlikte hazırladığı

kapsamlı Ekonomiye Giriş kitabı ve ekonomi ile finans tarihi üzerine verdiği detaylı derslerin de etkisiyle gerçekleşmiştir (Caspari, 2010, s. 205).

Neumark, savaş öncesi dönemde kurduğu profesyonel ağlar ve tesadüfi karşılaşmalar neticesinde, Alman ekonomisinin uluslararası araştırmacı topluluğuyla yeniden entegrasyonuna kritik katkılar sağlayan önemli akademisyenlerle sıkı iş birliği içine girmiştir. Bu bağlamda özellikle Erwin von Beckerath (1889-1964), Franz Böhm (1895-1977), Wilhelm Kromphardt (1897-1977), Erich Preiser (1900-1967), Erich Schneider (1894-1980) ve Theodor Wessels (1902-1972) gibi alanlarında uzman kişilerle çalışmıştır. Ancak Neumark'ın Max Horkheimer (1895-1973) ve Theodor W. Adorno (1903-1969) gibi Frankfurt Okulu'nun önde gelen isimleriyle olan ilişkisi zamanla gerilimli bir hal almıştır. Bu gerginliğin temel nedeni Adorno ve Horkheimer'in, Golo Mann (1909-1994)'ın İktisat Fakültesi'nde bir pozisyona atanmasını engellemeleridir (Grossekettler, 2013, s. 43). Neumark, bu olay hakkındaki görüşlerini şu cümlelerle ifade etmektedir (Neumark, 1982/2017, s. 234):

“Aramızdaki ilişkilerin şeklen olmasa bile fiilen kopması, fakültemizin emekliye ayrılan siyasi bilimler ordinaryüsü Carlo Schmid'in yerine birisini aradığı ve ihtiyatlı düşünce ve tetkiklerden sonra Golo Mann'ı teklif ettiği zaman, Horkheimer ve Adorno'nun, zamanın Hessen Kültür Bakanı Schütte'ye karşı bu şahsı garip bir şekilde gizli Yahudi düşmanı olarak göstermeleri yüzünden, Bakan tarafından atanmaması üzerine olmuştur. Horkheimer ve Adorno'nun bu davranışları aslında beni üzmüş, ama pek de şaşırtmamıştır. Çünkü her ikisi de, felsefe fakültesi çevresindekilerden de çoktan beri bildiğim gibi herhangi bir konuda kendi görüşlerinin aksi bir görüşe sahip olanları Yahudi düşmanı olarak tanımlamaya yönelik kişilerdi ki benim bildiğim olaylardan birçoğunda bu, açıkçası doğru değildi.”

Golo Mann, serbest tarihçi ve yazar olarak tanınmasının yanı sıra bir akademik kariyere de sahipti. 1932'de Heidelberg'de felsefe doktorasını tamamlamış ve 1947'den 1958'e kadar Kaliforniya'daki Claremont College'da Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapmıştır. Adorno ve Horkheimer, Mann'ın atanmasını engellemek için etik olmayan yöntemlere başvurmuşlardır. Mann'ın eşcinsel olduğunu yayarak onun akademik gençliği eğitme konusunda uygun olmadığını iddia etmişlerdir. Neumark, bu durumu, özellikle “Amerikan Yahudi Komitesi'ni (AJC)” Mann'a karşı kullanma girişimleri nedeniyle kınamıştır (Lahme, 2009, s. 287-307).

Neumark, Adorno ve Horkheimer'in doktrinlerinin sol aşırılığın entelektüel temellerini atmaya yardımcı olduklarına ve demokratik ilerlemeye tehdit oluşturduğuna inanmaktadır. Hessen Üniversite Yasası'na yönelik radikal reform önerilerine şiddetle

karşı çıkmakta, zira bu yasa üniversiteleri “demokratikleştirmek” amacıyla bazı radikal değişiklikleri öngörüldüğü düşünülmektedir. Neumark, Adorno ve Horkheimer’in görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir (Neumark, 1982/2017, s. 234):

“Horkheimer ve Adorno ile benim aramda hiçbir zaman alenen bir çatışma olmamıştır; ama herhalde politik sebepleri olan bir yabancılaşma olmuştur. Benim fikrimce bu şahıslar parlak bir şekilde formüle ettikleri doktrinlerinin siyasi etkileri olabileceğinin her nasılsa bilincine varmaksızın “aşırı sol” denen şeyin fikri temelini atılmasına yardımcı olmuşlardır. Ben ise kamuoyuna açıklanmış olduğum gibi böyle etkilerin ilerici demokrasinin gelişmesini Horkheimer, Adorno ve benim otuzlu yılların başında yaşamış olduğumuz gibi tehlikeye düşüreceği görüşündeyim.”

Neumark’ın Almanya’daki akademik çevreler ve siyasi danışmanlık yapan kurumlarla etkileşimi oldukça hızlı ve derinlemesine ilerlemiştir. 1950 yılında misafir profesörken Federal Maliye Bakanlığı’nın Bilimsel Danışma Kurulu’nun üyelik teklifini kabul etmiştir. Bu bağımsız danışma organı ekonomi, işletme ve hukuk profesörlerinden oluşmaktadır. 1952/53 dönemi için Dekan, 1954/55 dönemi için ise Rektör olarak atanmıştır. 1961/62 döneminde Rektörlük görevini bir kez daha üstlenmiştir. Neumark’ın Frankfurt Üniversitesi’nde iki kez rektör olarak seçilmesi o dönem için büyük bir onurdur. Neumark düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir (Neumark, 1982/2017, s. 240):

“Ayrıca, her ne kadar kendimi bu işler için yeterli görmedimse de, Frankfurt Üniversitesi tarafından idari görevlere seçilmem kaçınılmazdı. Türkiye’den dönen birçok mülteci gibi bir sene dekan, iki sefer de -yeddi sene aralıklarla- rektör olarak idarede bulundum. Bütün bu işleri yapmak gerçi bana büyük bir şeref verdi ve bu makamlara ait bazı işler hoşuma da gitti; fakat herşeye rağmen, yapılan bütün idari işler ve görevler gerçek bilimsel araştırmalardan alıkonmak demek oluyor ve böylece öğretim faaliyetlerimi zayıflatıyordu. Tabii ki 1954-1955 ve 1961-1962 yıllarında bir rektörün üstlendiği görevler, bugün bir üniversite başkanının taşıdığı iş yükünün yanına bile yaklaşamaz.”

Resim 3.1: Oskar Gans'ın (1888-1983) Fritz Neumark'a Rektörlük Devri, (Kasım 1954)

Kaynak: Grosseketler, 2013, s. 49

3.2. AKADEMİK BAŞARILAR VE SİYASİ ARENADA DANIŞMANLIK KARIYERİ

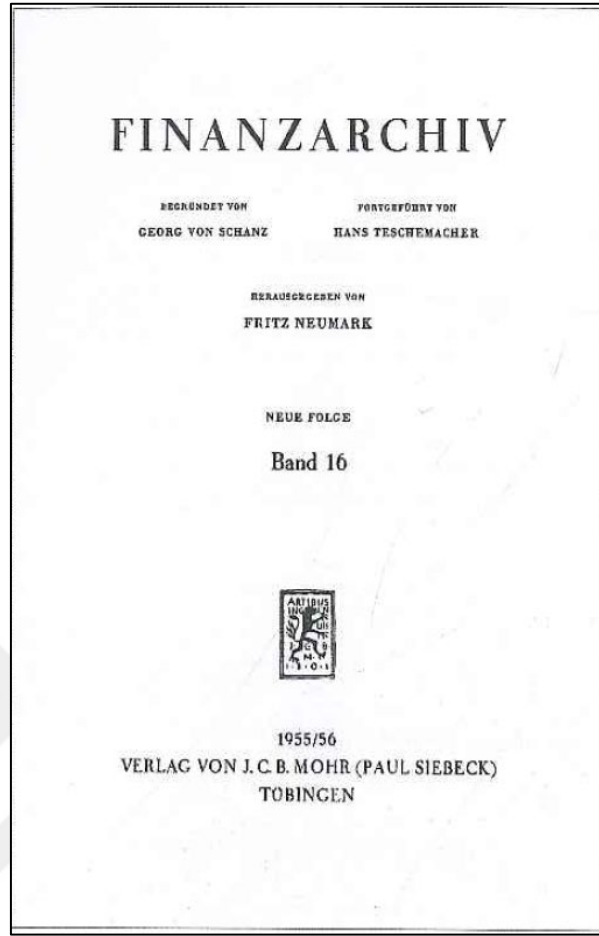
Neumark'ın emeklilik yılına denk gelen “Besteuerungsgrundsätze - Vergilendirme İlkeleri”nin yayınlanması, onun zengin akademik kariyerinin doruk noktasıdır. 1970-1986 yılları arasında bir dizi konuşma ve makale yayımlamış olmasına rağmen, bu eser onun literatürdeki katkılarının bir özeti olarak değerlendirilebilmektedir. Neumark'ın “Finansal Bilim El Kitabı” adlı eseri, ekonomi alanında kritik bir öneme sahiptir. İlk baskısında Gerloff'un asistanı olarak yer alırken, ikinci baskıda Gerloff ile eşit haklara sahip bir editör olarak katkıda bulunmuştur. Üçüncü baskıda ise öğrencisi Norbert Andel (1935-2022) ve danışma kurulu üyesi Heinz Haller (1955-)'ın desteğiyle baş editör olarak görev yapmıştır. Bu çok ciltli eser, 1920'lerden 1970'lere kadar finans biliminin uluslararası gelişimini özetleyen değerli bir kaynak olarak kabul edilmiştir. Özellikle 1990'lara kadar Almanya'da finansal analizler için başvuru alan temel kaynaklardan biri haline gelmiştir. Ancak günümüzde bu eser, daha çok teorik içeriği ve ekonomi tarihi perspektifiyle dikkat çekmektedir (Grosseketler, 2013, s. 97).

Resim 3.2: Finansal Bilim El Kitabı (1977)

Kaynak: Grossektler, 2013, s. 98

Neumark'ın akademik katkılarından bir diğeri de “Finanzarchiv” dergisinin editörlüğünü üstlenmesidir. Bu prestijli dergi, Georg von Schanz tarafından kurulmuş ve dünyanın en eski finans bilimi dergisi olma özelliğini taşımaktadır. Editörlük görevi ilk olarak Hans Teschemacher (1884-1959) tarafından yürütülmüş, ardından Neumark bu görevi devralmıştır. Daha sonra Neumark, bu sorumluluğu öğrencisi Anel ile birlikte paylaşmıştır. Neumark'ın emekli olmasının ardından Anel, derginin baş editörlüğünü tek başına üstlenmiştir (Neumark, 1955, s. 2).

Resim 3.3: Finanzarchiv Dergisi, Cilt 16 (1955/56)

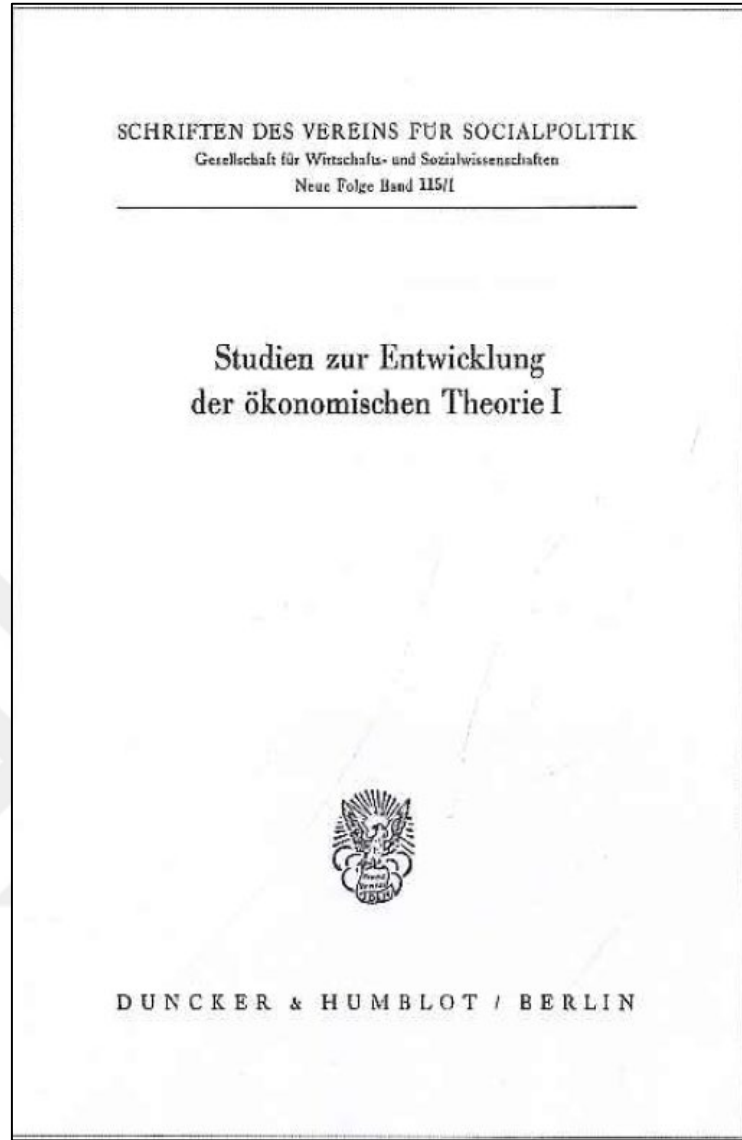
Kaynak: Grossekkettler, 2013, s. 100

Neumark, “Finanzarchiv” dergisinin yönelimini ve amacını, “Alte und neue Probleme der Finanzwissenschaft - Finansta Eski ve Yeni Sorunlar’ (1955/56)” ve “Hundert Jahre Finanzarchiv - Yüzyıllık Mali Arşiv” başlıklı makalelerinde açıkça ifade etmiştir. Bu makalelerde, derginin teori, kurumlar, politikalar ve ekonomik tarih gelişmelerine dengeli ve kapsamlı bir yaklaşım sergilemesi gerektiğini vurgulamıştır (Neumark, 1984, s. 386).

Günümüzde “Finanzarchiv”, İngilizce olarak “Public Finance Analysis (FA)” alt başlığı ile yayımlanmakta ve içeriği daha çok teorik konulara odaklanmaktadır. Derginin şu anki yönetici editörü, Goethe Üniversitesi’nde Ulusal Ekonomi profesörlüğü yapan Alfons Weichenrieder’dir. Bu bilgiler, Neumark’ın “Finanzarchiv” dergisine olan katkılarının yanı sıra derginin tarihsel ve mevcut durumu hakkında geniş bir perspektif sunmaktadır (Grossekkettler, 2013, s. 98).

Neumark'ın akademik katkıları arasında, Norbert Kloten (1926-2006) ile birlikte kurduğu ve yayımladığı “Wirtschaft und Gesellschaft - Ekonomi ve Toplum” adlı dergi de bulunmaktadır. Ancak bu görünürde olduğu kadar basit bir katkı olarak görünmemektedir. Neumark aynı zamanda Dogma Tarih Komitesi'nin kurulmasını da başlatmıştır, ki bu komite günümüzde “Ausschuss für die Geschichte der Wirtschaftswissenschaften - İktisat Tarihi Komitesi” olarak bilinmektedir. Bu komite, Neumark için derin bir öneme sahipti. Zira o, ekonomi teorilerinin tarihsel evrimiyle ilgilenmenin, özellikle belirli teorik yaklaşımların zamanla nasıl döngüsel bir yapıya sahip olduğunu vurgulayarak, bu konunun son derece aydınlatıcı olduğuna inanıyordu (Neumark, 1975, s. 32).

Bu komite de; ekonomistleri, işletme bilimcilerini ve ekonomi tarihçilerini bir araya getirerek ekonomi bilimlerinin tarihsel evrimi üzerine düzenli toplantılar yapmıştır. Bu toplantılarda ortaya konan görüşler ve tezler, Verein für Socialpolitik'in “Studien zur Entwicklung der ökonomischen Theorie - İktisat Teorisinin Gelişimine Yönelik Çalışmalar” adlı yayınında paylaşılmıştır. Komite aynı zamanda uluslararası ölçekte benzer kuruluşlarla iş birliği içindedir. Komitenin kuruluşunda Neumark, başkanlık görevine getirilmiştir. Ancak yaşının getirdiği bazı kısıtlamaları gerekçe göstererek, bu görevi sadece Bertram Schefold'un genel sekreter olarak kendisine yardımcı olmaya ikna edilmesi halinde kabul etmiştir (Grossekettler, 2013, s. 99). Günümüzde komitenin başkanlığını, Erlangen-Nürnberg Üniversitesi'nden Profesör Regina T. Riphahn (1965-) yürütmektedir.

Resim 3.4: İktisat Teorisinin Gelişimine Yönelik Çalışmalar

Kaynak: Grosseckttler, 2013, s. 102

Neumark'ın danışmanlık faaliyetleri, kariyerinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Alman Maliye Bakanlığı Bilimsel Danışma Kurulu başkanı olarak 1966'dan 1975'e kadar sürdürdüğü görev, bu faaliyetlerin öne çıkanlarındandır. Ancak sadece bu görevi değil, aynı zamanda katkıda bulunduğu diğer danışma komisyonları da onun danışmanlık kapasitesini göstermektedir. Politikacılarla gerçekleştirdiği istişareler ve hazırladığı raporlar, Neumark'ın sektörel bilgi birikimi ve analitik yeteneğini ortaya koymaktadır (Alman Milli Kütüphanesi, 2023).

Resim 3.5: Federal Maliye Bakanlığı 40. Yıl Dönümü (1989)

Kaynak: Grossekkettler, 2013, s. 101

Mali Danışma Kurulu'nun çalışma süreci detaylı ve katmanlı bir yapıya sahiptir. Kurulun rapor ve beyanları, başlangıçta genellikle üç ila beş uzman üyeden oluşan bir komisyon tarafından taslak halinde hazırlanmaktadır. Bu taslak, genel kurulda detaylı bir şekilde sayfa sayfa ele alınarak tartışılır. Bu süreç içerisinde, taslağın birkaç kez revize edilmesi yaygın görülen bir durumdur. Ancak metin üzerinde genel bir uzlaşmaya varıldığında, yazı işleri komitesine gönderilir. Bu aşamadan sonra, hazırlanan rapor veya beyan maliye bakanına sunulur. Bakanın bu metni yayınlama yükümlülüğü vardır (ve bu yükümlülük bugüne kadar her zaman yerine getirilmiştir); ancak yayınlanma tarihi konusunda takdir hakkı bulunmaktadır. Raporlar ve beyanların yanı sıra, bakanlığın karşılaştığı güncel meselelere dair Maliye Bakanı'na direkt yazılan mektuplar da bulunmaktadır; ancak bu mektupların her zaman kamuoyu ile paylaşılması zorunlu değildir.

Danışma kurulunda başkanın rolü, kurulun karar alma süreçlerinin yanı sıra birçok farklı faaliyetlerde de merkezi bir konumdadır. Başkan, danışma kurulu

bildirisinin planlandığı tarihte kabulü için gerekli adımları atmalı ve bu süreci desteklemelidir. Ancak bu süreçte sadece bildirinin zamanında kabul edilmesi değil, aynı zamanda kabul sürecinin mümkün olduğunca oybirliğiyle veya en azından büyük bir çoğunlukla gerçekleşmesini sağlamak da başkanın görevleri arasındadır. Başkan, inceleme komisyonunun başkanıyla birlikte, yazı işleri komisyonunun çalışmalarından da sorumludur. Bu komisyon, başkanın yanı sıra diğer danışma kurulu üyesi bir kişiden oluşur. Başkanın bu çok yönlü rolü, danışma kurulunun etkin ve verimli çalışması için kritik bir öneme sahiptir.

Danışma kurulunun başarılı bir şekilde işleyişi için başkanın moderasyon yetenekleri kritik bir öneme sahiptir. Çünkü, kurul üyeleri arasında temel konularda bile sık sık farklı görüşler ve tutarsızlıklar ortaya çıkmaktadır. Bu tutarsızlıkların başlıca sebeplerinden biri, kurulun sadece ekonomistlerden oluşmamış olmasıdır. Kurul, mali bilimciler, ticari vergi teorisi uzmanları ve vergi ile anayasa hukukunda uzmanlaşmış kişilerden oluşmaktadır. Bu çeşitlilik, üyelerin kendi uzmanlık alanlarına göre farklılık göstermektedir. Herbert Timm (1911-1987)'in Neumark'ın başkanlık performansını "olağanüstü" olarak tanımladığı değerlendirmelerde, Neumark'ın uzmanlık, müzakere yetenekleri ve otoritesi özellikle vurgulanmıştır (Timm, 1981, s. 25).

Neumark'ın liderliğindeki dönemde, danışma kurulu bir dizi kritik mali reform konusunda etkin bir katkıda bulunmuştur. Özellikle altı ana rapor hazırlanarak, çok çeşitli ekonomik ve mali konularda detaylı öneri ve analizler sunulmuştur. Bu raporlar arasında 1967'de doğrudan vergi reformu, 1968'de belediye vergi ve maliye sistemine ilişkin reformlar, 1971'de yaşlılık güvencesinin yeniden yapılandırılması ve aile yüklerinin eşitlenmesi, 1972'de ulusal gelirin üzerinde bir devlet payını finanse etme, 1975'te devlet maliyesinin genel durumu ve aynı yıl arazi değer artış vergisinin sorunları üzerine çalışmalar bulunmaktadır. Bu ana raporların yanında, Neumark'ın gözetiminde, sekiz adet spesifik konuyu daha ele alan bildiriler hazırlanmıştır. Bunlar arasında mali reform kanun taslağı ve Bundesbank Kanun'unda planlanan değişiklikler bulunmaktadır. Neumark'ın başkanlık dönemindeki bu çalışmalar, o dönemin mali reform ve ekonomik politika değişikliklerinin çeşitliliğini ve geniş kapsamını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Neumark, ekonomi ve maliye alanındaki derin bilgisiyle birçok önemli danışma komitesinde görev almıştır. Özellikle, bölgesel ekonomik iş birliği ve entegrasyonun merkezinde bulunan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) Vergi ve Finans Komitesi'nde önemli bir role sahip olmuştur. Bu katılım, Neumark'ın uluslararası ekonomik meselelerdeki uzmanlığını kanıtlar niteliktedir. 1964'te Şansölye ve Başbakanın oluşturduğu Mali Reform Komisyonu'nda da aktif bir görev üstlenerek, ülkenin mali politikalarının yeniden yapılandırma sürecine katkıda bulunmuştur. Federal Hükümet Sosyal Danışma Konseyi'ndeki çalışmalarıyla da sosyal politika ve refah sistemlerine yönelik önemli iyileştirmelerin savunucusu olmuştur. Bu görevler, Neumark'ın sadece teorik bilgiye sahip olmadığını, aynı zamanda pratik uygulamalar ve stratejik önerilerde de bulunabildiğini göstermektedir.

1960 yılında AET Komisyonu'nun öncülüğünde kurulan Vergi ve Finans Komitesi, üye ülkelerin vergi sistemlerinin entegrasyonuna yönelik öneriler geliştirmek üzere tasarlanmış bir yapıdır. Komite, topluluğun vergilendirme sistemlerini daha uyumlu hale getirme hedefini taşımakta ve bu çerçevede çeşitli ülkelere finans uzmanlarından oluşmaktadır. Fritz Neumark'ın başkanlığındaki komite, 1962'de Neumark Raporu olarak bilinen önemli bir dokümanı ortaya koymuştur. Bu rapor, vergilendirme entegrasyonunun nasıl sağlanabileceğine dair kapsamlı öneriler içermektedir (Arendonk, 2012, s. 144). Özellikle Carl Sumner Shoup (1902-2000), komitenin bu hızlı ve etkili önerilerine dikkat çekerken, katma değer vergisi (KDV) konusundaki önerilerin özellikle dikkat çekici olduğunu belirtmişti. Shoup, kümülatif satış vergisinin KDV'ye dönüştürülmesi önerisinin politik açıdan geniş bir kabul gördüğüne ve bu dönüşümün topluluk üyesi ülkeler için önemli bir mali reform olarak öne çıktığına vurgu yapmaktadır (Shoup, 1967, s. 42).

Mali Reform Komisyonu, eski Devlet Bakanı ve sonrasında Bundesbank Başkan Yardımcısı Heinrich Troeger'in liderliğinde kurulmuş ve bu nedenle yaygın olarak Troeger Komisyonu olarak da anılmıştır. Komisyonda dört yüksek rütbeli eski idari yetkili bulunmaktadır. Ayrıca, Fritz Neumark gibi bilim dünyasından seçkin bir temsilci de bu komisyonda yer almaktadır. Bu komisyon, bir dizi reform önerisi geliştirerek belediye maliyesinin yeniden düzenlenmesi, orta vadeli mali planlamanın oluşturulması, federal-eyalet mali eşitlemesinin kooperatif federalizm ilkesine uygun olarak revize edilmesi ve İstikrar ve Büyüme Yasası'nın kabul edilmesi konularında önemli bir etkiye

sahip olmuştur. Herbert Timm, komisyonun raporlarında Neumark'ın karakteristik fikirlerinin ve formülasyonlarının rahatlıkla gözlemlenebileceğine dikkat çekmektedir (Timm, 1981, s. 26). Dönemin Federal Maliye Bakanı Hans Matthöfer bu gözlemi doğrulamıştır (Matthöfer, 1980).

Sosyal Danışma Kurulu, işveren ve çalışan temsilcilerinin yanı sıra bilim insanlarını da içeren çok yönlü bir yapıya sahip bir platformdu. Neumark'ın başkanlık yaptığı dönemde, sendika temsilcileri, işverenler ve bilim insanları arasında dengeli bir temsili olduğu gözlemlenmiştir. Ancak, bu dengeli yapı, kurulun kararlarını ahenksiz sonuçlara sürüklemiştir. Özellikle emeklilik yardımlarının ne kadar artırılacağı konusunda ciddi görüş ayrılıkları çıkmıştır. Akademisyenler yüzde 6,1'lik bir artışın makul olduğunu ifade ederken, işverenler bu oranın yüzde 5'te kalması gerektiğini savunmuşlardır. Sendika temsilcileri ise yüzde 12'nin daha uygun bir oran olacağını belirtmişlerdir. Bu farklı görüşler, kurulun karar almada uzlaşmaya varamamasına neden olmuş ve 1958 yılında kurul istifa etme kararı almıştır.

Neumark'ın kariyeri boyunca birçok önemli görevde bulunduğu ve etkili raporlar hazırladığı bilinmektedir. 1957 ve 1958 yıllarında Bangkok'ta, Dünya Bankası adına görevlendirilmiş bir Alman komisyonunun üyesi olarak çalışmış ve bu süreçte bir rapor hazırlamıştır (Der Spiegel, 1958). Daha sonrasında Frankfurt şehrinin mali durumu hakkında bir rapor hazırlayarak Vergi Mükellefleri Derneği için önemli bir katkıda bulunmuştur. Ancak kariyerindeki diğer önemli bir yönü, siyasi figürlerle olan ilişkisidir. 1978 ile 1982 yılları arasında Şansölye Helmut Schmidt (1918-2005)'in kabinesinde görev yapan Hans Matthöfer, Neumark'ın bir zamanlar öğrencisi olup diploma sınavını onun gözetiminde tamamlamıştır. Werner Abelshauser (1944-) 'a göre, Hans Matthöfer (1925-2009)'in bu sınavdaki başarısında Herbert Geyer'in Neumark yanında sağladığı destek belirleyici olmuştur. Matthöfer'in siyasi kariyeri boyunca, Neumark ile olan profesyonel ilişkisi devam etmiş ve Matthöfer gerçekçi tavsiyelerini her zaman değerli bulmuştur. Nitekim "Die Zeit" gazetesinde Neumark'ın 80. doğum gününde yazdığı bir makaleyle ona olan minnettarlığını ifade etmiştir (Matthöfer, 1980).

Neumark'ın siyasi danışmanlık kariyeri, onun bu alandaki derin bilgisi ve talep görmesinin bir göstergesidir. Birçok kez dile getirildiği üzere, Neumark'ın düşünsel

yaklaşımı, öğretmenleri tarafından da benimsenen tarih okulundan belirgin bir şekilde etkilenmiştir. Ancak bu etkilenme, onun bağımsız düşünce yapısını veya danışmanlık yeteneklerini sınırlandırmamıştır. Tam tersine, eğitimi, deneyimleri, analitik yeteneklerini ve perspektifini zenginleştirmiş, böylece siyasi arenada daha etkili bir danışman haline gelmesine yardımcı olmuştur. Bu nedenle tarih okulundan etkilenmesi, danışmanlık yeteneklerine önceden belirlenmiş bir baskı uygulamaktan ziyade zengin bir bilgi ve deneyim birikimine sahip olmasına olanak tanımıştır.

3.3. ÖĞRENCİ VE MESLEKTAŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, Almanya'nın yeniden yapılanma süreci hız kazanırken, Neumark'ın bu süreçte önemli bir rol oynaması beklenmektedir. Bu bağlamda, Neumark'ın Almanya'ya dönmesi için yapılan çağrılar ve teşvikler ön plana çıkmaktadır. Ernst Reuter'in belirttiği gibi, Neumark'ın dönüşü için yapılan baskılar sadece ona değil, aynı zamanda arkadaşı Matthias'a da yönlendirilmiştir. Eski Daimler-Benz yönetim kurulu üyesi Edzard Reuter, kişisel yazışmalarında Fritz Neumark ile nasıl tanıştığına dair değerli bilgiler sunmaktadır. Reuter'in ifadesine göre, Fritz Neumark; eğitilmiş, iyi okumuş, ironik bir bakış açısına sahip, dikkat çekici bir kişilik olarak tanımlanabilmektedir. Ayrıca Neumark, maliye politikası konularındaki kapsamlı bilgisiyle bilinmekte ve bu özelliğiyle Ernst Reuter gibi önemli kişilerin takdirini kazanmaktadır. Reuter'in Berlin'den yaptığı "Hepinize burada ihtiyacımız var." vurgusu, Almanya'nın yeniden inşası sürecinin ne kadar kritik bir aşamada olduğunu ve bu süreçte bilgili ve deneyimli bireylere duyulan büyük ihtiyacı açıkça ortaya koymaktadır (Möckelmann, 2016, s. 152).

Savaş öncesi dönemde İstanbul, birçok Alman ve Avrupalı için sosyal ve entelektüel bir buluşma noktasıdır. Neumark ve Reuter ailelerinin İstanbul'daki sıcak dostlukları, başkent Ankara'ya kadar uzanıyordu. Neumark, İstanbul'da savaşın başlangıcına kadar olan dönemde, Alman göçmenlerin hem kendi topluluklarıyla hem de Avrupalı ve Amerikalı bireylerle yoğun şekilde sosyalleştiklerini belirtmektedir. Bu sosyal etkileşimler; ev müziği, dans etkinlikleri veya küçük grupların samimi karşılıklı ziyaretleriyle sağlanmaktadır (Neumark, 1982/2017, s. 111).

Fritz Neumark, Wilhelm Röpke ve Alexander Rüstow gibi isimler Kadıköy'de komşudur. Bu bilim insanları sıkça bir araya gelerek bilimsel çalışmalarını

sürdürmekteydiler. Röpke ve Rüstow, Almanya'yı Yahudi kökenleri ya da parti üyelikleri sebebiyle değil, liberal düşünceleri ve anti-Nazi tutumları sebebiyle terk etmişlerdi. Röpke ve Rüstow, “ordo-liberalizm” denilen ekonomik yaklaşıma katkıda bulunmuşlardır (Neumark, 1982/2017, s. 76).

Bu üç bilim insanı, ordo-liberalizm konusundaki temel eserler olan “Die Gesellschaftskrisis der Gegenwart - Günümüzün Toplumsal Krizi” (Röpke, 1942), “Civitas Humana - İnsan Durumu” (Röpke, 1944) ve “Ortsbestimmung der Gegenwart - Şimdiki Konumun Belirlenmesi” (Rüstow, 1950-1957) üzerine kapsamlı tartışmalar yürütmüştür (Neumark, 1981, s. 450). Röpke, bu döneme ilişkin anılarını Neumark’a yazdığı bir mektupta “siper arkadaşlığı” terimiyle ifade etmiş ve ilerleyen zamanlarda “Eski İstanbul Öncüleri Derneği” kurmayı önermiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki yoğun entelektüel etkileşim ve bilim insanları arasındaki iletişim, Röpke ile Neumark arasındaki yazışmalarda da açıkça görülmektedir. Röpke’den Neumark’a gelen bir mektup, iki farklı yönüyle dikkat çekmektedir (Röpke, 1976, s. 23-24).

den 13. November 1950

Lieber Neumark,

Haben Sie herzlichen Dank über Ihren so freundschaftlichen Brief und gehen Sie nicht zu streng mit mir ins Gericht wegen meiner vermeintlichen Schreibfaulheit! Hin- und dergleichen können ja auf Sie gewiss keinen tiefen Eindruck machen, da Sie ja selber ein Pensum bewältigen, das staunenswert ist. Aber ich glaube, Sie sind weit robuster als ich. Ich bin eben ein rechtes Nervenbündel mit ebensovielen undefinierbaren körperlichen Beschwerden - die mein Grossvater in seiner ländlichen Praxis als Morbus zu bezeichnen pflegte - wie seelischen Qualen allerlei Art. Ich bezweifle sehr, ob man mich als einen glücklichen Menschen bezeichnen kann, obwohl ich objektiv doch allen Grund dazu hätte. Vielleicht sind das nur temporäre Überlastungserscheinungen. Auf alle Fälle fühle ich mich nach diesem hektischen Sommer und Herbst recht müde und überarbeitet. Auch dieser Herausgabe in der kleinen Münze von Vorträgen und Aufsätzen bin ich ein wenig müde. Ich habe die Absicht, mich davon mehr und mehr zurückziehen und mich meinen langfristigen Forschungseignungen zu widmen. In diesen lässlichen Plänen werde ich leider nur immer wieder durch Neuauflagen meiner Bücher, unabwiesbare Vorträge, Kongresse oder unabwiesbare Essays gestört.

Passe Sie zwischen den beiden Heubündeln "Istanbul" und "Frankfurt" unschlüssig wie Buridans Esel verharren, begreife ich nur allzu gut. Das Schlimme ist nur, dass ich noch weniger als im Sommer zu raten weiss. Wie wäre es mit der von mir sogenannten Proserpina-Lösung (eine Saison Oberwelt, eine Saison Unterwelt, wobei ich Ihnen die Bestimmung, which is which, überlasse)?

Unsere vier Wochen auf dem Feldberg waren so herrlich, dass wir uns entschlossen haben, zu Neujahr auf eine Woche mit Renate und Ihrem Manne nochmals zum Skilaufen dorthin zu fahren. Die Konferenz in Holland war sehr anstrengend, wenigstens für mich; eine ganze Woche lang den ganzen Tag und die halbe Nacht in drei Sprachen nach links und nach rechts reden, diskutieren und geschrei sein, es ist ermüdend, trotz gelegentlichem Baden am Strand. Hilde Katz haben wir nun leider verfehlt. Das Ganze war ein klägliches Bündel von Missverständnissen und Fehldispositionen.

Mein sogenanntes "Gutachten" ist nun in der Tat erschienen - ohne dass man mir Gelegenheit gegeben hätte, es nochmals durchzuarbeiten, und ohne dass man mich wegen des unsympathischen Titels gefragt hätte. Dafür hat freilich Adenauer ein sehr freundliches Vorwort geschrieben. Wenn Sie aber glauben, lieber Neumark, dass ich nun über einen Haufen von Freizeitschriften verfüge, von denen ich Ihnen, wie Sie mit Recht erwarten, eines schicke, so irren Sie sich. Ich warte noch immer darauf. Bis dahin bitte ich um Geduld. Für mich hat das den Vorteil, dass

Sie mir Ihre Freundschaft oder zum mindesten Ihre gute Meinung über meine Intelligenz noch um so viel länger erhalten. Denn darüber, dass mein Gutachten Ihren Beifall finden könnte, gebe ich mich keinen Illusionen hin. Wissenschaftlich haben wir uns ja unstreitig ein wenig auseinander entwickelt. Ich selber betrachte diesen ganzen modernen nationalökonomischen Betrieb mit wachsendem Unbehagen. Immerhin sind Sie noch nicht zur Mathematik übergegangen. Ich werde über alle diese Dinge wahrscheinlich in der Gedächtnisschrift für Eucken schreiben, der ähnlich wie ich empfunden hat. In Fyrmont bin ich nicht gewesen. Das Schneidersche Referat ist von auch von anderer Seite gelobt worden. Sonst soll es sehr mager hergegangen sein. Uebrigens gehört der Entschluss, nicht mehr auf Kongresse zu gehen, zu der Vita Nova, von der ich oben gesprochen habe.

Es tut mir selber sehr leid, dass sich der Zeitplan Ihres Handbuchs nicht mit meinem Arbeitsprogramm vereinbaren liess. Selbst wenn ich jetzt eher eine Möglichkeit sähe, so mühe ich ja nun zu spät.

Sie wissen, dass wir Mitte März nach Ägypten fahren (nach Möglichkeit mit dem Schiff). Wir freuen uns sehr darauf.

Dem ganzen Offspring geht es ausgezeichnet. Es scheint einstweilen bei dem einen Knkel sein Bewenden haben zu sollen. Dafür ist dieser um so herrlicher, wie man in Wien sagen würde. (Was mir die Frage entlockt, was Sie von der neuesten unverschleierte kommunistischen Entwicklung Debretinbergers halten).

Ich habe jetzt drei Wochen hintereinander Vorlesungen an der Zürcher Universität (Institut für Auslandsforschung) über das "Deutsche Wirtschaftsexperiment" unter grossem Zulauf gehalten.

Schacht hat mich wegen meines Gutachtens heftig angegriffen, nach der Formel + "wie immer in der Analyse ausgezeichnet, aber ohne konstruktive Ideen" - was zu dem naheliegenden Gedanken führt, wieviel Elend der Welt ohne die konstruktiven Ideen Schachts erspart geblieben wären. Diese nationalistischen Lemuren, die frühlich wieder hervorgekrochen sind - ein besonders trübes Kapitel.

Eine Reise nach England würde auch mich wohl verlocken.

Sehr herrliche Grüsse von Haus zu Haus!

Ihr

P.S. Mit dem Herausgeber der dortigen Zeitung "Yeni Istanbul" habe ich eine etwas merkwürdige Erfahrung gemacht. Nachdem er mir sehr zugesetzt hatte, um Artikel von mir zu bekommen, und ich ihm finanzielle Konzessionen gemacht hatte, habe ich seit Ende Mai nichts weiter von ihm gehört, obwohl ich ihm Manuskripte zur Verfügung gestellt hatte. Sie würden mir einen grossen Gefallen tun, wenn Sie einmal auf den Busch klopfen würden.

Resim 3.6: Röpke'nin Neumark'a Mektubu, 1950

İlk olarak, mektubun selamlaşma bölümü, o dönemin sosyal ve kültürel dinamiklerini yansıtmaktadır. “Sevgili Neumark” ifadesi, aralarındaki mesleki yakınlığı ve yoldaşlık bağını vurgularken, dönemin dil normlarına uygun olarak, daha samimi bir “sen” kullanımından kaçınılmıştır. Bu, o dönemde profesyonellik ve mesafeli bir dilin gerekliliğini yansıtmaktadır. İkinci olarak, mektubun içeriği Röpke’nin ekonomi politikasına dair bir raporu ele almaktadır. 1950 yılında hazırlanan bu rapor, Almanya’nın ekonomi politikalarının doğruluğunu sorgulamakla başlamış ve Almanya’nın o dönemdeki Başbakanı Konrad Adenauer (1876-1967) tarafından özellikle talep edilmiştir. Ancak, Hasselbach’ın 1991’de yaptığı değerlendirmede, Adenauer’in bu raporu sadece müttefiklerin istihdam taleplerini reddetmek için değil, aynı zamanda Ludwig Erhard gibi kendi içindeki rakiplerine karşı da bir stratejik hamle olarak kullandığına dair şüpheler bulunmaktadır. Bu durum, dönemin politik ve akademik arenada gerilimli ve rekabetçi bir atmosferde geçtiğini göstermektedir. Bu mektup, dönemin sosyal, politik ve akademik bağlamında, önde gelen bilim insanlarının birbiriyle nasıl bir iletişim kurduğunu ve politikanın bilimsel çalışmalara nasıl etki edebileceğini gözler önüne sermektedir (Hasselbach, 1991, s. 225).

Resim 3.7: Ekonomi İşleri Bakanı Ludwig Erhard (1897-1977) (solda) ile Federal Şansölye Konrad Adenauer (1876-1967) (sağda)

Kaynak: Grosseckttler, 2013, s. 116

Röpke'nin mektubundaki, kendisi ile Neumark arasında bilimsel farklılıklar olduğuna dair ifadeler, her iki ismin istihdam programlarına yönelik farklı tutumlarıyla ilişkilidir. Röpke, Neumark'ın ekonomik dalgalanmaları hafifletmek adına maliye politikasına başvurma eğilimini iyi bilmektedir. Röpke, 1930'ların başlarında depresyonla başa çıkmak için istihdam programlarına destek vermiş olsa da hazırladığı raporda Batı Almanya için bu tür programları önermemiştir. Bunun nedeni, bölgedeki işsizliğin sadece ekonomik durgunluktan (talep eksikliği) değil, daha çok yapısal sorunlardan ve sürekli mülteci akışından dolayı yüksek işsizlik oranlarına yol açılmasından kaynaklanıyor olmasıydı. Yapısal işsizliğin sadece talep politikasıyla (ekonomik teşvik programları gibi) tam anlamıyla düzeltilemeyeceği genel kabul görmektedir. Fakat, ekonomik teşvik programlarının, yapısal düzenlemeler için gerekli zamanı kazandırmak amacıyla kullanılıp kullanılmayacağı konusunda bir fikir birliği yoktur. Bunun yanıtı, bir hükümetin yapısal uyum politikasını ne derece tutarlı ve sürekli bir şekilde uyguladığına dayanmaktadır (Röpke, 1950, s. 36-50).

Neumark'ın akademik başarısı ve etkisi, Frankfurt'ta doktora öğrencileri ve asistanlarıyla kurduğu ilişkilerde de belirgindir. Otto Ganderberger (1929-2019) ve Jochen Schumann (1930-2018), Neumark'ın doktora öğrencileri olup her ikisi de fahri ekonomi profesörü unvanlarına sahiptir. Bu iki öğrenci, Neumark için “Büyük Friedrich” ve “Büyük Fritz” takma adlarını kullanmışlardır. Bu takma adlar, Neumark'ın o dönemdeki fakültedeki prestijini ve konumunu yansıtmaktadır. Ganderberger ve Schumann, Neumark'ın anlaşılır anlatım tarzı, geniş eğitim perspektifi, kapsamlı yabancı dil bilgisi ve ekonomik teoriler ile tarih arasındaki bağlantılara olan derinlemesine yaklaşımından etkilenmişlerdir. Ganderberger, doktora tezini Neumark'ın rehberliğinde yazmış ve onun Fransızca'ya olan ilgisini, öğrencilere olan sürekli destek arayışını hatırlatmıştır. Neumark, öğrencilerini doktora sonrası kariyerlerinde de desteklemiştir. Örneğin, Ganderberger için Mainz'daki bir doktora danışmanına öneride bulunmuştur. Volker Caspari, eğitimdeki bu yaklaşımın altını çizerek, “Sauermann ve Neumark'ın genç bilim insanlarına sürekli destek olma yaklaşımı sayesinde, uluslararası araştırmalara dayanarak genç araştırmacılar için kursların düzenlendiğini” ifade etmiştir (Caspari, 2010, s. 219).

Hannes Rerun (?), Fritz Neumark'ın doktora öğrencilerine olan tutumu ve itibarını daha derinlemesine anlamamıza olanak tanıyan bir örnektir. Rehm tarafından referans verilen bir mektupta Rerun, bitirme tezini Neumark'ın rehberliğinde yazmış olmanın onun kariyerindeki önemine dikkat çeker. O, bu süre zarfında Neumark'ın sadece bir doktora danışmanı olmadığını, aynı zamanda onun için bir akıl hocası, yetenekli bir akademisyen ve bilimin büyük bir seigneur'u (eski Fransız toplumunda saygın ve etkili bir asilzade anlamına gelir) olduğunu ifade eder. Neumark'ın liberal, dürüst ve açık yaklaşımı, Rerun için bir rol model olmuştur. Bu, Rerun'un sonraki kariyerindeki başarılarına da yansımıştır; Norddeutsche Landesbank (NORD/LB) yönetim kurulu başkanı, Hannover Ticaret ve Sanayi Odası başkanı, Finansal Piyasa İstikrar Fonu (SoFFin) yönetim komitesi sözcüsü ve Münster'de fahri profesör gibi prestijli pozisyonlarda görev yapmıştır. 1969 federal bütçe reformu üzerine yazdığı tez, Neumark'ın öğrencisi Andel'in asistanı olarak çalıştığı 1973 yılında tamamlanmıştır (Grossekettler, 2013, s. 119).

Neumark'ın eğitim ve akademik hayattaki etkisi büyüktür. Özellikle dikkat çeken asistanları ve öğrencileri arasında Paul Senf (1915-), Lore Kullmer (1919-2011), Herbert Geyer (1919-1980), Helga Pollak ve Norbert Andel bulunmaktadır. Bu isimler, Neumark'ın etkisinin ne kadar derin olduğunu göstermektedir. Senf ve Kullmer, başlangıçta Gerloff'un öğrencisi olarak bilim yolculuklarına başlamışlar ancak kariyerlerinin belirleyici aşamalarında, habilitasyonlarını Neumark'ın rehberliğinde tamamlamışlardır. Paul Senf, 1951 yılına kadar Frankfurt'ta Neumark'ın asistanı olarak görev yaptıktan sonra 1952 yılında Saarbrücken'e doçent ve sonrasında profesör olarak atanmıştır. Kariyerinin farklı dönemlerinde Maliye ve Orman Bakanı olarak önemli görevlerde bulunmuştur. 1960-1983 yılları arasında mali danışma kurulunda da yer almıştır. Öte yandan Lore Kullmer, Neumark'ın rehberliğinden sonra Regensburg Üniversitesi'nde finans profesörlüğü yaparak kariyerini sürdürmüştür ve 1985 yılına kadar bu görevini sürdürerek emekli olmuştur (Grossekettler, 2013, s. 121).

Neumark'ın öğrencileri arasında öne çıkan diğer figürler Herbert Geyer, Helga Pollak ve Norbert Andel'dir. Geyer, Pollak ve Andel, Neumark'ın doktora ve habilitasyon danışmanlığını yaptığı öğrencilerdir. Özellikle Herbert Geyer, niceliksel modellere olan ilgisiyle dikkat çekmekte, bu yönüyle Neumark'ın diğer öğrencilerinden ayrılmaktadır. Caspari'nin 2010 yılında yayımlanan çalışmasına göre, Geyer

habilitasyonunu 1960 yılında Frankfurt'ta tamamlamıştır. Bu süreçte Tulane Üniversitesi, New Orleans'da Dr. Öğretim Üyesi olarak görev yapmıştır. Habilitasyonunun tamamlanmasının ardından 1960'ların başında New York Şehir Üniversitesi'nde profesörlüğe geçiş yapmış ve burada finans dersleri vermiştir. Ayrıca, kariyeri boyunca birkaç kez misafir profesör olarak Frankfurt'a dönmüştür. Geyer'in 1980'lerde New York'ta vefat ettiği, Bertram Schefold tarafından bildirilmiştir (Caspari, 2010, s. 216).

Helga Pollak, 1935 doğumlu olup, habilitasyon çalışmasını tamamladıktan sonra Göttingen'de finans profesörlüğüne getirilmiştir. Profesyonel kariyerinde, Kurumlar Vergisi Reformu Komisyonu'nda aktif bir üye olarak görev almıştır. Bunun yanında 1975'ten itibaren Mali Danışma Kurulu'na dahil olmuştur. Helga Pollak ilk başta başkan yardımcısı olarak atanıp, 1995-2002 yılları arasında kurul başkanlığını üstlenmiştir. Norbert Andel, habilitasyonunu tamamladıktan sonra Almanya'nın çeşitli üniversitelerinde finans profesörlüğüne davet edilmiştir. Bu üniversiteler arasında Technische Universität Berlin (TU Berlin), Gießen Üniversitesi ve Saarbrücken Üniversitesi bulunmaktadır. Andel'in kariyerinde önemli bir dönüm noktası, 2001 yılında Frankfurt'taki Neumark Kürsüsü'nde tam profesörlük görevini üstlenmesidir. Norbert Andel, 1976'dan 2004'e kadar sosyal danışma kurulu ve mali danışma kurulu gibi önemli kurullarda üyelik yaparak akademik kariyerinin yanı sıra toplumsal katkılarını da sürdürmüştür (Georg-August Üniversitesi, 2023).

20 yıl boyunca Türkiye'de kalmış, İktisat ve Finans ilimleri Profesörü olarak görev yapmış olan Neumark, Prof. Dr. Sabri Ülgener (1911-1983), Prof. Dr. Orhan Dikmen (1915-2007), Prof. Dr. Erol Manisalı (1940-2022), Prof. Dr. Sabahattin Zaim (1926-2007), Prof. Dr. Ahmet Kılıçbay (1920-2007), Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen (1937-?), Prof. Dr. Gülten Kazgan (1927-?), Prof. Dr. Memduh Yaşa (1919-2014) ve Hacettepe Üniversitesi kurucusu Prof. Dr. Osman Okyar (1917-2002) gibi bilim tanınmış bilim insanlarına hocalık yapmıştır. Ayrıca, Osman Okyar ve Süphan Berk Andıç' la birlikte bilimsel çalışmalar yürütmüştür (Widmann, 1981/1999, s. 195; Neumark, 1982/2017, s. 259).

Neumark'ın liderliğindeki akademik atmosferin niteliği ve öğrencileri üzerindeki etkisi, özellikle Norbert Andel'in onun 90. doğum gününde dile getirdiği bir

konusmayla vurgulanmıştır. Bu konuşmada Andel, Neumark’ın kürsüsündeki çalışma ortamını asistanlar için “oldukça yoğun ve meşgul edici” olarak tasvir eder. Andel, Neumark’ın asistanları üzerindeki olumlu etkisini vurgulamak için bir Danimarka atasözüne atıfta bulunur: “Eğer papaza yağmur yağarsa, zabitanın üzerine damlar.” Bu atasözü, bir liderin veya öğretmenin olumlu etkilerinin, onunla doğrudan bağlantılı olanlara da yansıtacağı anlamına gelmektedir. Bu, Neumark’ın öğrencileri ve asistanları üzerindeki olumlu etkisinin bir göstergesidir (Grossekettler, 2013, s. 122).

Neumark’ın fakülte içindeki etkisi, sadece öğrenciler ve asistanlar üzerinde değil, aynı zamanda meslektaşları üzerinde de derin ve kalıcı bir etki bırakmıştır. Neumark birçok ödül kazanmış ve iki kez rektör seçilmiştir. Bu seçimler, o dönemde Frankfurt Üniversitesi’nde en az iki adayın yarıştığı katı bir süreçten geçerek gerçekleşmiştir. Bu durum, Neumark’ı fakülte içinde otoriter bir figür haline getirmiştir. Bu otorite, yalnızca öğrenciler arasında değil, Frankfurt dışındaki akademik çevrelerde de “Büyük Friedrich” şeklinde takdirle karşılık bulmuştur (Hauser, 1981, s. 7).

Neumark’ın kürsüde oluşturduğu akademik miras, haleflerinin (yani yerine geçen) seçimlerinde de kendini göstermektedir. Neumark’ın halefi Karl Hauser (1920-2008), Münih ve Frankfurt’ta eğitim görmüş, Sauermann’ın öğrencisi olmuş, ayrıca doktorasını ve habilitasyonunu da onun yanında tamamlamıştır. Hauser, 1958’de Kiel Üniversitesi’nde profesörlüğe atanmış ve 1962’de Goethe Üniversitesi’nden gelen teklifi kabul ederek bu görevi, Neumark’ın 1970’de emekli olmasına kadar sürdürmüştür. Hauser, kendi emekliliği olan 1986 yılına kadar bu pozisyonda kalmıştır. Hauser’ın ilgi alanları ve alışkanlıkları, Gerloff ve Neumark’inkine oldukça benzerdir. Hauser da, Neumark gibi, Mali Danışma Kurulu’nun (1969-2000) ve Ekonomi Tarihi Komitesi’nin bir üyesidir. Neumark’ın diğer önemli haleflerinden biri olan Norbert Andel, selefleri gibi Mali Danışma Kurulu (1976-2004) ve Sosyal Danışma Kurulu’nun bir üyesidir (Grossekettler, 2013, s. 124).

Neumark’ın uluslararası tanınırlığı ve etkisi, yabancı üniversitelerde verdiği dersler ve konferanslarla da kendini göstermiştir. Özellikle, Berlin Üniversitesi ve Londra Ekonomi Okulu’nda düzenlenen seminerlerde konuşmacı olarak yer almıştır. Bu iki prestijli kurum, Neumark’ın finans bilimlerindeki bilgisini tanıttı. Ayrıca, aktif olarak katıldığı uluslararası konferanslar ve çalıştaylar onun küresel bir ağ

oluşturmasına yardımcı olmuştur. Bu etkinlikler sayesinde hem kendi ülkesindeki hem de yurtdışındaki meslektaşlarıyla sürekli iletişim halinde olmuş ve bilimsel katkıları dünya genelinde kabul görmüştür.

3.4. AKADEMİ İLE BÜROKRASİ ARASINDA FRİTZ NEUMARK

Neumark'ın bilimsel ve danışmanlık kapasitesi, birçok kişi üzerinde etkili olmuştur. Bilimsel kariyeri ve iktisat biliminin bilgilerini uygulamaya dönük bir şekilde ele alma arzusu, onu Tarihsel Okul ile modern Finans Bilimi arasında bir köprü haline getirmiştir. Akademik mentörleri (akademik rehberleri veya danışmanları) olan Kessler, Pierstorff ve Gerloff'un sosyal liberal yaklaşımları, Neumark'ın düşünsel perspektifinin oluşumunda belirleyici bir rol oynamıştır.

Türkiye'de gerçekleştirdiği öğretim faaliyetleri, yazdığı ders kitapları ve Fakülte Akademik Dergisi'nde üstlendiği editörlük göreviyle, Batı felsefesinin prensipleri doğrultusunda genç akademisyenler ve bilim insanlarının eğitime önemli katkılarda bulunmuştur. Aynı zamanda, Türkiye'de gelir vergisinin modernizasyonu konusunda verdiği danışmanlık hizmeti ile bu alandaki reformların şekillenmesinde kritik bir rol oynamıştır (Caspari, 2010, s. 224).

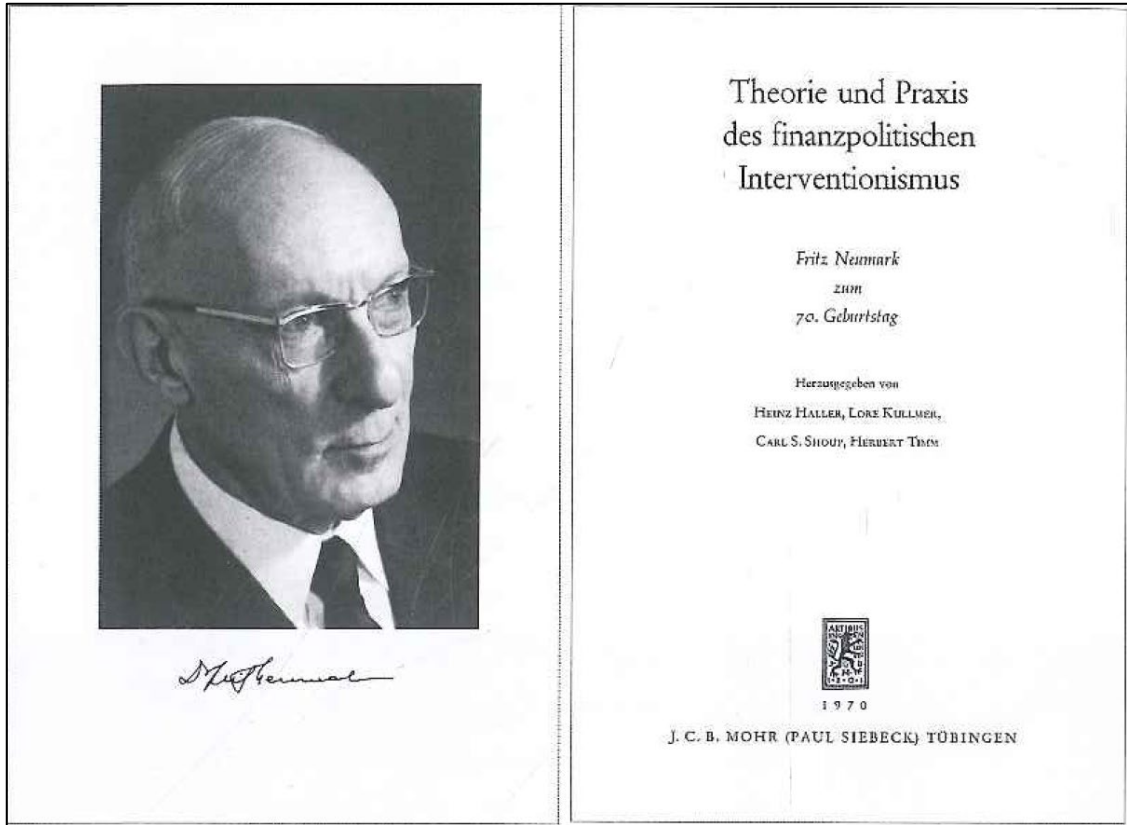
Ekonomi bilimi tarihinde Neumark, belirli bir teoremle ya da günümüzde kabul görmüş bir okulun kurucusu olarak yer almamıştır. Almanya'da, ekonomik döngülerin zıddında hareket eden bir mali politika olan anti-devri mali politikaya geçişin hazırlıkları ve eyaletler arasında iş birliği temelli yaklaşım anlamına gelen kooperatif federalizmin savunulması, onun politik alandaki etkinliğini belirlemiştir. Ancak bu yaklaşımlar, aradan geçen süre zarfında edinilen deneyimlere dayanarak tamamen ikna edici bulunmamıştır. Prensipere dayalı politika için yaptığı metodolojik çalışmaları, ekonomik olarak rasyonel bütçe ve fonksiyonel vergilendirme politikası ilkeleri dikkate değerdir. Eucken'in ekonomi politikası ilkelerine benzer şekilde, bu ilkelere piyasa ve devlet başarısızlıklarının teorileriyle yaklaşmak ve bu ilkelere dayalı ampirik çalışmalarda olumlu sonuçlar elde etmek, ekonomik ve finansal politika kararlarının meşruiyetini artırabilmektedir.

Neumark Türkiye'de Türk Gelir Vergisi Kanunu hazırlayan kişi olarak tanınmaktadır. 1952 yılında kendi ülkesi Almanya'ya dönen Neumark, 1958-1962 arasında Alman Sosyal Politika Birliği Başkanlığı, 1960-1962 arasında Ortak Pazar

Vergi ve Maliye Komisyonu Başkanlığı 1965'den sonra Alman Maliye Bakanlığı Danışma Kurulu Başkanlığı yapmıştır. Başlıca eserleri ise; Kendi Ülkesi Almanya'da “Konjoktür ve Vergiler” (1930), “Müdahaleci Devletin İktisadi ve Mali Problemleri” (1961), “Geçmişte ve Şimdi Vergi Prensipleri” (1965), “Maliye Politikası ve Büyüme İstikrarsızlıkları” (1968), “Adil ve İktisadi Akılcı Vergi Politikası Esasları” (1970), Maliye Politikası Müdahaleciliğin Teorisi ve Tatbikatı (1970) şeklindedir. Türkiye'de ise; “Vergi Politikaları” (1975) ve “Türkiye ve Yabancı Memleketlerde Gelir Teorisi Tarihi-Pratik” (1946), “Gelir Vergileri” (1945), “Maliye İlmine Dair Ekonomik ve Sosyolojik Tetkikler” (1951), “Genel Ekonomi Teorisi” (1944), “Dış Ticaret Siyaseti” (1948) isimli eserler kaleme almıştır (ASMMMO, 2019).

Neumark'ın etkileyici kariyeri, alandaki birçok ödül ve anmayla belgelenmiştir (Grossekettler, 2013, s. 141) :

- 60. yaşında, Finans Arşivi'nin yayıncısı Hans-Georg Siebeck (1911-1990) ve onun öğrencisi ile çalışma arkadaşları, Finans Arşivi'nin 20. cildinin üçüncü bölümünde ortak çalışmaları için bir övgü yayımlamışlardır.
- 65. yaşında, “Public Finance” dergisinin özel bir sayısı ona ithaf edilmiş ve bu özel sayıya uluslararası akademik çevresi de katkıda bulunmuşlardır.
- 70. yaş gününü kutlama amacıyla, “Theorie und Praxis des finanzpolitischen Interventionismus - Mali Müdahaleciliğin Teorisi ve Uygulanması” adında, onun onuruna meslektaşları ve öğrencileri tarafından hazırlanan özel bir akademik makale koleksiyonu (Festschrift) yayımlanmıştır.
- 80. yaşını kutlama amacıyla hem ulusal hem de uluslararası meslektaşları, Finans Arşivi'nin 39. cildinde (1981) ona özel bir bölümle saygılarını sunmuşlardır.

Resim 3.8: Fritz Neumark'ın 70. Yaş Günü İçin Hazırladığı Makale Koleksiyonu (1970)

Kaynak: Grossekkettler, 2013, s. 142

Neumark'ın akademik çalışmaları hem akademik çevrelerde hem de devlet nezdinde tanınmış ve bu tanınırlığı, aldığı yüksek akademik ve devlet ödülleriyle teyit edilmiştir. Onun, meşru finans politikası eylemlerinin prensiplerinin geliştirilmesi ve deneyimle doğrulanmış bilgilere uyarlanması konusundaki çalışmaları, ekonomik bilimsel bulguların politika uygulamalarına nasıl entegre edilebileceğini ortaya koymaktadır. Ancak, bu yöntemin uygulanabilirliği konusundaki çalışmaların sayısı sınırlıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Fritz Neumark, 20. yüzyılın ortalarında, özellikle Almanya ve Türkiye olmak üzere, global ekonomi politikalarının ve finansal stratejilerin şekillenmesinde rol almış önemli bir isimdir. Neumark'ın, savaş sonrası dönemde, özellikle vergilendirme ve finans politikası üzerine yaptığı çalışmalar, bu alanlarda atılan adımların ve uygulanan politikaların temelini oluşturmuştur. Neumark'ın, hem akademisyen kimliği hem de politika danışmanı olarak, ekonomi bilimine ve uygulamalarına olan katkıları, bu tez çalışması boyunca detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Onun, ekonomik teorilerin pratiğe dönüşümünde oynadığı rol, ekonomi biliminin sadece teorik bir alandan ibaret olmadığını, aynı zamanda bu teorilerin uygulanabilir ve yaşamın içinden olduğunu göstermiştir.

Alman asıllı olan Neumark, eğitim kariyerine burada başlamış olsa da 1933 yılında Nazilerin iktidara gelmesi sonrası Yahudilere olan baskıların artması sonucunda Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmış ve İstanbul Üniversitesi'nde Profesör olarak görev yapmaya başlamıştır. Önceleri Hukuk fakültesi bünyesinde iktisat dersleri veren Neumark'ın Temmuz 1936 tarihinde hazırlamış olduğu ‘İstanbul Üniversitesi'nde Bir İktisat Fakültesi'nin İhdası Hakkında Teklif’ adlı raporu ile modern anlamda İktisat Fakültesi'nin ilk adımları atılmıştır. İktisat Fakültesi'nde maliye alanında dersler veren Neumark, Türkiye'de modern anlamda maliye ilminin gelişmesinde de önemli katkıları olmuştur. Türkiye'de gelir vergisinin düzenlenmesinde ve uygulanmasında müşavir olarak görev almış olan Neumark, Türkiye'de 1950 vergi reformunun mimarı olarak görülmektedir. Ayrıca 1949 yılında hazırladığı “Devlet Daire ve Müesseselerinde Rasyonel Çalışma Esasları Hakkında Rapor”u Türkiye'deki ilk özgün reform çalışması olarak bilinmektedir. Raporda genel hatları ile, mevzuat yetersizliği, aşırı kırtasiyecilik ve denetimdeki bozukluklar üzerinde durulmaktadır. 1952 yılında Frankfurt Main Üniversitesi'nden aldığı Maliye Bilimi Kürsüsü Başkanlığı teklifini kabul ederek Türkiye'den ayrılan Neumark, Türkiye'yi her zaman ikinci vatanı olarak görmüştür.

Neumark'ın ekonomik düşünceleri, özellikle gelişmekte olan ekonomilerde ve bu ülkelerin kalkınma stratejileri üzerinde etkili olmuştur. Onun, vergilendirme ve maliye politikası üzerine olan katkıları, sadece teorik çerçeveleri ve modelleri değil, aynı zamanda bu teorilerin gerçek dünya ekonomileri üzerindeki pratik uygulamalarını

da şekillendirmiştir. Vergilendirmeyi ekonomik değeri olan bireylerin, politik zorlama altında, devlete ya da devletin diğer yetkili mercilerine karşılık beklemeden gerçekleştirdiği bir transfer olarak görürken devletin vergi müdahaleciliğini piyasa başarısızlıklarını giderme ve genel refah hedeflerini piyasa ile uyumlu bir şekilde gerçekleştirme amacı taşıyan bir yaklaşım olarak tanımlamıştır. Neumark verginin sadece ekonomik bir boyutu olmadığını, aynı zamanda sosyal ve politik bir yönü olduğuna da vurgu yapmıştır. Ayrıca 1952 yılından itibaren Neumark'ın maliye politikası yaklaşımı, klasik liberal maliye politikasından müdahaleci maliye politikası ilkelerine doğru bir evrim göstermiştir. Bu değişimin temel sebebi ekonomik kalkınmanın istikrarını maliye politikaları aracılığıyla sağlanabileceği düşüncesini taşımaktadır.

Neumark, bütçenin dengelenmesi ilkesine olan yaklaşımını ve bu ilkenin evrimini ekonomik politika alanında önemli bir faktör olarak ele almıştır. Ayrıca, ekonomik kalkınma süreçlerinin sosyal adalet ve eşitlik ilkeleri ile nasıl bütünleştirilebileceğine vurgu yapmıştır. Bu entegrasyonun, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve istikrarın anahtarı olabileceği fikrini de öne sürmüştür. Neumark'ın analizleri, ekonomik politikaların bilimsel verilere dayalı bir şekilde oluşturulması ve uygulanmasının toplumsal ve ekonomik hedeflere ulaşmada ne kadar kritik bir rol oynayabileceğini göstermiştir. Neumark'ın, klasik ve modern iktisatçıların bütçe dengesi ve borçlanma konularındaki farklı yaklaşımlarını derinlemesine incelediği çalışmaları, ekonomik denklik ve bütçe açıklarının finanse edilmesi gibi konularda önemli bir katkı sunmuştur. Ayrıca, Neumark'ın vurguladığı gibi, bütçe dengesi kavramı teorik olarak önemli olmasına rağmen, pratikte çeşitli ekonomik ve politik faktörler nedeni ile her zaman uygulanabilir olarak görülmemiştir. Bu çalışma, Neumark'ın ekonomi bilimine ve bütçeleme sistemlerinin dönüşümüne olan katkısını vurgulayarak, ekonomik düşüncenin politika yapım sürecindeki rolünü daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

Bu bulgulardan hareketle, gelecekteki çalışmaların, Neumark'ın ekonomik düşüncelerini, farklı coğrafyalardaki ekonomik sistemler ve politika yapım süreçleri üzerindeki etkilerini karşılaştırmalı olarak incelemesi ve bu düşüncelerin günümüz ekonomik sorunlarına uygulanabilirliği açısından değerlendirmesi önerilmektedir. Ayrıca, Neumark'ın ekonomiye dair fikirleri, küresel krizler ve pandemiler gibi beklenmeyen durumlarla başa çıkmak ve ekonomileri daha dirençli hale getirmek için

stratejiler geliştirmede bir kılavuz niteliği taşıyabilir. Neumark'ın vergilendirme ve finans politikası üzerine olan yaklaşımları, bu tür olağanüstü durumlarla başa çıkabilmek için ekonomik yapıları nasıl daha sağlam ve dirençli hale getirebileceği konusunda yeni perspektifler sunabilir. Buna ek olarak, Neumark'ın ekonomik düşüncelerinin küreselleşen dünya ekonomisindeki uluslararası ticaret, sermaye akışları ve döviz kurları üzerindeki etkilerinin incelenmesi, gelecekteki araştırmalar için verimli bir alan olabilir. Neumark'ın vergilendirme ve finans politikası üzerine olan teorilerinin, uluslararası ekonomik iş birliği ve entegrasyon bağlamında, farklı ülkelerin ekonomik politika yapım süreçlerine nasıl bir katkı sağlayabileceği ve bu süreçlerin global ekonomik istikrar üzerindeki rolü, detaylı bir şekilde ele alınabilir. Ayrıca, Neumark'ın ekonomik düşüncelerinin, sosyal adalet ve eşitlik perspektifinden, gelir dağılımı, fırsat eşitliği ve sosyal güvenlik sistemleri üzerindeki potansiyel etkileri de araştırılabilir. Neumark'ın teorilerinin, sosyal politika yapım süreçlerine ve bu süreçlerin ekonomik büyüme ve istikrar üzerindeki etkilerine dair analizler, toplumsal refah ve ekonomik kalkınma arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabilir. Son olarak, Neumark'ın ekonomik düşüncelerinin, finansal teknolojiler ve dijital para birimleri gibi yeni ve inovatif finansal araçlar karşısında nasıl bir yol haritası sunabileceği konusunda da çalışmalar yapılabilir. Neumark'ın vergilendirme ve finans politikası yaklaşımlarının, dijital ekonomi ve kripto paraların ekonomik sistemler üzerindeki etkilerine nasıl bir çerçeve sağlayabileceği detaylıca incelenebilir. Bu, Neumark'ın ekonomik düşüncelerinin, modern finansal sistemler ve teknolojiler karşısında nasıl bir rehber oluşturabileceği konusunda yeni perspektifler sunabilir.

Bu çalışmanın kapsamında Neumark'ın anıları, onun adına yazılan eserler ve ulaşılabilen arşiv belgeleri kullanılarak Fritz Neumark'ın ekonomi bilimine ve pratiğine olan katkıları ele alınmaya çalışılmıştır. Ancak daha detaylı ve spesifik analizler için ileriye yönelik çalışmalara kapı aralamıştır. Neumark'ın ekonomik düşüncelerinin, farklı ekonomik sistemler ve politika yapımı süreçleri üzerindeki etkilerinin daha detaylı incelenmesinin, ekonomi bilimi ve politika yapımı açısından yeni ve değerli bilgiler sunabileceği düşünölmektedir.

KAYNAKLAR

- Aldemir, C. ve Atağan, G. (2018). Bir Entelektüel Göçün Anatomisi: Fritz Neumark Türk Kamu Mali Yönetiminin ve Devlet Muhasebe Sisteminin İnşası. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*. 20 (MODAV 15. Uluslararası Muhasebe Konferansı Özel Sayısı): 92-106.
- Alman Milli Kütüphanesi. (2010). “Alman Finansının Nestor”u - Fritz Neumark 110.Yaş Gününde”. Alman Milli Kütüphanesi Bülteni https://www.dnb.de/DE/Ueberuns/DEA/Nachrichten/_content/fritzNeumark.html (Erişim Tarihi: 22.09.2023).
- Andel, N. (1980). *Einkommensteuerbuch*, Handbuch der Finanzwissenschaft. 2(3): 331-404
- Andel, N. (1980). Gelir vergisi, içinde: Neumark, F. (ed., 1980): Handbook of Finance, 2, (3): s. 331-404.
- Andıç, F. M. ve Andıç, S. (1981). *Fritz Neumark, Teacher and Reformer: A Turkish View*, Finanzarchiv. 39: 11-19.
- Ankara Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası. (2019). Ülkemizde Gelir Vergisi Yasalarının Yürürlüğe Girmesi ve Prof. Dr. Fritz Neumark. (Yayın no. 218). ASMMMO Yayınları
- Arendonk, H. (2012). Citizens and Taxation in the EU: Fifty Years after the Neumark Report. *EC Tax Review*. 21(3): 144 – 156. <https://doi.org/10.54648/ecta2012015>
- Armack, M. A. (1990). *Wirtschaftslenkung und Marktwirtschaft* (1.Baskı). Kastell Yayıncılık
- Arslan, P. (2019). 1933-1950 Yılları Arasında Türkiye’ye Gelen Alman İktisatçılar: Gerhard Kessler’in Türkiye’de Sosyal Politikaların Gelişimine Katkıları. Maltepe Üniversitesi.
- Atatürk Ansiklopedisi. “1933 Üniversite Reformu”. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/>

[bilgi/1933-universite-reformu](#) (Erişim Tarihi: 18.09.2023).

Baş, M. F. (2015). Tarihçi İktisattan Sosyolojiye: Gerhard Kessler. İstanbul Üniversitesi.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Kararlar Daire Başkanlığı, Yer: 87 - 61 - 14, Dosya No: 242-233, Tarih: 27 Haziran 1939.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Kararlar Daire Başkanlığı, Yer: 102 - 54 - 16, Dosya No: 242-233, Tarih: 8 Temmuz 1943.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Kararlar Daire Başkanlığı, Yer: 128 - 8 - 5, Dosya No: 76-2154, Tarih: 30 Ocak 1952.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Kararlar Daire Başkanlığı, Yer: 185 - 22 - 19, Dosya No: 27, Tarih: 16 Nisan 1965.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Yer: 34142-132989-1 Tarih 30 Mart 1946.

Bayer, Y. (2011, Eylül, 27). İktisat Fakültesi Mezunu Olmak. *Hürriyet Gazetesi*.
<https://www.hurriyet.com.tr/iktisat-fakultesi-mezunu-olmak-18833578>.

Caspari, V. (2010). *Studien zur Entwicklung der ökonomischen Theorie XXV* (1.Baskı). Duncker & Humblot.

Çakır, C. ve Akar, Ş. (1998). İktisat Eğitiminin Beşiği İ.Ü. İktisat Fakültesinin Kuruluşu. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*. 49: 271-310

Çam, H. (2005). İki Dünya Savaşı Arasında Türkiye'ye Alman Akademisyen Göçü. İstanbul Üniversitesi.

Der Spiegel (1958, 2 Aralık) "Professor Dr. Fritz Neumark".
<https://www.spiegel.de/politik/professor-dr-fritz-neumark-a-abda3d65-0002-0001-0000-000042620966> (Erişim Tarihi: 21.09.2023).

- Dikmen, O. (1945). *Gelir Vergileri: Teori ve Pratik (29.Baskı)*. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.
- Doğan, S. ve Tunalı, Ç.B. (2011). İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi 75. Kuruluş Yıldönümü Albümü.
- Dölen, E. (2010). *Türkiye Üniversite Tarihi-4, İstanbul Üniversitesi (1933-1946)*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, H. ve Öz, E. (2017). Einstein'dan Türkiye'ye Mektup. *Cappadocia Journal Of History And Social Sciences*. 9(1): 220-231.
- Eucken, W. (1952). *Grundsätze der Wirtschaftspolitik (1.Baskı)*. Mohr Siebeck Yayıncılık.
- Fallada, H. (1932). *Kleiner Mann - was nun?* (1.Baskı). Rowohlt Berlin
- Georg-August Üniversitesi Göttingen (2003, 29 Ocak). "Presseinformation: Prof. Dr. Helga Pollak: Vorlesung zur Emeritierung". <https://www.uni-goettingen.de/de/prof-dr-helga-pollak-vorlesung-zur-emeritierung/57726.html> (Erişim Tarihi: 25.09.2023).
- Goethe Üniversitesi. (2009). Nachruf auf Karl Häuser. (Yayın no. 47). Goethe Üniversitesi Yayınları.
- Greene, G. (1935). *England Made Me* (1.Baskı). Penguin Classics.
- Grossekettler, H. (2008). 40 Jahre Stabilitäts- und Wachstumsgesetz. Theoretische Analyse und statistische Evaluation einer verfassungsökonomischen Innovation. *İktisat Tarihi Yıllığı*, 49(1): 227-256. <https://doi.org/10.1524/jbwg.2008.49.1.227>
- Grossekettler, H. (2010). Walter Eucken (1891-1950). C. Scheer (Ed.), *Studien zur Entwicklung der ökonomischen Theorie XXV* içinde (s. 291-341). Duncker & Humblot <https://doi.org/10.2307/j.ctv1q69qgf>.

- Grossekettler, H. (2013). *Fritz Neumark. Finanzwissenschaftler und Politikberater*. Societ s Yayınları.
- Grothusen, K. D. (1987). *Der Scuria Bericht Die Tatigkeit deutscher Hochschullehrer in der Türkei 1933 -1939* (3.Baskı). Dağyeli Yayıncılık.
- G n rg n, F. ve Kadioğlu S. (2006). İstanbul  niversitesi'nin Yerleşim Tarihçesi üzerine Notlar. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*. 8(1): 135-163.
- Hagemann, H. (2009). *Die deutschsprachige wirtschaftswissenschaftliche Emigration nach 1933* (1.Baskı). Metropolis.
- Hammerstein, N. (1989), *Die Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main* (1. Baskı). Wallstein Yayıncılık.
- Hasselbach, D. (1991). *Autoritärer Liberalismus und soziale Marktwirtschaft : Gesellschaft und Politik im Ordoliberalismus* (1.Baskı). Nomos Verlagsgesellschaft.
- Hauser, K. (1981). *Ansprache eines Mitglieds der früheren Fakultät*, Finanzarchiv, 39: 1-10.
- Hinrichs, H. (1997). Moritz Neumark im Biographischen Lexikon für Ostfriesland. *Ostfriesische Landschaft*, 2: 256-257.
- Holocaust Encyclopedia, <https://encyclopedia.ushmm.org/en> (Erişim Tarihi: 10.11.2023).
- İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti. "Tarihçe" <https://ifmc.org.tr/tarihce/> (Erişim Tarihi: 3.09.2023).
- İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Personel Dairesi Başkanlığı Arşivi, Eylül 2023.
- İstanbul Üniversitesi. "Tarihçe" <https://iktisat.istanbul.edu.tr/tr/content/bolumler/tarihce> (Erişim Tarihi: 1.09.2023).

- Jaspers, U. (2017, 1 Kasım). “Fritz Neumark (1900-1991)”. https://www.uni-frankfurt.de/67660283/Fritz_Neumark_1900_1991? (Erişim Tarihi: 01.10.2023)
- Keçetep, İ. (2016). Türkiye’de İktisat Biliminin Doğuşu, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICAFR 16 Özel Sayı: 823-834
- Kessler, G. (1905). *Die Tradition über Germanicus*. (1.Baskı). Publisher Yayınevi.
- Keynes, M. J. (2010), *Genel Teori İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi* (U.S. Akalın Çev.) Kalkedon Yayınları (Orijinal çalışma 1936 yılında yayımlanmıştır).
- Kılınç, A. (2018). Türkiye’de Kamu Yönetimini Geliştirme Açısından Neumark Raporu. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 5(11): 15-23.
- Knapp, G. F. (1924). *The State Theory of Money* (1.Baskı). Macmillan & Company.
- Kubaseck, C. ve Seufert, G. (2016). *Deutsche Wissenschaftler im türkischen Exil: Die Wissenschaftsmigration in die Türkei 1933-1945* (12.Baskı). Ergon Yayıncılık.
- Lahme, T. (2009). *Golo Mann. Biographie* (1.Baskı). Fischer S.
- Matthöfer, H. (1980 Temmuz 18). Fritz Neumark wird achtzig, *Die Zeit*, www.zeit.de.
- Möckelmann, R. (2016). *İkinci Vatan Türkiye-Ernst Reuter’in Ankara Yılları* (A. Arpad Çev.) İş Bankası Kültür Yayınları (Orijinal çalışma 2013 yılında yayımlanmıştır).
- Nadaroğlu, Halil. (1987). “Vergi Sisteminin Etkinliği”, Kamusal Finansman Sorunları, Türkiye II. Maliye Sempozyumu, Eskişehir.
- Nadir Müzayed, <https://www.bitmezat.com/> (Erişim Tarihi: 20.06.2023).
- National Portrait Gallery, <https://www.npg.org.uk/> (Erişim Tarihi: 10.11.2023).
- Neumark, F. (1922). *Begriff und Wesen der Inflation*. Jena Üniversitesi.

- Neumark, F. (1929). *Der Reichshaushaltsplan. Ein Beitrag zur Lehre vom öffentlichen Haushalt* (1.Baskı). G. Fischer Yayıncılık.
- Neumark, F. (1936). *Ulus Ekonomisi İlmi, Genel Teori* (A. E. Özekten Çev.) Bozkurt Basımevi.
- Neumark, F. (1937). Yeni İktisat Fakültesi'nin Hedefi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. 4(24): 209-212
- Neumark, F. (1940). *Umumi İktisat Teorisi* (O. Dikmen Çev.) İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Neumark, F. (1943). *İktisadi Düşünce Tarihi* (A. E. Özekten Çev.) Güven Basımevi.
- Neumark, F. (1946a). Türkiye'de Harp Sonrası Maliye Meseleleri. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. 8(1-4): 72-89.
- Neumark, F. (1946b). Maliyeye Dair Tetkikler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. 8(1-4): 159-170.
- Neumark, F. (1947). *Teori und Praxis der modernen Einkommensbesteuerung* (1.Baskı). Francke Yayıncılık.
- Neumark, F. (1948). *Maliyeye Dair Tetkikler*, (S. F. Ülgener Çev.) Aydınlık Basımevi.
- Neumark, F. (1949). *Devlet Daire ve Müesseselerinde Rasyonel Çalışma Esasları Hakkında Rapor*. Başbakanlık Devlet Matbaası
- Neumark, F. (1950). *Maliyeye Dair Tetkikler* (3.Baskı). İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.
- Neumark, F. (1955). *Alte und neue Probleme der Finanzwissenschaft*, Finanzarchiv. 16: 1-15.
- Neumark, F. (1956). *Drei Reden: Dem Gedächtnis Friedrich Schillers;*

Wirtschaftspolitische Ideale und ökonomische Wirklichkeit (1.Baskı). Vittorio Klostermann Yayıncılık.

Neumark, F. (1961a). *Handbuch der Finanzwissenschaft* (2.Baskı). Mohr Yayıncılık.

Neumark, F. (1961b). *Wirtschafts- und Finanzprobleme des Interventionsstaates* (1.Baskı). Mohr Yayıncılık.

Neumark, F. (1969). *Vergi Politikası* (İ. Feyzioğlu Çev.). Filiz Kitabevi

Neumark, F. (1970). *Grundsätze gerechter und ökonomisch rationaler Steuerpolitik* (1.Baskı). Mohr Yayıncılık.

Neumark, F. (1975). *Vergi Politikası Adil ve Ekonomik Bakımdan Rasyonel Bir Vergi Politikasının Temel Prensipleri* (İ. Feyzioğlu Çev.). Filiz Kitabevi

Neumark, F. (1981). *Materialien zur Entwicklung, Emigration und Wirkungsgeschichte*, Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie. 23: 442-460.

Neumark, F. (1984). *Hundert Jahre Finanzarchiv*, Finanzarchiv. 42: 385-406.

Neumark, F. (2017). *Boğaziçine Sığınanlar* (Ş.A. Bahadır Çev.) Blient Matbaacılık ve Yayıncılık (Orijinal çalışma 1982 yılında yayımlanmıştır).

Özer, M. A. (2005). *Yeni Kamu Yönetimi, Teoriden Uygulamaya* (1.Baskı). Platin Yayınları.

Peukert, H. (1999). Neumark, Fritz. H. Hageman ve C. D. Krohn (Ed.). *Biographisches Handbuch der deutschsprachigen wirtschaftswissenschaftlichen Emigration nach 1933* içinde (s. 500-508). De Gruyter Oldenbourg Yayıncılık

Reisman, A. (2006). *Turkey's Modernization : Refugees from Nazism and Atatürk's Vision* (1.Baskı). New Academia Yayıncılık.

Reisman, A. (2011). *Nazizmden Kaçanlar ve Atatürk'ün Vizyonu* (G. Ç. Güven, Çev.) İş Bankası Kültür Yayınları (Orijinal çalışma 2006 yılında yayımlanmıştır).

- Resmi Gazete (1936). Sayı: 3492, Kararname No: 5719
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3492.pdf>.
- Röpke, E. (1976). *Wilhelm Röpke Briefe: Der innere Kompass 1934-1966* (2.Baskı). Eugen Rentsch Yayıncılık.
- Röpke, W. (1950). *Ist die deutsche Wirtschaftspolitik richtig?* (1.Baskı). W. Kohlhammer.
- Sayar, G. A. (2011). İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nin Kuruluş Tarihine İlişkin Notlar, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi 75. Kuruluş Yıldönümü Albümü*, Editörler: Seyhun Doğan & Çiğdem Börke Tunalı.
- Schwartz, P. (2003). *Kader Birliği 1933 Sonrası Türkiye'ye Göç Eden Alman Bilim Adamları* (N. Alçı Çev.) Belge Yayınları (Orijinal çalışma 1981 yılında yayımlanmıştır).
- Shoup, C. S. (1967). *Fiscal Harmonization in Common Markets Volume 2: Practice* (1.Baskı). Columbia Üniversitesi Yayınları.
- Steinbeck, J. (1939). *The Grapes of Wrath* (1.Baskı). Viking.
- Strube, S. (2002). *Die Geschichte des Haushaltsrechts vom Mittelalter bis zur Gegenwart* (45.Baskı). Duncker & Humblot Yayınları.
- Şen, F. (2018). *Ayyıldız Altında Sürgün: Türk-Alman İlişkilerinde Tarihsel Bir Kesit (1933-1945)* (1.Baskı). Kaynak Yayınları.
- Timm, H. (1981). *Fritz Neumark-Nestor und Mentor der deutschen Finanzwissenschaft*. Mohr Siebeck Yayıncılık. 39(1): 20-28.
- Tuna, S. (2007). Cumhuriyet Ekonomisinin İlk Devalüasyonu: 7 Eylül 1946. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 7(13): 86-121.
- Turhan, R. (2014). Türkiye'de Cumhuriyetin Erken Döneminde Max Weber Etkisi ve Bu Etkiyi Anlamak. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(29): 259-291.

Walter Eucken Institut. “Personalities of the Freiburg School, Franz Böhm” [Franz Böhm – Walter Eucken Institut Freiburg](#) (Erişim Tarihi: 02.10.2023).

Whitney, C. R. (1994, Aralık 28). Karl Schiller, 83, Ex-Minister Of Economics in West Germany. *The New York Times*. [Karl Schiller, 83, Ex-Minister Of Economics in West Germany - The New York Times \(nytimes.com\)](#).

Widmann, H. (1999). *Atatürk ve Üniversite Reformu (Almanca Konuşulan Ülkelerden 1933 Yılından Sonra Gelen Öğretim Üyeleri)* (A. Kazancıgil ve S. Bozkurt Çev.) Kabalcı Yayınevi (Orijinal çalışma 1981 yılında yayımlanmıştır).

Yaşar, S. (2019). Ernst Reuter’in İktisat ve Ulaştırma Bakanlığı’ndaki Çalışmaları İle Türk Şehirciliğine Katkıları. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (19): 171-190.

Yayman, H. (2005). Türkiye’nin İdari Reform Politikası. Ankara Üniversitesi.

Yenal, O. (2010). *Cumhuriyet’in İktisat Tarihi* (1.Baskı). Türkiye İş Bankası Yayınları.